

דרכה של ישראל לשגשוג כלכלי וחברתי

איתמר יקיר
יצחק פנחס
ירדן מימון
מיכאל שראל

TIKVAH

פורום
קהלת
למדיניות
רבנות באומות חרות הפרט

פורום קהלת לכלכלה
אולול תשע"ה - ספטמבר 2015

ד"ר מיכאל שראל ראש פורום קהלת לכלכלה

כיהן ככלכלן הראשי במשרד האוצר והממונה על הכנסות המדינה, מחקר וקשרים בינלאומיים. עמד בראש אגף כלכלה ומחקר בקבוצת הראל ביטוח ופיננסים. עבד בקרן המטבע הבינ"לאומית (IMF) בבנק ישראל ובמשרד האוצר.

בעל תואר דוקטור בכלכלה מאוניברסיטת הרווארד, ותואר ראשון בהצטיינות במדעי המחשב ובכלכלה מהאוניברסיטה העברית.

msarel@kohelet.org.il

ירדן מימון חוקר

סטודנט לתואר ראשון בתכנית המשו-לבת פילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה (פכ"מ) ובתוכנית הישירה לתואר שני במנהל עסקים, שניהם באוניברסיטה העברית.

yymaimon@kohelet.org.il

יצחק פנחס חוקר

בוגר תואר ראשון בפילוסופיה וכלכלה מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

תלמיד תואר שני בתכנית המצטיינים בכלכלה במסלול המחקרי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

ipinchas@kohelet.org.il

איתמר יקיר חוקר

בוגר תואר ראשון בתכנית המשולבת פילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה (פכ"מ), ובתכנית אמירים למצטיינים במדעי הרוח מהאוניברסיטה העברית.

תלמיד תואר שני בבית הספר למדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית.

iyakir@kohelet.org.il

המחברים הראשיים של הספר מבקשים להודות לחבריהם בפורום קהלת לכלכלה, ד"ר אשר מאיר, אמיר פדר, דניאל ווד, סנדרין פיטוסי ויפעת בירודקר, וכן לד"ר שמואל אברמזון ולדב זיגלר, על תרומתם הגדולה להכנת הספר.

דרכה של ישראל לשגשוג כלכלי וחברתי

פורום קהלת לכלכלה

איתמר יקיר, יצחק פנחס, ירדן מימון, מיכאל שראל

הופק על ידי פורום קהלת, בחסות קרן תקוה
מהדורה מלאה, אלול תשע"ה – ספטמבר 2015

דרכה של ישראל לשגשוג כלכלי וחברתי

פורום קהלת לכלכלה

© כל הזכויות שמורות לפורום קהלת (ע"ר)

נדפס בישראל, תשע"ה - 2015

מסת"ב ISBN: 978-965-7674-15-4

עיצוב גרפי: זעתר קריאטיב zatar.co.il

עיצוב אינפוגרפיקה: RoniLevit.com

1.

למן קום המדינה ידעה הכלכלה הישראלית התפתחות יוצאות-דופן. לאורך השנים שינה המשק הישראלי את פניו ללא היכר: את הכלכלה הריכוזית והמתוכננת שבמרכז ענפי תעשייה וחקלאות עתירי עבודה, אשר אפיינה את העשורים הראשונים, החליף משק מתקדם ודינמי המבוסס על ענפי שירותים, תעשייה עתירת ידע ותחומי מומחיות ייחודיים.

תהליכי השינוי שחלו בכלכלה הישראלית הורגשו במלוא עוצמתם בשלושת העשורים האחרונים – לאחר תוכנית הייצוב של 1985 – במקביל לקליטת מיליון עולים חדשים, לתקופות של אירועים בטחוניים קשים ולמשבר כלכלי עולמי. המשק הישראלי התפתח על-אף התרחשויות אלה, תוך יצירת פתרונות מגוונים לאתגרים שהללו הביאו עימן. בין היתר גדלה ההכנסה לנפש בכל סוגי משקי הבית, עלה שיעור המשכילים בקרב האוכלוסייה הבוגרת, צומצם נטל החוב הציבורי, והאבטלה ירדה לרמה נמוכה ביותר, במקביל לגידול בשיעור ההשתתפות בשוק העבודה.

בשנים 2001–2003 התדרדר המשק הישראלי למשבר מקרו-כלכלי חמור. בשיא המשבר ובשנים שלאחריו הונהגו במשק הישראלי רפורמות משמעותיות, שעיקרן הקטנת היקפה של המעורבות הממשלתית ברמה המקרו-כלכלית (הקטנת הוצאות הממשלה ונטל המס), הגדלת התמי ריצים ליציאה לעבודה, העלאת גיל הפרישה, הפרטת בנקים וחברות ממשלתיות, והפחתת הגרעונות של קרנות הפנסיה הוותיקות. רפורמות אלה הובילו להשגת יציבות פיסקלית מרשימה, להתאוששות המשק ולשיפור דרמטי בשוק העבודה.

עם זאת, הוחמצו הזדמנויות לחיזוק נוסף של הכלכלה הישראלית, ונתרו כמה בעיות אשר טרם באו על פתרונן. הגירעון המבני של

תקציב הממשלה שב והתרחב, לאחר שיעדי הגירעון תוקנו פעמים רבות כלפי מעלה; פריון העבודה נותר ברמה נמוכה בהשוואה לרמה המקבילה במדינות המפותחות; אי-השוויון, על-אף הקיטון שחל בממדיו בשנים האחרונות, עודנו גבוה יחסית; רמת ההון האנושי, הנדרשת לצורך השתלבות מוצלחת בשוק העבודה המודרני, נותרה נמוכה מאוד בקרב חלק מן המגזרים; וקיים אישוש מצד המוסדות הבין-לאומיים לכך שהנטל הרגולטורי והבירוקרטי במדינה כבד, וכי הוא מעיב על פוטנציאל הצמיחה, מעכב את קידום התחרות ומקשה על הקטנת יוקר המחיה במדינה. נוסף על כך, בשנים האחרונות חל שינוי לרעה באיכות המדיניות החברתית-כלכלית, אשר שמה דגש הולך וגדל בטיפול בתמיניהן של הבעיות, תוך בניעה ללחצים פופוליסטיים ולשיקולים קצרי-טווח, ותוך הימנעות מטיפול יסודי בגורמים לבעיות אלה.

2.

ספר תרשימים זה של פורום קהלת לכלכלה כולל תיאור רחב-היקף של המציאות הכלכלית בישראל, תוך בחינה של כמה תחומים מרכזיים, באמצעות סדרה של תרשימים בלוויית טקסטים והסברים. המציאות הכלכלית מנותחת תוך התמקדות במצבו של המשק בכללותו וכן במצבם של משקי הבית, של העובדים בענפים השונים ושל האוכלוסיות והמגזרים המרכיבים את החברה הישראלית.

שמו של הפרסום הנוכחי – "דרכה של ישראל לשגשוג כלכלי וחברתי" – מעיד על השקפתם של מחברי הספר בנוגע למציאות הכלכלית בישראל. "דרכה של ישראל" הינה במובן אחד דרכה של הכלכלה הישראלית עד כה, במיוחד כפי שזו משתקפת בעשורים האחרונים; ובמובן נוסף זו הדרך שישראל ניצבת בפניה מכאן והלאה, במסעה לחיזוק ולהרחבה של שגשוג זה, בהקשריו הכלכליים והחברתיים

האחרון עוסק בתחום הדיור – נושא אשר בשנים האחרונות, וביתר שאת למן שנת 2011, נתפס כמרכזי בשיח החברתי-כלכלי בישראל.

כל אחד מן הפרקים כולל סדרה של תרשימים. כל סדרה כזו מציגה ככלל מעבר מן הנתון הכללי והקונבנציונלי אל נתונים מפורטים וייחודיים יותר. נוסף על הטקסט המופיע בשולי הדף, שמטרתו להרחיב ולבאר את המוצג בתרשים, מושם דגש מיוחד במקורותיהם של הנתונים ובהערות מתודולוגיות מדויקות.

3.

ספר התרשימים הופק על-ידי פורום קהלת, בחסות קרן תקוה. המחברים הראשיים של הספר – איתמר יקיר, יצחק פנחס, ירדן מימון ומיכאל שראל (ראש פורום קהלת לכלכלה) – מבקשים להודות לחבריהם בפורום קהלת לכלכלה אשר מאיר, אמיר פדר, דניאל ווד, סנדרין פיטוסי ויפעת בירודקר, וכן לשמואל אברמזון ולדב זיגלה, על תרומתם הגדולה להכנת הספר. חיבור זה לא היה אפשרי ללא עזרתו הרבה של מאיר רובין, מנכ"ל פורום קהלת, וללא הסיוע שהתקבל מאנשים רבים נוספים בפורום קהלת ובקרן תקוה.

לבסוף, המחברים מבקשים לקדם בברכה פניות מצד הקוראים לצורך שאלות, השגות וכיוצא בהן. הקוראים מוזמנים לעשות כן באמצעות כתובת הדואר או באמצעות כתובת הדואר האלקטרוני, המופיעות על-גבי הכריכה האחורית של הספר.

השונים, לטובת כלל תושבי המדינה. המשך שגשוגה של ישראל והעצמתה של שגשוג זה תלויים אפוא בשימור ההישגים שהושגו ובה-תגברות על כמה אתגרים ומכשולים שהמדינה עודה ניצבת בפניהם.

הספר הוא בעיקרו תיאורי, אך הוא כולל מספר לא-מבוטל של טיעונים והיבטים נורמטיביים, במשתמע או במישרין, הכוללים גם התייחסות לכיוונים רצויים של התפתחות עתידית.

הספר כולל שמונה פרקים. כל פרק מוקדש לתחום-רוחב אחד, ומוצגים בו תהליכים אחדים שהתרחשו בתחומי המדיניות הרלוונטיים, אם על-פני זמן בישראל ואם בהשוואה למדינות אחרות. סדר הפרקים משקף מעבר מהתופעה הקונקרטית אל המקורות והסיבות העומדים מאחוריה, ואל הגורמים שבהם מותנים שיפורים עתידיים נוספים.

הספר פותח בפרק העוסק ברמה הקונקרטית ביותר במציאות הכלכלית – רמת החיים של משקי הבית בישראל. הפרק השני מוקדש לשוק העבודה, שההתפתחויות שחלו בו בעשור החולף השפיעו בצורה המכרעת ביותר על רמת החיים של משקי הבית. הפרק השלישי עוסק במצב העוני ואי-השוויון בישראל, מצב המושפע מהתמורות בשוק העבודה, אך גם מהווה חתך נוסף של רמת החיים בישראל בהקשר מקרו-כלכלי, ותוך הדגשת הממד היחסי.

ארבעת הפרקים הבאים מהווים שובה פנימית יותר של המציאות הכלכלית. הם מתארים את הסיבות והמקורות לתופעות שתוארו בשלושת הפרקים הראשונים, אך גם כמה מן המפתחות שבהם תלויים שיפורים עתידיים ברמת החיים של משקי הבית, בשוק העבודה ובממדי אי-השוויון. פרקים אלה כוללים עיסוק בסוגיות מקרו-כלכליות ופיסקליות, בענייני המגזר הציבורי, בחינוך והשכלה, ובתחרותיות. הפרק

תוכן העניינים

1.....	1. רמת החיים של משקי הבית.....
25.....	2. שוק העבודה.....
39.....	3. עוני ואי-שוויון.....
53.....	4. מקרו ומדיניות פיסקלית.....
67.....	5. מגזר ציבורי.....
81.....	6. חינוך והשכלה.....
99.....	7. תחרותיות.....
115.....	8. דיור ושוק הדירות.....
129.....	מקורות מידע והערות מתודולוגיות.....

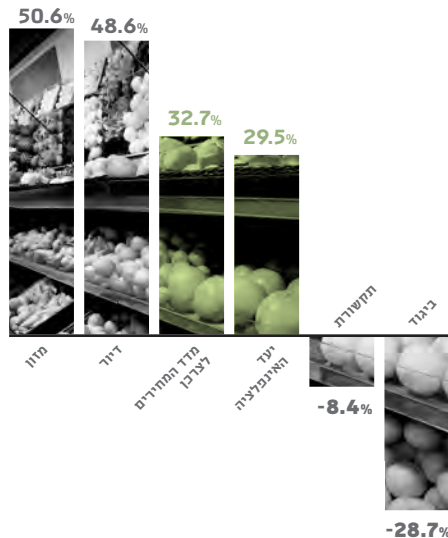

רמת החיים של משקי הבית

חל שיפור ניכר ברמת החיים של כל סוגי משקי בית

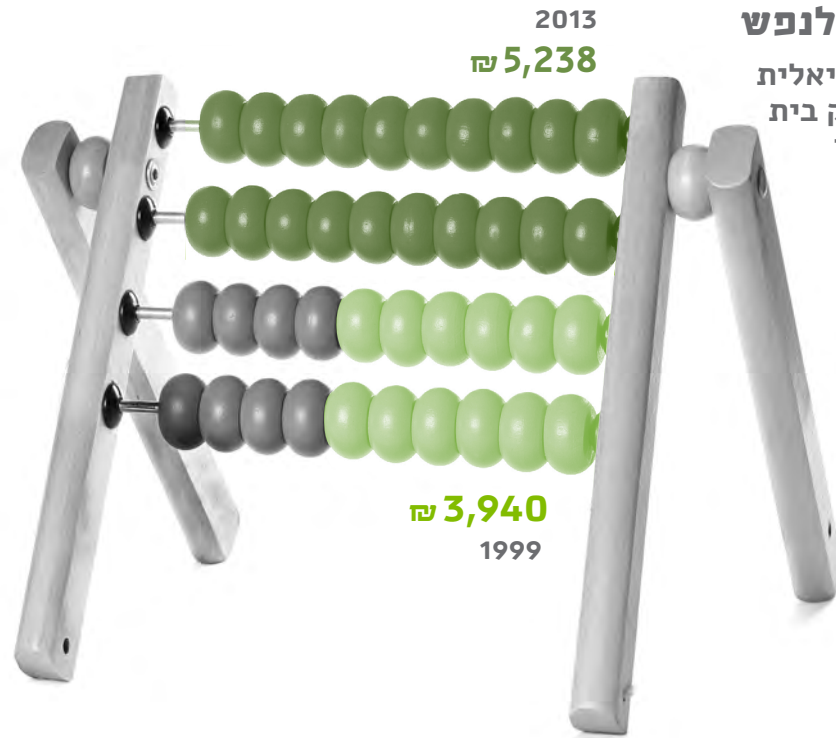
רמת המחירים

מדד המחירים לצרכן עלה בין השנים 2000-2014 בשיעור דומה ליעד האינפלציה

ההכנסה לנפש

ההכנסה הריאלית לנפש במשק בית גדלה באופן משמעותי

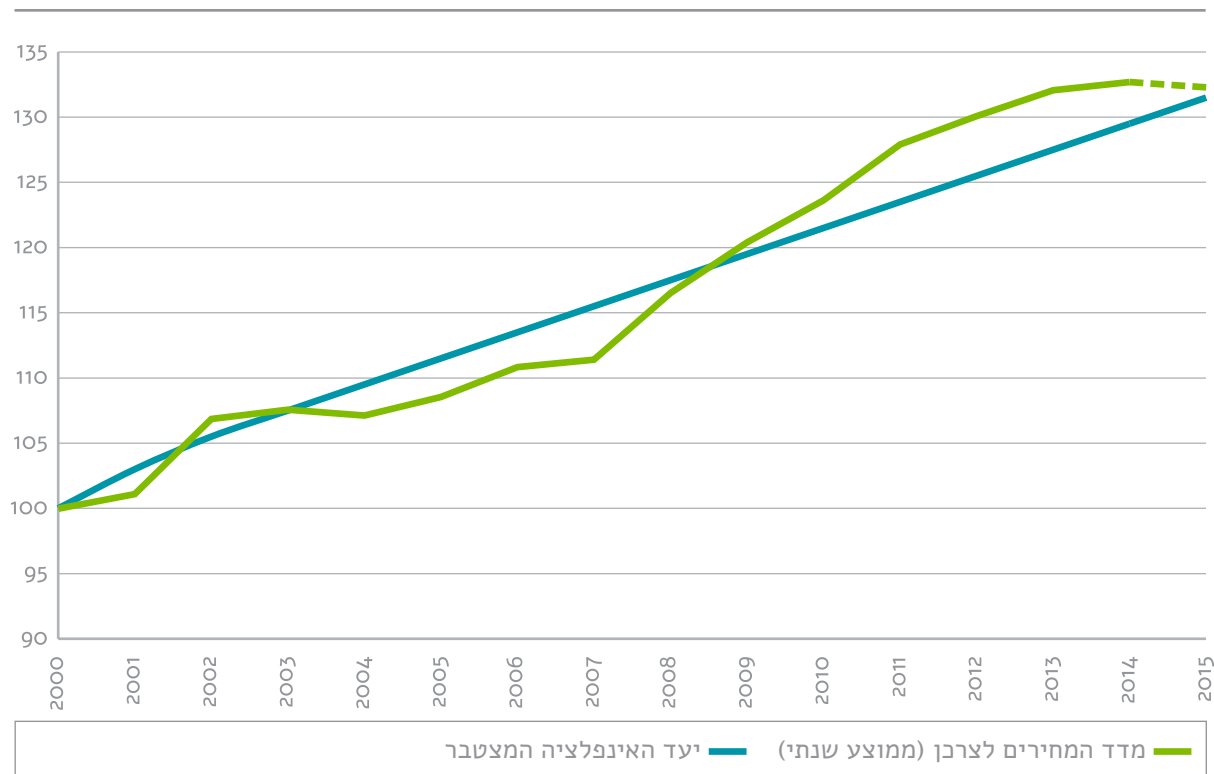

עיקרי הדברים

- על-פני עשור וחצי עלה מדד המחירים לצרכן בדומה ליעד האינפלציה. עם זאת, חל גידול ניכר במחירי המזון והדיו. בשנת 2011 הייתה רמת המחירים בישראל גבוהה ברוב תחומי הצריכה בהשוואה למדינות המפותחות.
- בתחום התקשורת חלה ירידת מחירים ניכרת במהלך השנים האחרונות, כתוצאה מרפורמה רגולטורית. מחירי הריהוט והביגוד המשיכו לרדת, כנראה הודות להורדת מכסים ולשינויים טכנולוגיים בייצור.
- הגידול בשיעור ההשתתפות בשוק העבודה והירידה בשיעור האבטלה הביאו לידי גידול ניכר במספר המפרנסים למשק בית, ומשום כך גדלה ההכנסה של כל סוגי משקי הבית בשיעור ניכר.
- ההכנסה נטו של משקי הבית גדלה בקצב מהיר יותר מהכנסתם ברוטו – מגמה המשקפת ירידה בנטל המסים הישירים.
- בין 2000 ל-2014 חל גידול בשכר ברוטו למשרת שכיר בישראל בשיעור דומה לגידול במדד המחירים לצרכן. לפיכך, השכר הריאלי ברוטו למשרת שכיר השתנה במידה מועטה בלבד במהלך תקופה זו.
- המצטרפים החדשים לשוק העבודה במהלך העשור החולף, המתאפיינים ברמת שכר נמוכה יחסית, "גררו" את השכר הממוצע כלפי מטה.

ב-15 השנים האחרונות עלה מדד המחירים לצרכן באופן עקבי עם יעד האינפלציה.

מדד המחירים לצרכן ויעד האינפלציה (2000=100)

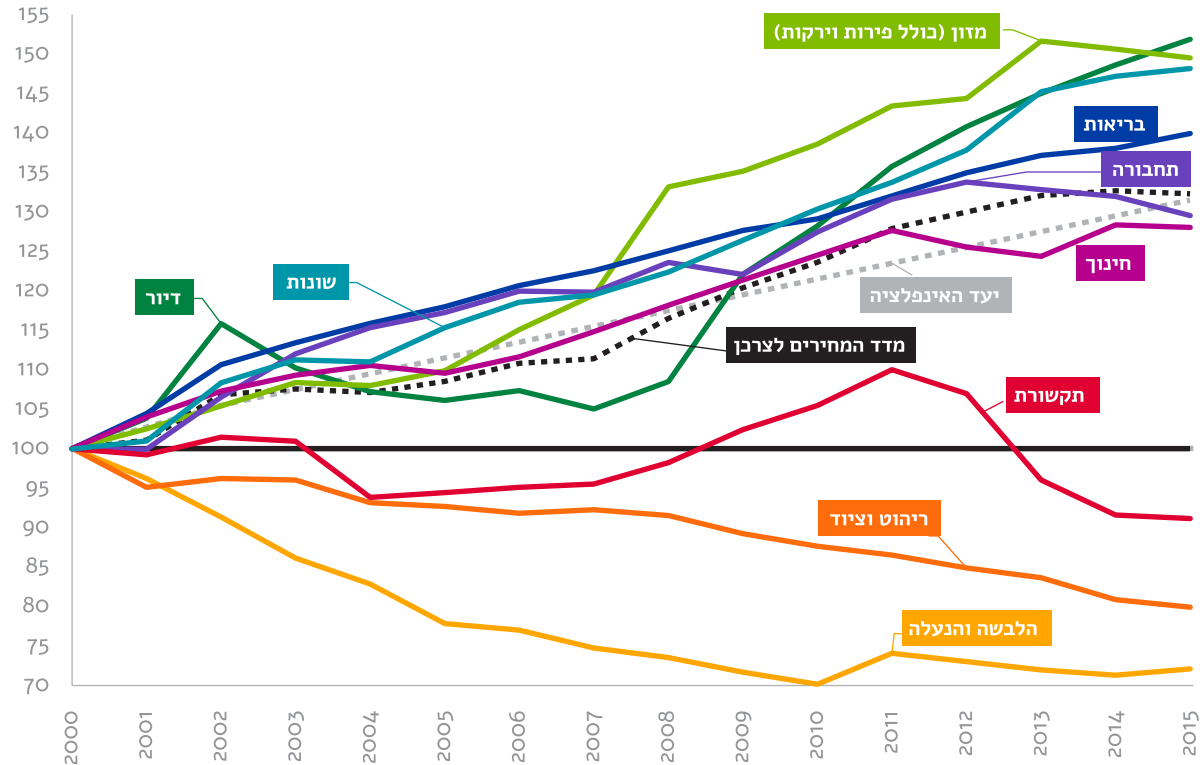

המשמעות של שיעור גידול נמוך ויציב במחירים, התואם את יעד האינפלציה, היא קיומה של מידה גבוהה של ודאות. זו מאפשרת למשקי בית ולחברות עסקיות להבחין בין שינויים מוחלטים ויחסיים במחירים ובשכר, וכך לקבל החלטות כלכליות מושכלות לטווח ארוך.

* הנתון עבור שנת 2015 מבוסס על אומדן של פורום קהלת לכלכלה
מקור: הלמ"ס

העלייה במדד המחירים לצרכן הייתה עקבית עם יעד האינפלציה, תוך שוני רב בהתפתחות המחירים היחסיים של תחומי הצריכה השונים.

מדדי מחירים, לפי תחומי צריכה עיקריים (2000=100)

*הנתון עבור שנת 2015 מבוסס על אומדן של פורום קהלת לכלכלה

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

המחירים של מוצרים ושירותים שהיו פחות חשופים לתחרות או מושפעים מרגולציה בלתי-יעילה עלו משמעותית.

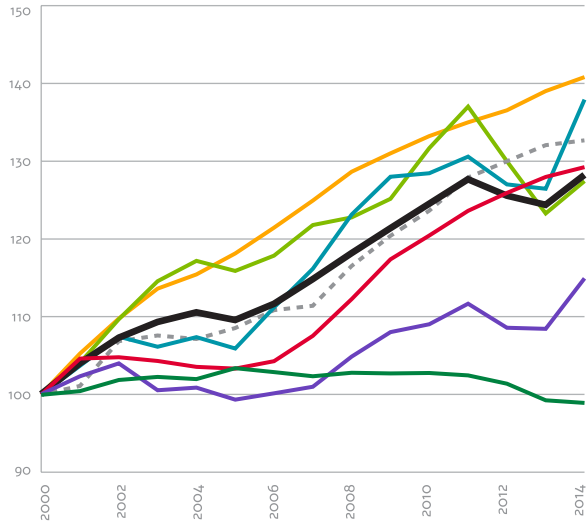
מחירי המזון והדיור עלו באופן ניכר. מחירי ההלבשה וההנעלה והריהוט, שהיו מושפעים יותר מתחרות בינלאומית ומהתקדמות טכנולוגית, ירדו בעקביות.

תחום התקשורת חווה אף הוא ירידת מחירים דרמטית לאחר הרפורמה בתחום הסלולר שהושקה בשנת 2011.

העובדה שתחומי צריכה שונים התייקרו או הוזלו בשיעורים שונים השפיעה על משקי בית שונים בהתאם להרכב הצריכה שלהם.

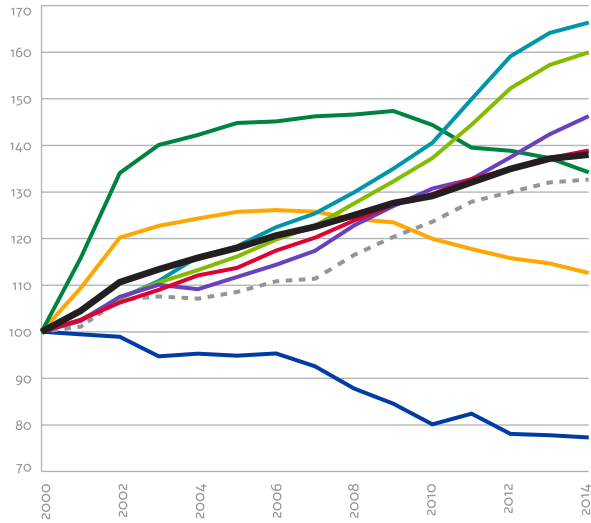
מחירי החינוך והבריאות עלו בדומה למדד המחירים לצרכן, אך ניכר שוני במגמות המחירים של רכיבי-המשנה בכל תחום.

מדדי מחירים, תחום החינוך (2000=100)

—	הכשרה מקצועית,	—	חינוך
—	קורסי העשרה	—	חינוך קדם-יסודי
—	וקייטנות	—	בתי ספר יסודיים
—	ספרים וחומרי לימוד	—	חטיבות ביניים
—	מדד המחירים לצרכן	—	ותיכונים
—		—	השכלה גבוהה
—		—	והשכלה אקדמית

מדדי מחירים, תחום הבריאות (2000=100)

—	בריאות	—	תרופות וסיוע רפואי
—	שירותי בריאות	—	תרופות וצרכים
—	ביטוח בריאות דרך	—	רפואיים
—	סוכנויות הביטוח	—	משקפיים ואביזרים
—	שירותי בריאות	—	אופטיים
—	פרטיים	—	מדד המחירים לצרכן
—	טיפול שיניים		

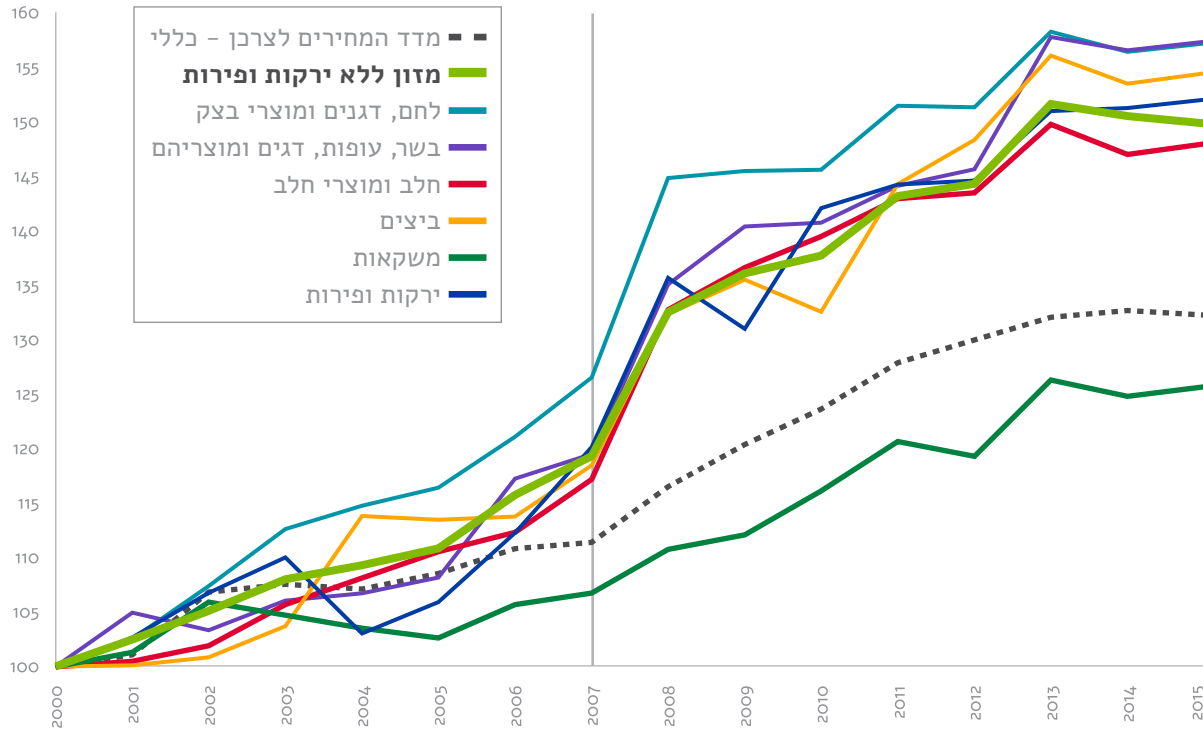
בתחום הבריאות חלה ירידה במחירי הטובין. לעומת-זאת, מחירי השירותים הרפואיים, ובמיוחד מחירי הביטוח הרפואי, עלו בשיעור ניכר. המחיר של טיפולי השיניים, שמסופקים בחלקם הגדול בשוק הפרטי, עלה בדומה למדד הבריאות הכללי.

בתחום החינוך, מחירי החינוך הקדם-יסודי הוזלו – ככל הנראה בעקבות הטמעת ההמלצות של ועדת טרכטנברג בנושא חינוך לגילאי 3-4.

מקור: הלמ"ס

מחיריהם של מוצרי מזון מסויימים עלו במהלך 15 השנים האחרונות ב-30 עד 60 נקודות אחוז יותר מהעלייה במדד המחירים לצרכן.

מדדי מחירים, תחום המזון (100=2000)

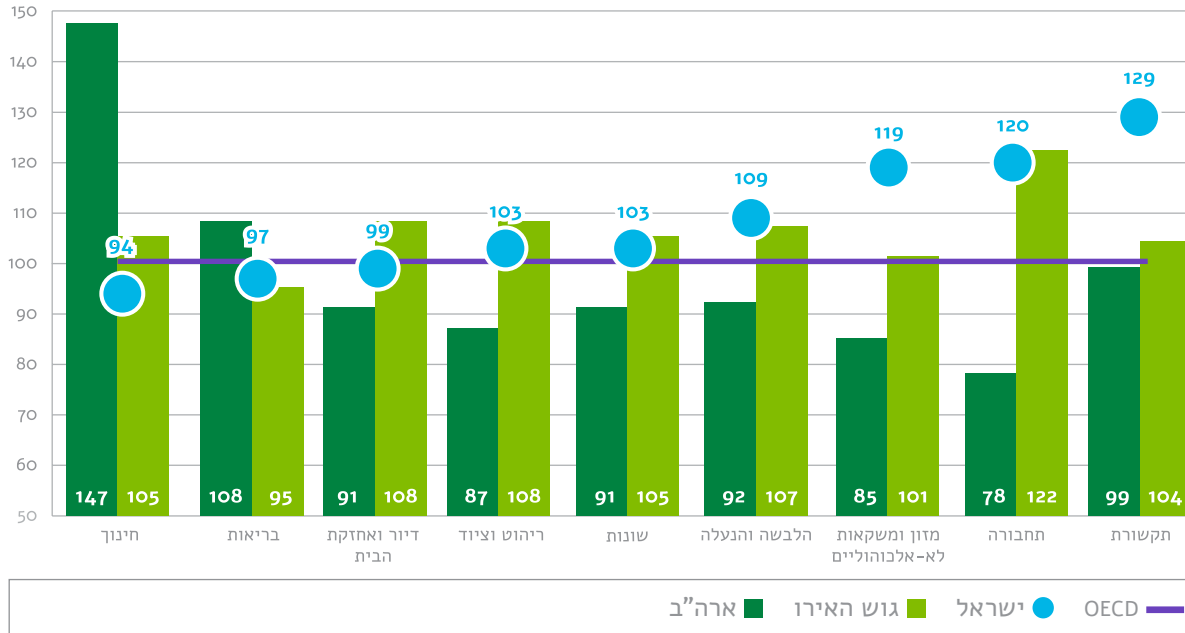
לאחר זינוק חד בשנת 2008, מחירי המזון המקומיים נותרו גבוהים ואף המשיכו לעלות, גם לאחר שחלה האטה במחירי המזון העולמיים, דבר שעשוי לשקף את מידת התחרות הנמוכה הקיימת בתחום המזון בישראל.

*הנתון עבור שנת 2015 מבוסס על אומדן של פורום קהלת לכלכלה

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

נכון לשנת 2011, המחירים בישראל היו גבוהים יותר בהשוואה למדינות מפותחות אחרות ברוב תחומי הצריכה.

רמת המחירים ביחס למוצע ה-OECD, לפי תחומי צריכה, 2011

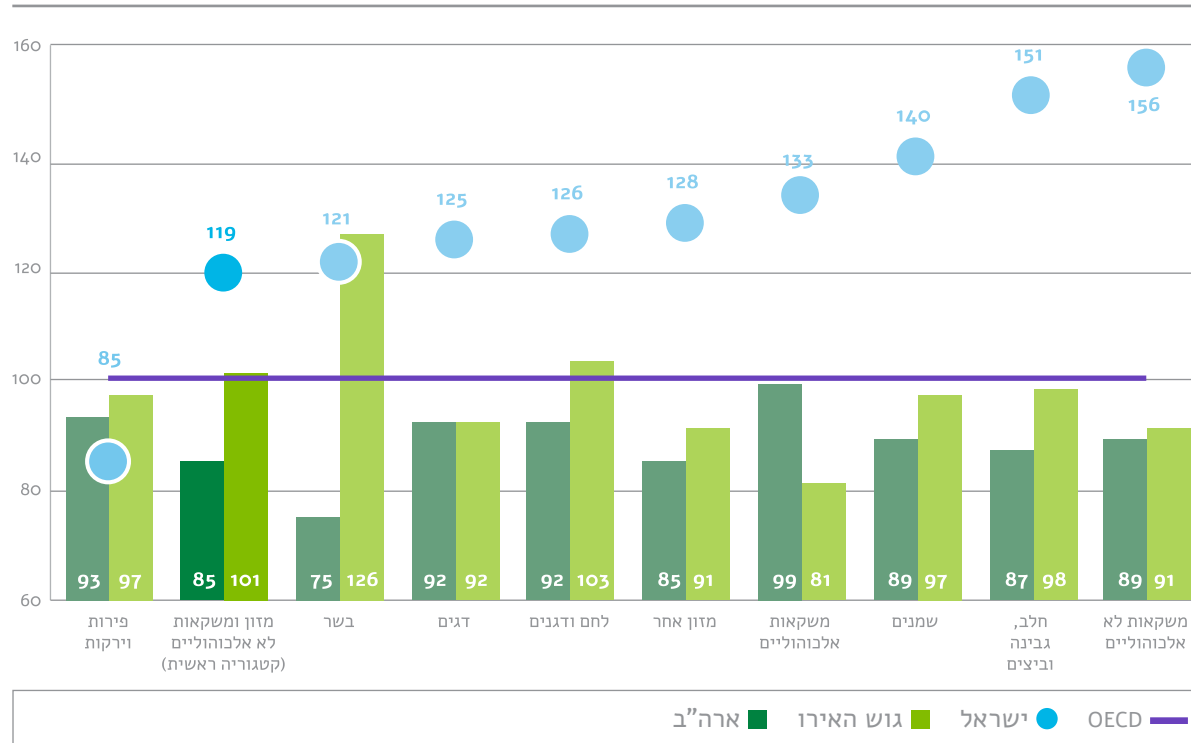
מקור: OECD

נכון לשנות 2011, השנה האחרונה שבה נבחנו הנתונים, ארבעה תחומי הצריכה שבהם היו המחירים בישראל גבוהים בהשוואה למדינות המפותחות הם תקשורת, תחבורה, מזון, הלבשה והנעלה.

עם-זאת, מאז שנת 2011 חלה ירידה ניכרת במחירי התקשורת בישראל וחזרה למגמת הירידה המתמשכת בתחום הלבשה וההנעלה.

בשנת 2011, היו מחירי המזון בישראל גבוהים כמעט בכל הקטגוריות בהשוואה ל-OECD, ארצות-הברית וגוש האירו.

רמת המחירים ביחס למוצע ה-OECD, לפי קטגוריות מזון, 2011

*ללא קטגוריית מזון מחוץ לבית

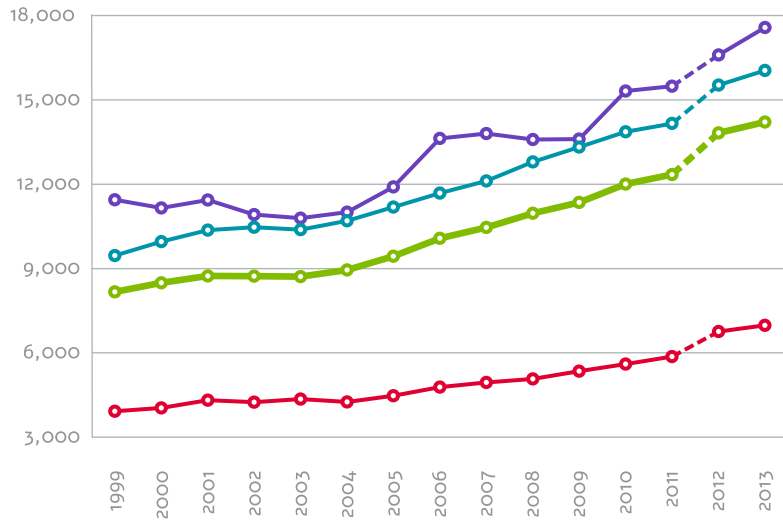
מקור: OECD

המחירים של כל קטגוריות המזון בישראל היו בשנת 2011, השנה האחרונה שבה נבחנו הנתונים, גבוהים בהשוואה למדינות מפר" תחות אחרות, להוציא קטגוריית הפירות והירקות. כפי שהדגישה ועדת קדמי, ישנם מספר מקורות לרמת המחירים הגבוהה של מוצרי המזון בישראל, ובהם מגבלות על יבוא, ריכוזיות במקטע הייצור ובמקטע השיווק, ומערך תקינה בלתי-יעיל המתאפיין בהחמרות בלתי הברחיות על השחקנים הכלכליים.

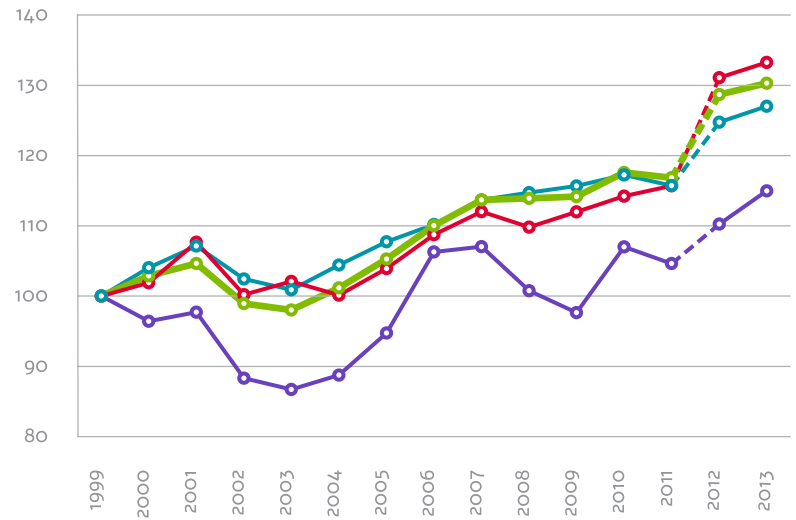

גם ההכנסה הנומינלית וגם ההכנסה הריאלית גדלו במהירות בשנים האחרונות, בקרב כל סוגי משקי הבית.

הכנסה כספית נטו למשק בית במחירים שוטפים

מדד הכנסה כספית נטו לנפש סטנדרטית במחירים קבועים, בניכוי מדד המחירים לצרכן (100 = 1999)

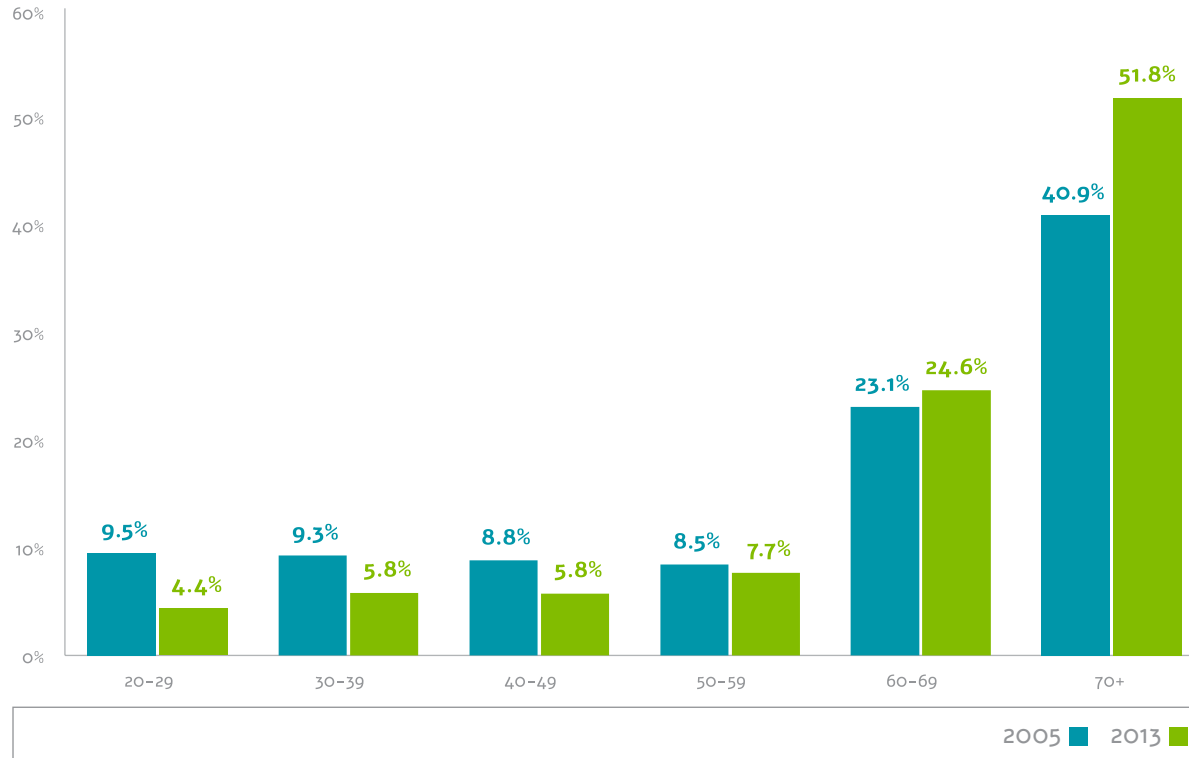

כל משקי הבית - ראש משק הבית שכייר - ראש משק הבית עצמאי - ראש משק הבית אינו עובד

*הקו המקווקו בין 2011 ל-2012 משקף את השינוי שחל במתודולוגיית סקרי ההכנסות בתקופה זו
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

שינוי ההרכב של קבוצת משקי הבית ללא מפרנס משקף את השינוי החיובי שחל בשוק העבודה: משקלם של משקי הבית שבראשם אדם בגיל 60 ומעלה גדל על חשבון משקי הבית הצעירים.

התפלגות משקי הבית ללא מפרנס, לפי גיל ראש משק הבית

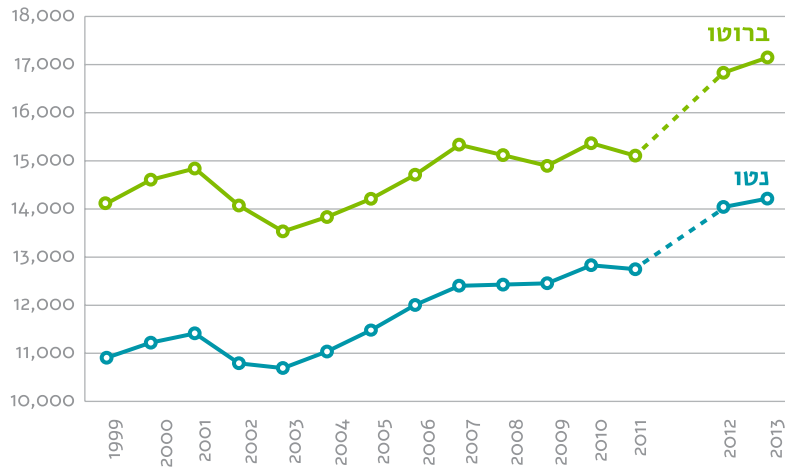
השיפור בהכנסתם של משקי הבית ללא מפרנס מקורו בשינוי ההרכב של קבוצה זו: בשל הגידול בשיעורי התעסוקה, גדל משקלם היחסי של משקי הבית המבוגרים שהכנסתם מבוססת על פנסיה, העברות והון.

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

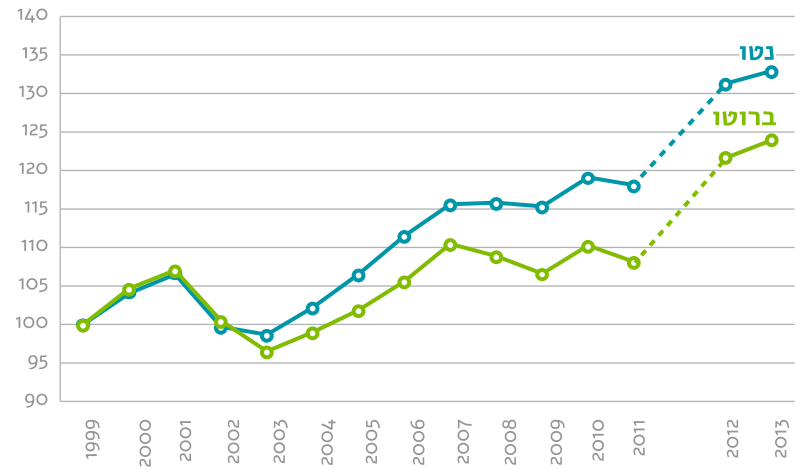
השכר נטו של משקי בית גדל מהר יותר מהשכר ברוטו, תהליך המשקף ירידה בשיעורי המסים הישירים.

הכנסה כספית ריאלית (במחירי 2013)

למשק בית (בשקלים)

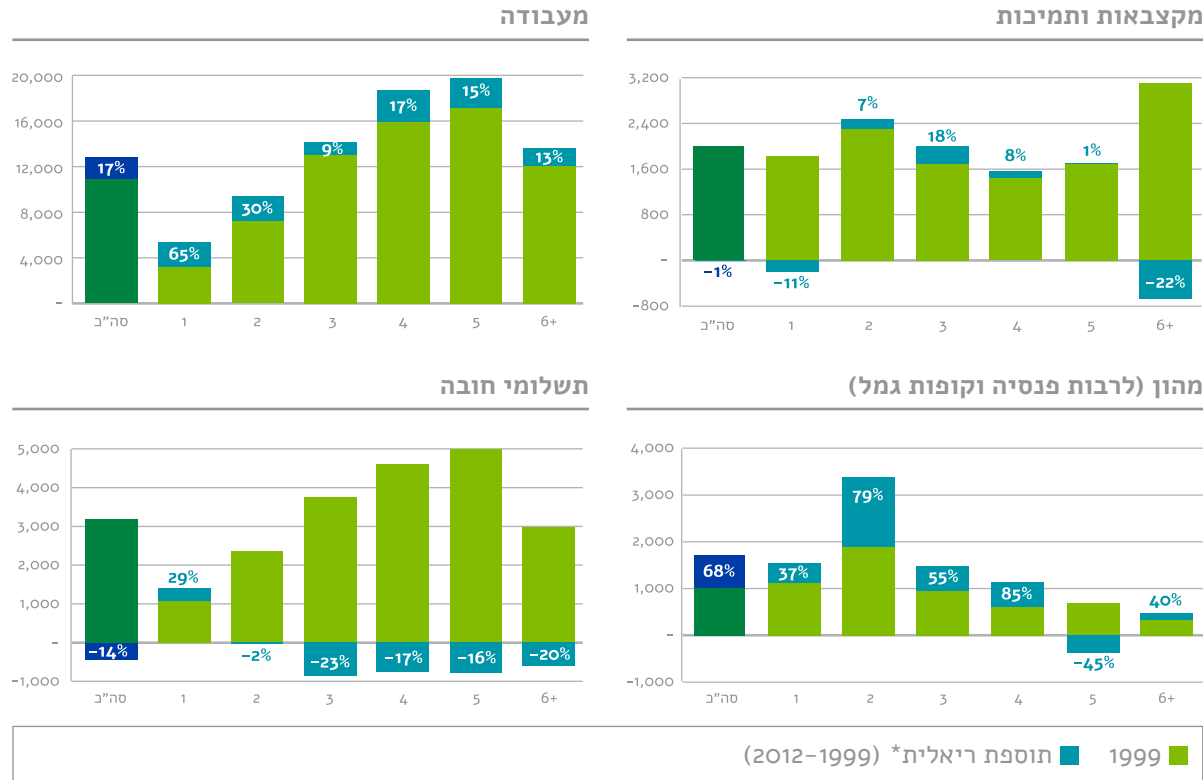
לנפש סטנדרטית (מדד, 100=1999)

*הקו המקווקו בין 2011 ל-2012 משקף את השינוי שחל במתודולוגיית סקרי ההכנסות בתקופה זו
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

חל גידול ריאלי ניכר בהכנסה מעבודה בקרב משקי הבית מכל הגדלים.

הכנסת משקי בית על-פי מקור, ותשלומי חובה, לפי מספר הנפשות במשק הבית

השינויים בהרכב ההכנסות של משקי הבית משקפים, בין היתר, מעבר מקצבאות לתעסוקה ושינויים דמוגרפיים (ובכלל זה שינוי בהרכב הגילאים של משקי הבית).

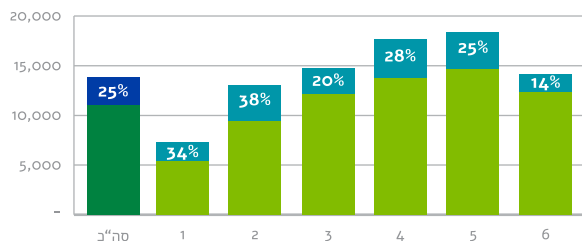
בחינת השינוי במקורות ההכנסה של כלל משקי הבית מעלה את המגמות הבאות: גידול בהכנסות מעבודה ומהון, יציבות יחסית בהכנסה מקצבאות והעברות, וקישון בהיקף תשלומי החובה (להוציא משקי בית של נפש אחת).

*ריאלי - בניכוי השינוי במדד המחירים לצרכן
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

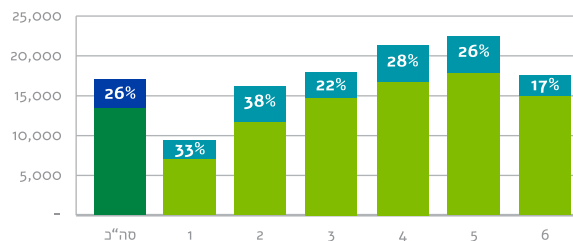
ההכנסה הריאלית של משקי הבית גדלה במונחי הכנסה ברוטו והכנסה נטו, במונחים של הכנסה כוללת ובמונחים של הכנסה כספית.

הכנסת משקי הבית, לפי מספר הנפשות במשק הבית

הכנסה כספית נטו

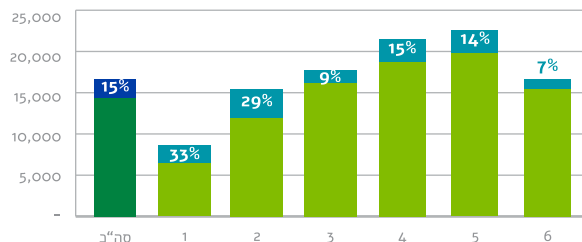
הכנסה כוללת נטו*

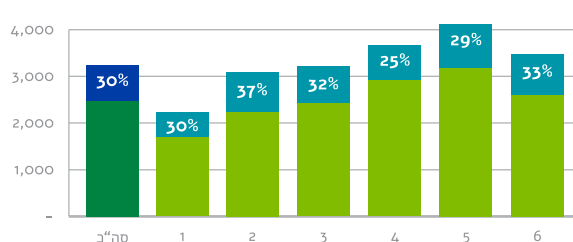
משקי הבית חוו גידול של 15% בהכנסה הכספית ברוטו. ההכנסה הכספית נטו גדלה בשיעור גבוה עוד יותר, גידול של 25%.

ההכנסה בעין** עלתה בשיעור גבוה יותר בהשוואה להכנסה הכספית, כך שההכנסה הכוללת של משקי הבית עלתה ב-26%. מגמה זו הורגשה בקרב כלל משקי הבית.

הכנסה כספית ברוטו

הכנסה בעין

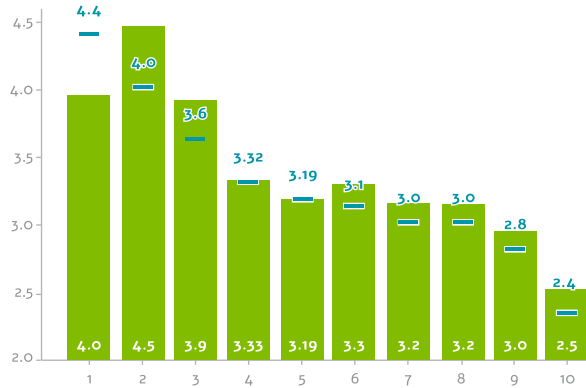

1999 ■ תוספת ריאלית (2012-1999) ■

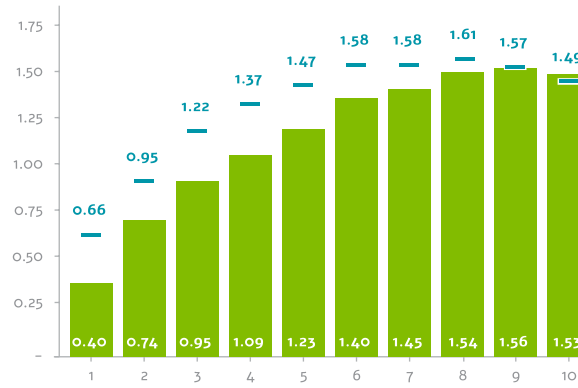
*הכנסה כוללת נטו - הכנסה כספית נטו בתוספת הכנסה בעין
 **הכנסה בעין: "הכנסה שאינה ניתנת בכסף אלא בשווה כסף" (הלמ"ס)
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

כמעט בכל העשירונים חל גידול במספר המפרנסים למשק בית וקיטון במספר הנפשות.

מספר נפשות ממוצע למשק בית,
לפי עשירונים*

מספר מפרנסים ממוצע למשק בית,
לפי עשירונים*

מספר המפרנסים למשק בית עלה בשיעור חד בין השנים 1999-2012, במיוחד בקרב העשירונים התחתונים והבינוניים.

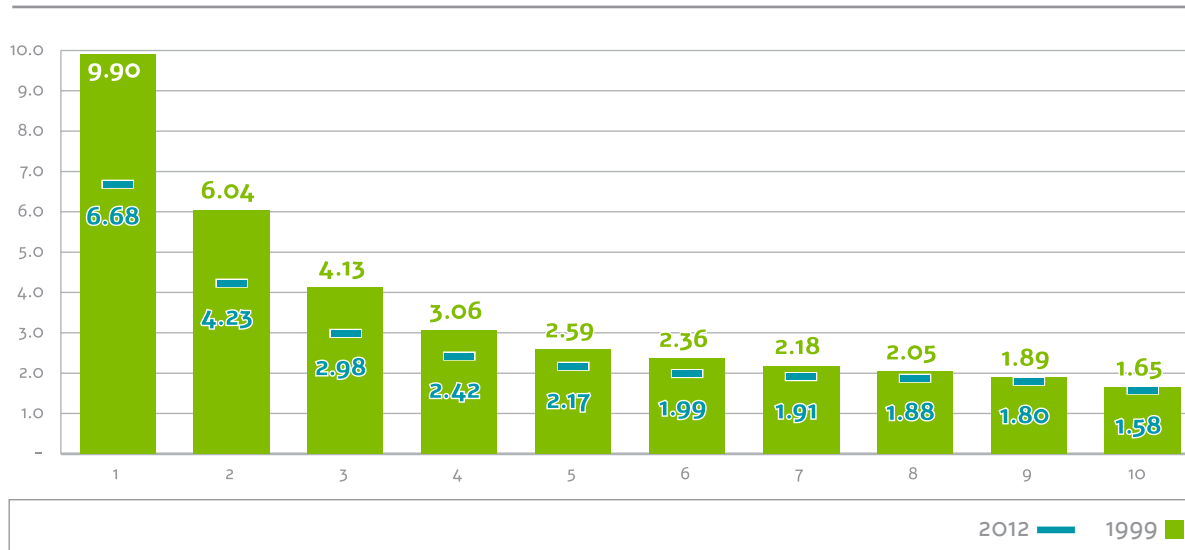
במהלך אותה תקופה הצטמצם מספר הנפשות הממוצע למשק בית בכל העשירונים למעט העשירון התחתון.

2012 ■ 1999 ■

* העשירונים מסודרים כך שעשירון 1 כולל את משקי הבית בעלי ההכנסה הנמוכה ביותר, ועשירון 10 כולל את משקי הבית בעלי ההכנסה הגבוהה ביותר
מקור: הלמ"ס

יחס הנפשות למפרנסים ירד בכל העשירונים כתוצאה מקיטון במספר הנפשות למשק בית והגידול בשיעור התעסוקה.

מספר נפשות ממוצע למפרנס במשק בית, לפי עשירונים

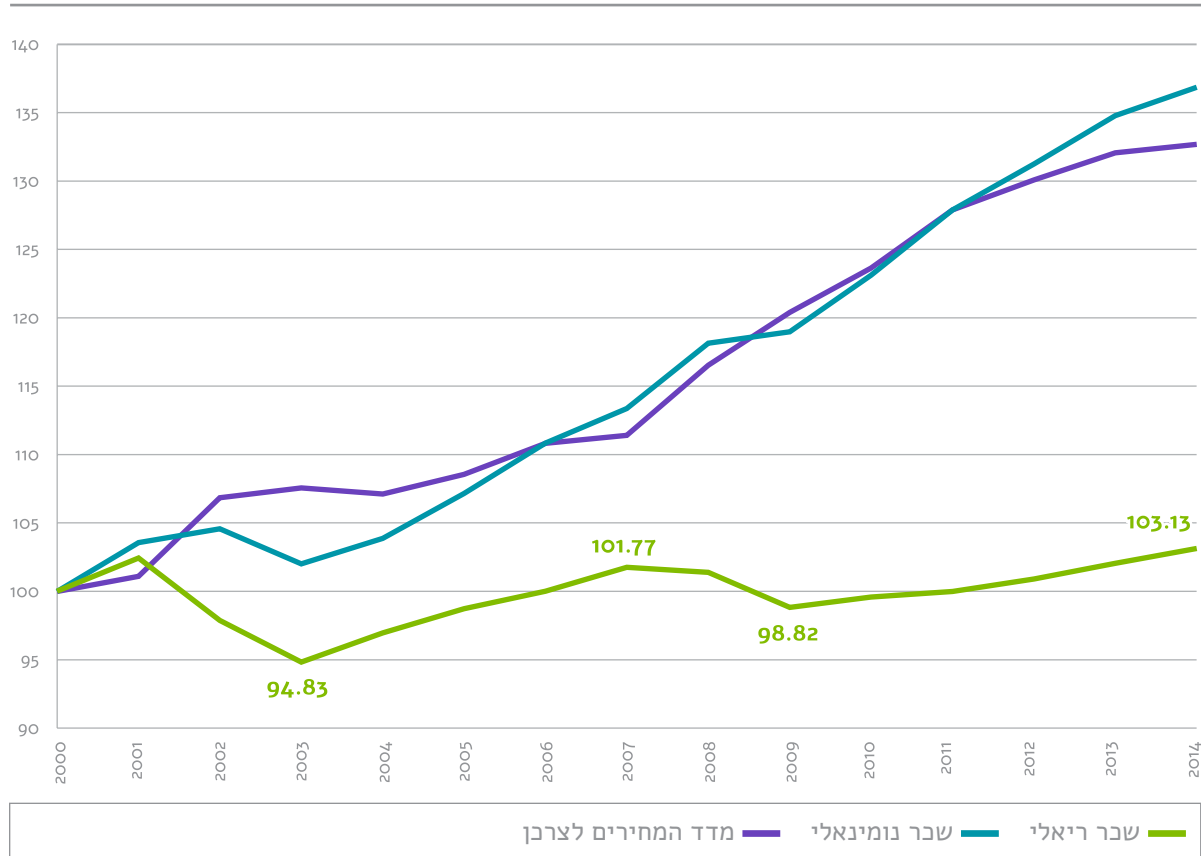

התולדה של שני התהליכים שחלו במקביל - הגידול במספר המפרנסים למשק בית והקיטון במספר הנפשות למשק בית - הביאו לקיטון ניכר ביחס הנפשות למפרנסים. יש לציין שמשני התהליכים, ההשפעה החזקה יותר היא העלייה במספר המפרנסים.

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

השכר הריאלי ברוטו למשרת שכיר השתנה במידה מועטה במהלך העשור החולף.

שכר למשרת שכיר ומדד המחירים לצרכן

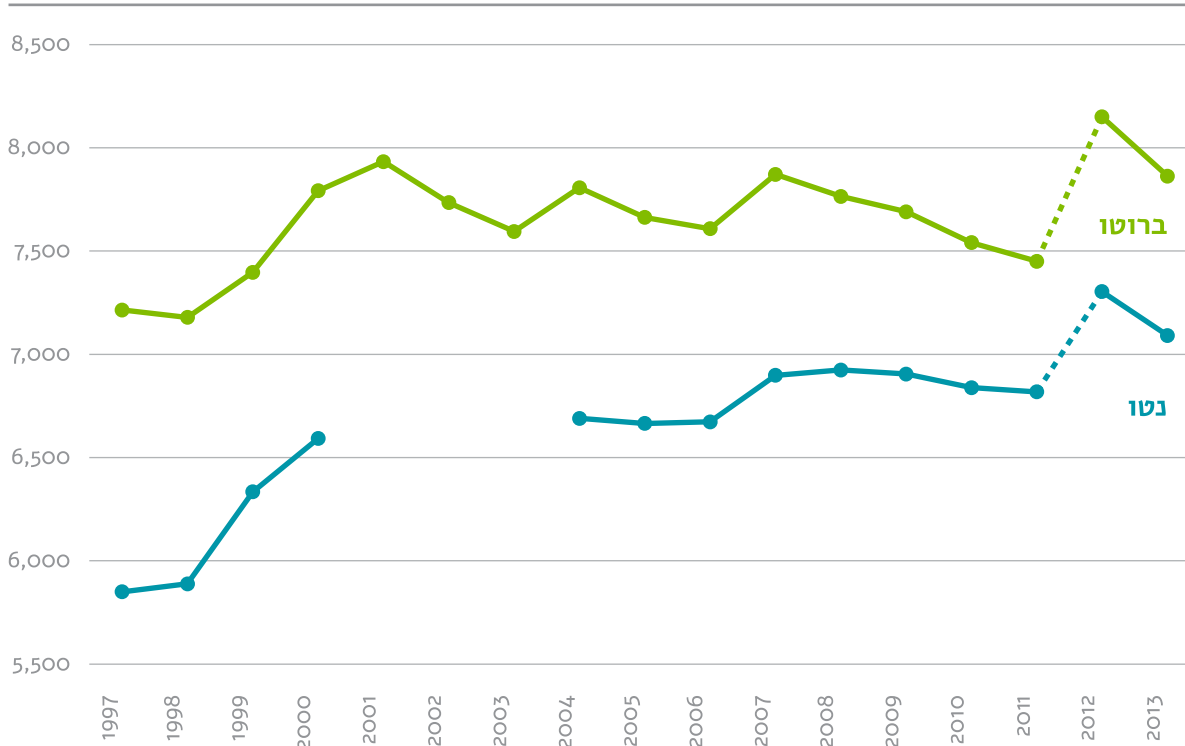
השכר ברוטו הממוצע למשרת שכיר גדל בשיעור דומה לגידול במדד המחירים לצרכן. משום-כך, השכר הריאלי ברוטו למשרת שכיר – השכר הנומינאלי בניכוי השינוי במדד המחירים לצרכן – השתנה במידה מועטה.

מקור: הלמ"ס

השכר החציוני ברוטו כמעט שלא השתנה בעשור האחרון, אך השכר החציוני נטו עלה במתינות.

שכר חציוני ריאלי לעובד שכיר במשרה מלאה (מחירי 2013, שקלים לחודש)*

השכר החציוני ברוטו לעובד שכיר במשרה מלאה היה במגמת עליה בסוף שנות ה-90. בין השנים 2000-2011 ירד השכר החציוני ברוטו בכ-4%, ובין השנים 1997-2011 עלה בכ-3%.

מנגד, השכר החציוני נטו אופיין במגמת עלייה גם במהלך שנות ה-2000, אם כי מתונה יותר בהשוואה לסוף שנות ה-90. בסך הכול עלה השכר החציוני נטו בכ-3% בין השנים 2000-2011, ובכ-17% בין השנים 1997-2011.

גם בשכר ברוטו וגם בשכר נטו נמדדה עלייה חדה ב-2012 וירידה מתונה ב-2013, אך יתכן שהעלייה החדה ב-2012 משקפת בין השאר שינוי מתודולוגי בשיטת המדידה.

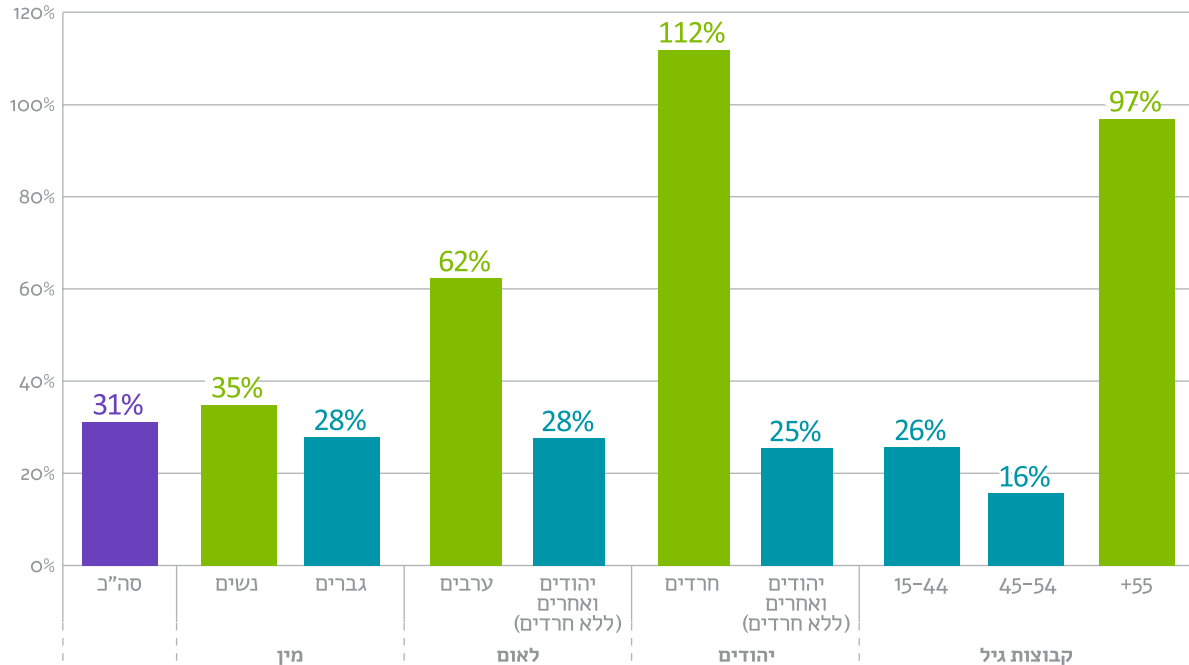
*הקו המקווקו משקף שינויים מתודולוגיים בסקרי הלמ"ס בין השנים 2011 ל-2012; סקרי 2001-2003 חסרים מידע אודות תשלומי החובה של הפרט

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

בקרב המצטרפים החדשים לשוק העבודה בעשור החולף בולט שיעורם של נשים, ערבים וחרדים.

חלק גדול מן המצטרפים החדשים לשוק העבודה מאופיינים ביכולת השתכרות נמוכה בהשוואה לקבוצות הוותיקות.

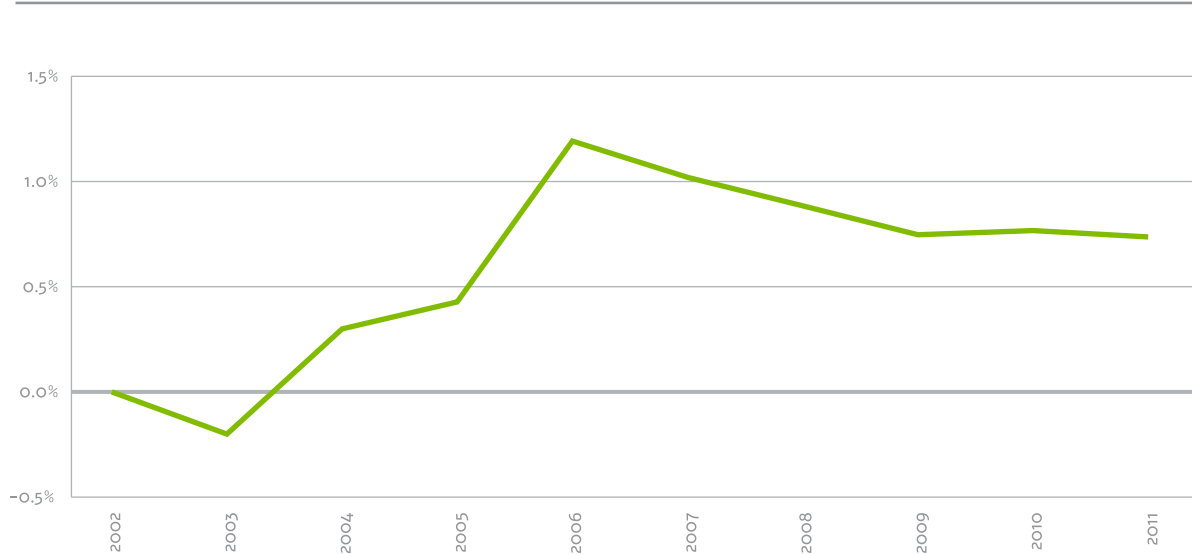
שיעור השינוי במספר השכירים בקבוצות אוכלוסייה שונות בין השנים 2002-2011

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לסקרי ההכנסות של המ"ס

המצטרפים החדשים לשוק העבודה, המאופיינים בשכר נמוך, "גררו" כלפי מטה את השכר הממוצע במשק.

הפער בין השכר הממוצע לאחר התאמה* ובין השכר הממוצע בפועל

* השכר הממוצע המחושב לפי הרכב המועסקים בשנת 2002

מקור: עיבודי פרום קהלת לכלכלה לסקרי ההכנסות של הלמ"ס

לצורך בחינת התפתחות השכר הריאלי הממוצע במשק בוצעה ההתאמה הבאה: בכל שנה חושב השכר הממוצע בהינתן הרכב המועסקים של שנת 2002. באופן זה ניתן ללמוד מה היה קורה לשכר הריאלי הממוצע אילו קבוצות שונות (לפי גיל, מין ומגזר) לא היו משנות את חלקן בקרב המועסקים.

בתרשים מוצג הפער בין השכר הממוצע לאחר התאמה לבין השכר הממוצע בפועל. התוצאות מלמדות שבמהלך העשור האחרון, ובמיוחד בין 2003 ל-2006, הצטרפותם של עובדים חדשים המאופיינים בפריון עבודה נמוך יחסית ובשכר נמוך יחסית גרמה להטיה כלפי מטה במדידת השינויים שחלו בשכר הממוצע במשק.

בנוסף לכך, הפער המוצג בתרשים מוטה כלפי מטה, משום שבמסגרת הסימולציה לא נעשתה התאמה הלוקחת בחשבון את השינויים שחלו בקרב הקבוצות השונות. למשל, ייתכן כי בקרב החרדים ישנו פער משמעותי בין העובדים הותיקים יותר, שהם בעלי נסיון רב יותר בשוק העבודה, לבין המצטרפים החדשים.

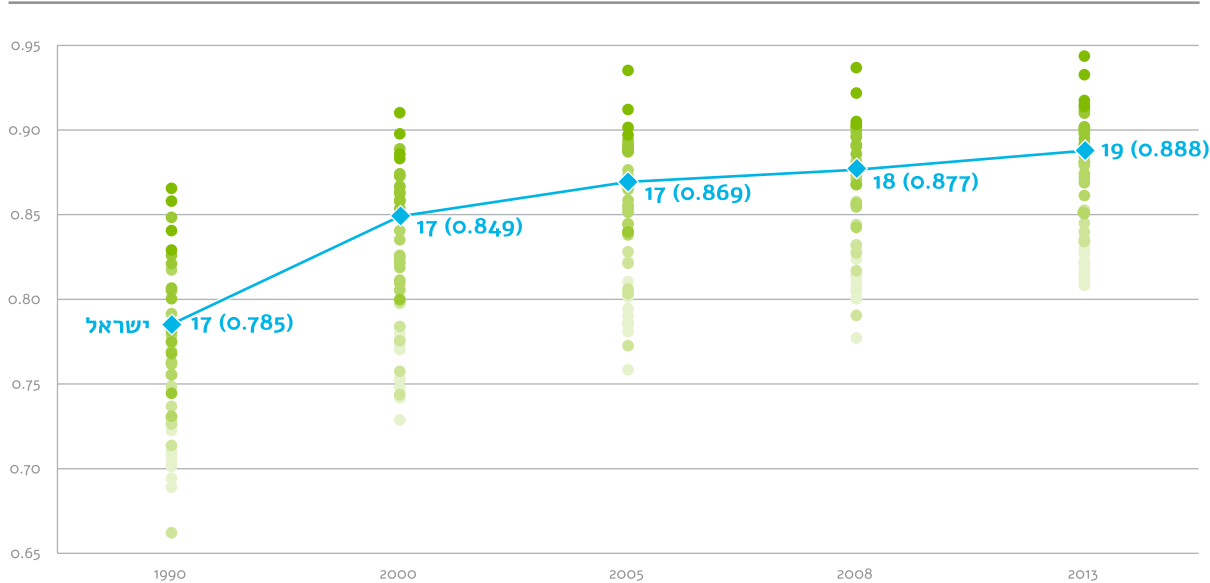
רמת החיים של משקי הבית נבחנת בראש ובראשונה על-פי רמת ההכנסה הריאלית שלהם. עם זאת, קיימים כמה מדדים נוספים שבאמצעותם היא מוערכת. בין המדדים החשובים הקיימים בהקשר זה ניתן להזכיר את ה-Better Life Index של ה-OECD, שפורסם לראשונה בשנת 2011, ואת מדד הפיתוח האנושי (HDI) של האו"ם, שפורסם לראשונה בשנת 1990, ואשר שיטת חישובו עודכנה לאחרונה בשנת 2010.

רוב המדדים העוסקים ברמת החיים "מעבר לתוצר", וכך גם שני המדדים הנזכרים, מורכבים משקלול של מגוון נתונים ומדדי-משנה (בריאות, ביטחון אישי וכיוצא בהם). אולם הם נבדלים זה מזה בחשיבות ובמשקל שהם מייחסים לתחומים השונים המרכיבים את המדד הכללי.

התרשימים הבאים מתארים את דירוגה של ישראל במדדים אלה ובמדדי-המשנה שלהם.

במדד הפיתוח האנושי מדורגת ישראל במקום ה-19; למרות שציונה של ישראל עלה ב-23 השנים האחרונות, מיקומה היחסי לא השתפר ואף הורע במעט.

ציונה ומיקומה של ישראל במדד הפיתוח האנושי (HDI), מבין 49 המדינות המובילות*

*49 המדינות המשתייכות לקבוצה העליונה בדירוג ("Very high human development"); מוצגות 47 מדינות (נותרו מחוץ לתרשים אנדורה וליכטנשטיין שנוספו בשנת 2013)

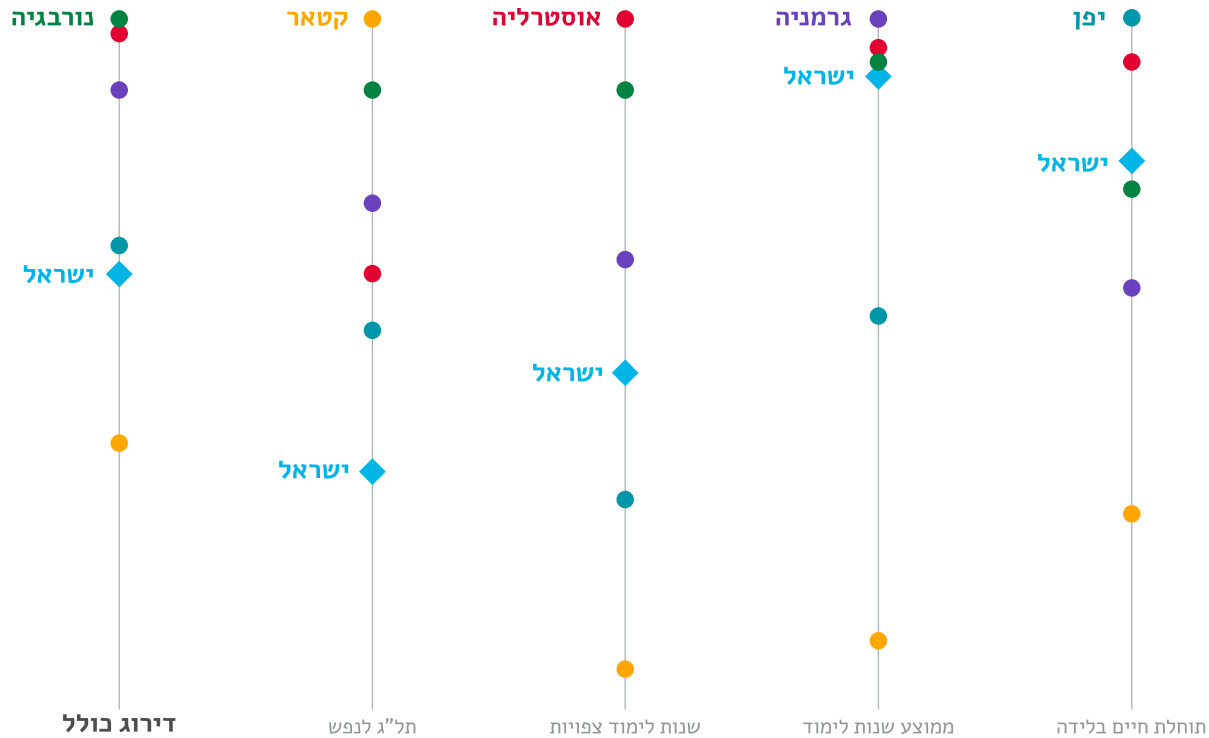
מקור: UN, Human Development Index, 2014

במקביל להתכנסות שאפיינה את ציוניהן של המדינות המובילות, ב-23 השנים האחרונות כמעט שלא חל שינוי במיקומה היחסי של ישראל. היא דורגה במקום ה-17 ב-1990, במקום ה-18 ב-2008 וה-19 בשנת 2013.

את הירידה הקלה במיקומה היחסי של ישראל ניתן לייחס בין השאר להתחזקות של "הנמרים האסיאתיים" ושל מספר מדינות נוספות, ובהן אירלנד.

חוזקותיה של ישראל על-פי מדד ה-HDI הן תוחלת חיים וממוצע שנות לימוד של האוכלוסייה.

דירוגה של ישראל ושל המדינות המובילות במרכיבי דירוג הפיתוח האנושי (HDI) של האו"ם, 2013

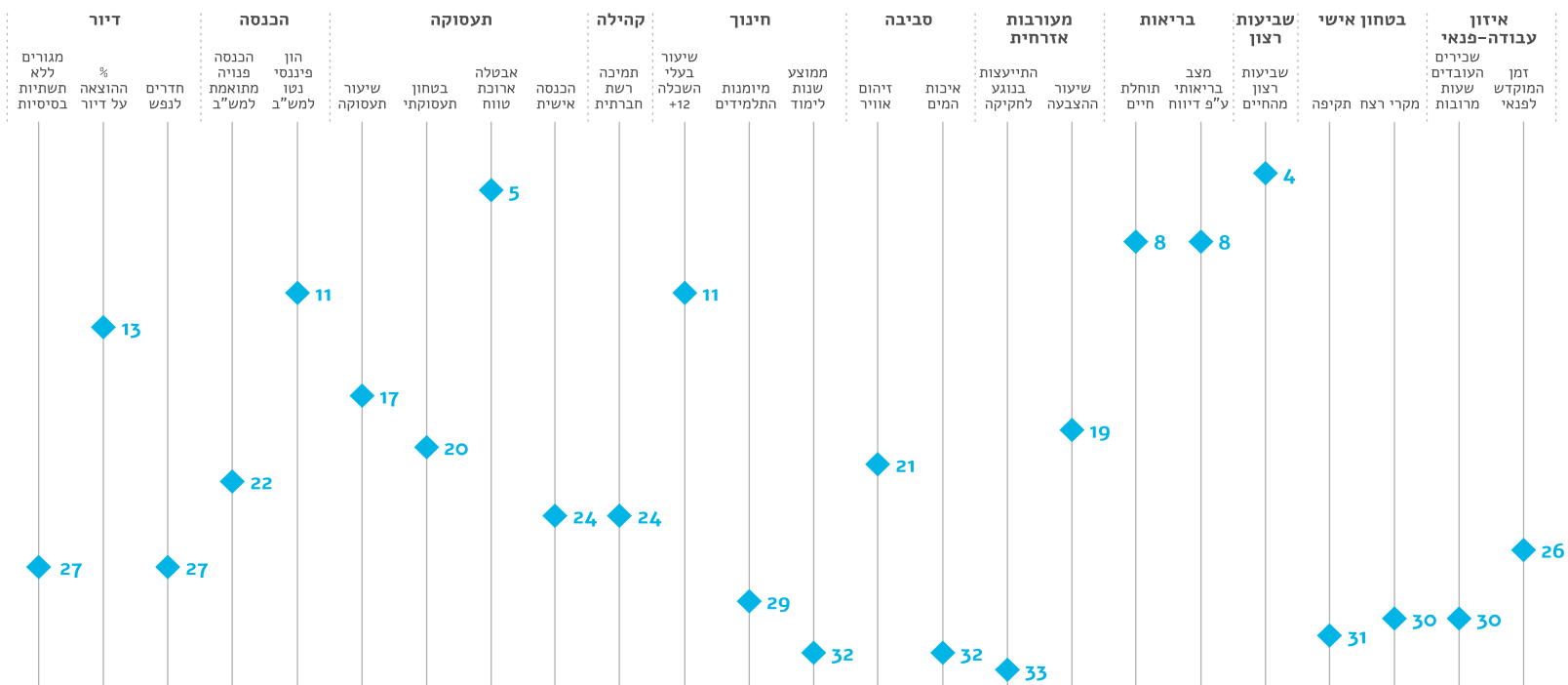
חוזקותיה של ישראל לפי המדד משתייכות לתחום מערכת הבריאות ולהישגי מערכת החינוך של הדור הקודם.

נקודות החולשה לפי המדד טמונות בשנות הלימוד של הדורות הצעירים (יחסית לרמה המקבילה במדינות אחרות שצמצמו את הפער) וברמת התוצר לנפש.

מקור: UN, Human Development Index, 2014

במדד ה-Better Life של ה-OECD ישראל מדורגת במקום ה-26 מתוך 36 מדינות*.

דירוגה של ישראל במדד Better Life של ה-OECD, 2015

*הסולם בכל קטגוריה הותאם כך שהמדינה המדורגת עליונה היא תמיד זו שמצבה הוא הטוב ביותר בקטגוריה, גם אם ערך שלילי בקטגוריה זו הוא בעל משמעות חיובית

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

שוק העבודה

שיעור התעסוקה זינק בעשור האחרון, כתוצאה מירידה ניכרת בשיעור האבטלה לצד עלייה מתמשכת בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה

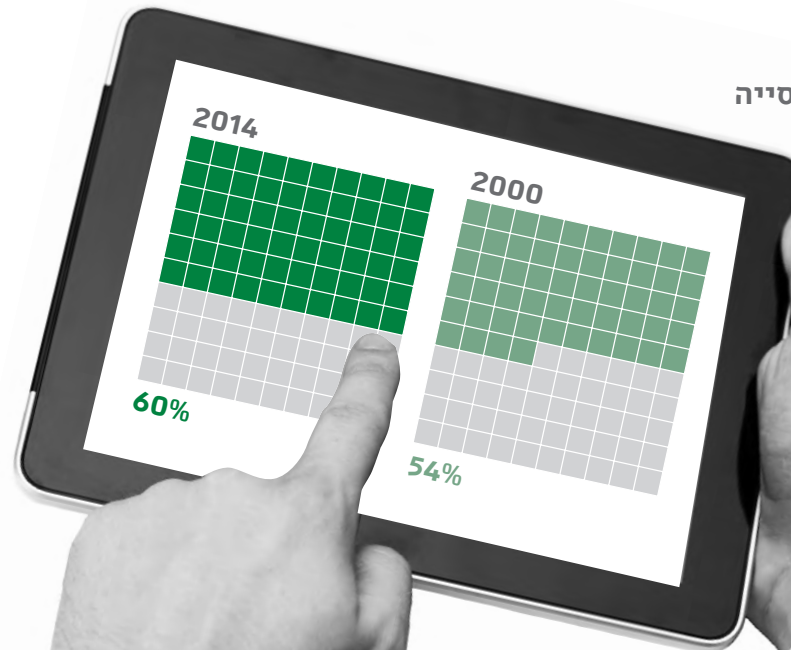
פריון העבודה

התוצר לשעת עבודה בישראל עודנו נמוך למדי בהשוואה למדינות המפותחות

ארה"ב
\$66

מדינות
OECD-ה
\$48

ישראל
\$37

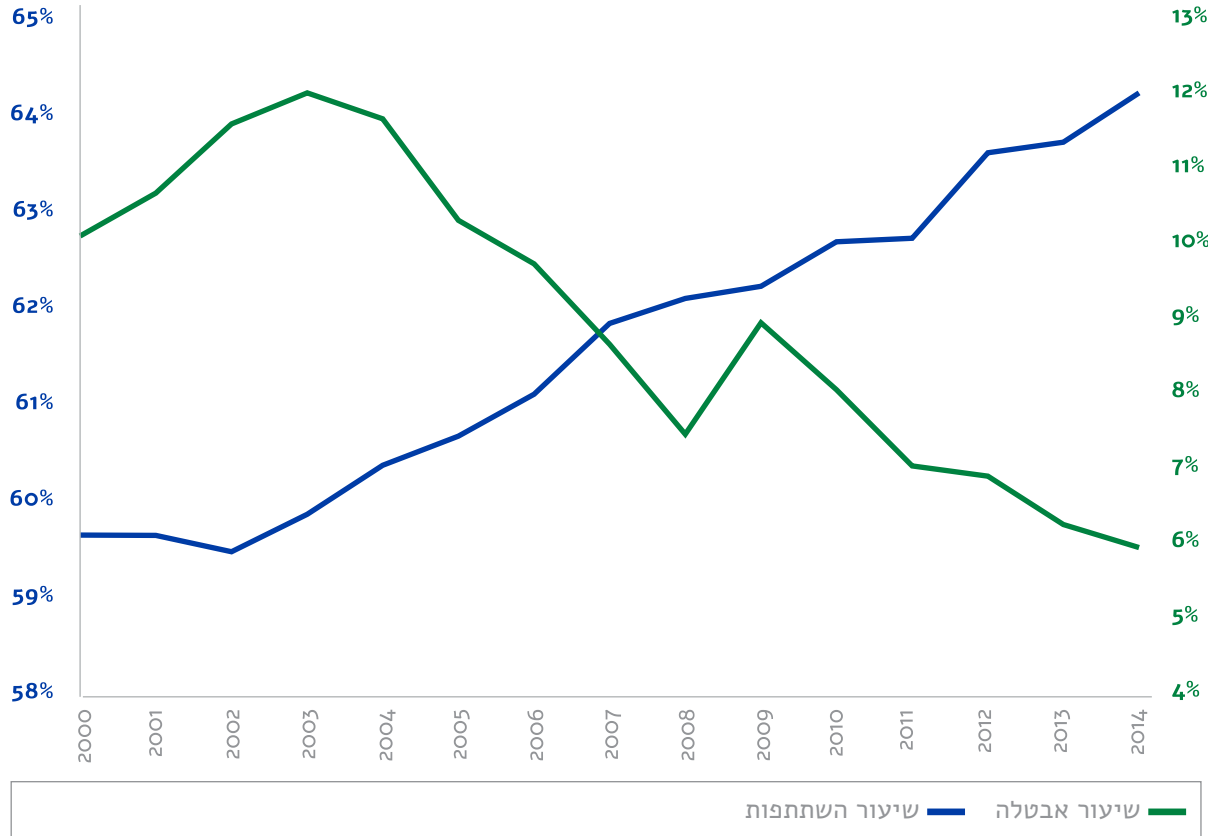
שיעור המועסקים
מתוך כלל האוכלוסייה
+15 בגילאי 15

עיקרי הדברים:

- בשנים האחרונות חל שיפור משמעותי בשוק העבודה בישראל, שכלל עלייה בשיעור ההשתתפות יחד עם ירידה בשיעור האבטלה.
- נכון לשנת 2013, שיעור ההשתתפות בשוק העבודה בקרב גילאי העבודה דומה לממוצע במדינות ה-OECD, ואילו שיעור האבטלה הוא מהנמוכים בקרב מדינות הארגון.
- שיעור המועסקים במשרה חלקית שלא מרצון קטן בשנים האחרונות באופן ניכר.
- מספר שעות העבודה בישראל נותר גבוה בהשוואה בין-לאומית.
- רמת פריון העבודה בישראל נמוכה יחסית לרוב המדינות המפותחות.

מצב שוק העבודה השתפר באופן משמעותי בעשור האחרון.

שיעור האבטלה ושיעור ההשתתפות בישראל (גילאי +15, נתונים משורשרים)

בשנים האחרונות חל שיפור משמעותי בשוק העבודה בישראל. שיפור זה כלל עלייה בשיעור ההשתתפות וירידה בשיעור האבטלה.

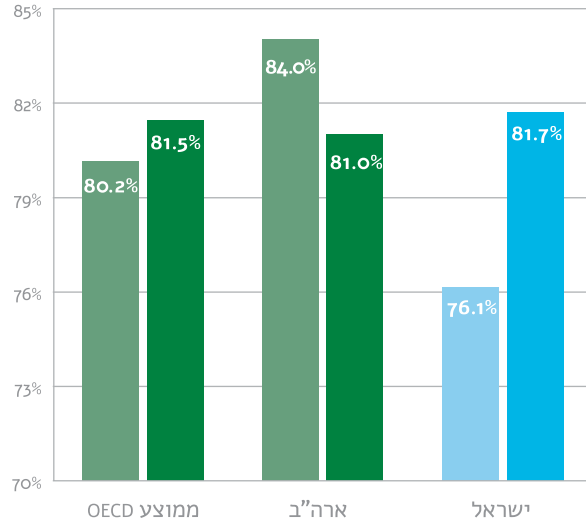
העלייה בשיעור ההשתתפות בעבודה נבעה בין היתר מרפורמות בשנים 2003-2005, שכללו שינויים במערכת תשלומי ההעברה ותכניות לעידוד התעסוקה.

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

התחזקותו של שוק העבודה בישראל מרשימה גם בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.

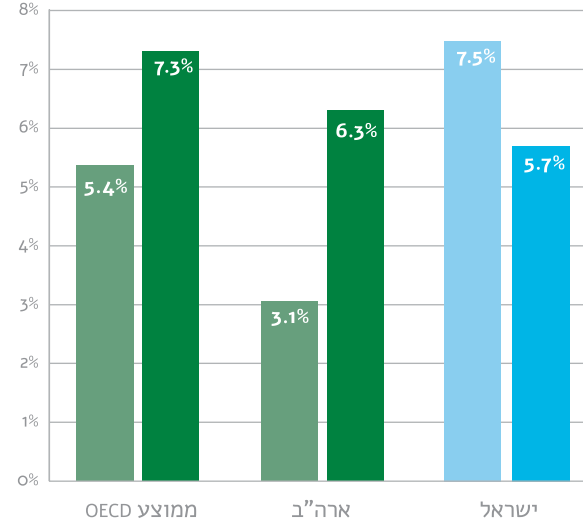
שיעור ההשתתפות (גילאי 25-54),

2013-1 2000

שיעור האבטלה (גילאי 25-54),

2013-1 2000

2000 ■ 2013 ■

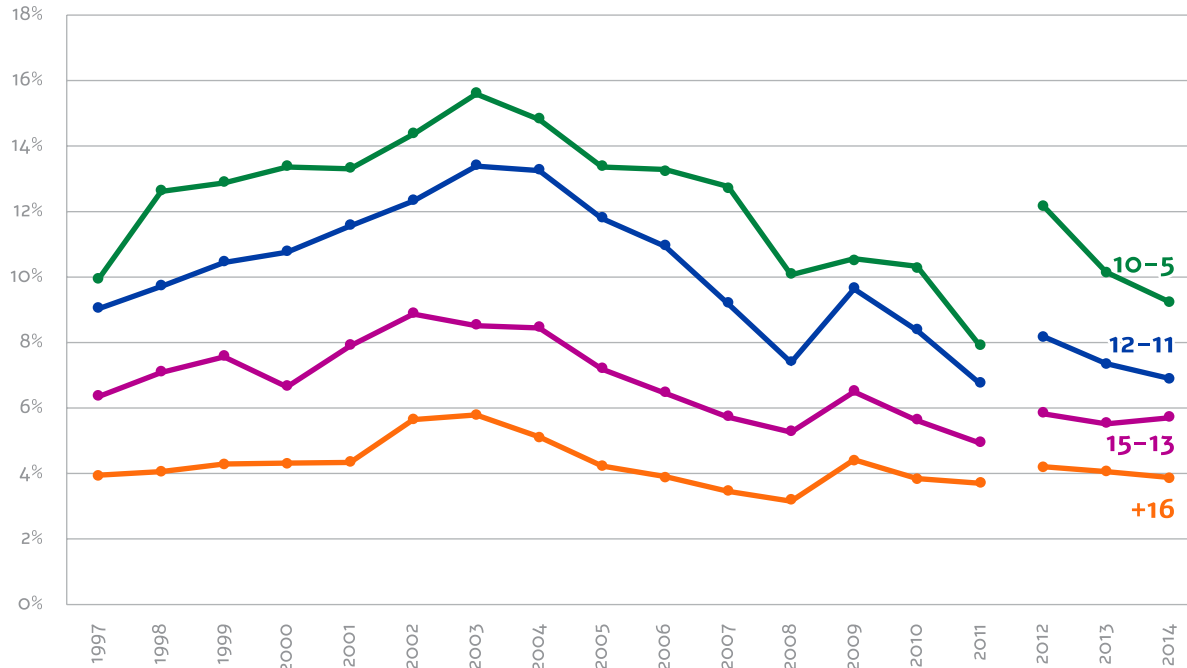
מקור: OECD

בתחילת שנות ה-2000 שיעורי האבטלה בישראל היו גבוהים ביחס למדינות מפותחות אחרות. הירידה הדרמטית באבטלה הביאה לכך שבשנת 2013 עמד שיעור האבטלה על 5.7% בלבד – שיעור נמוך ביחס לממוצע מדינות ה-OECD ואף ביחס לארה"ב.

שיפור מרשים עוד יותר חל בשיעורי ההשתתפות של ישראל: בתחילת שנות ה-2000 ישראל הייתה מאופיינת בשיעורי השתתפות נמוכים מאוד ביחס למדינות המפותחות, אולם הגידול המהיר במספר המצטרפים לכוח העבודה הביא לכך שבשנת 2013 שיעור ההשתתפות בישראל היה גבוה מזה של ארה"ב וממוצע מדינות ה-OECD.

הירידה באבטלה בעשור החולף הורגשה בעיקר בקרב בעלי רמות השכלה נמוכות יחסית.

שיעור האבטלה לפי שנות לימוד, גילאי +15 (נתונים משורשרים*)

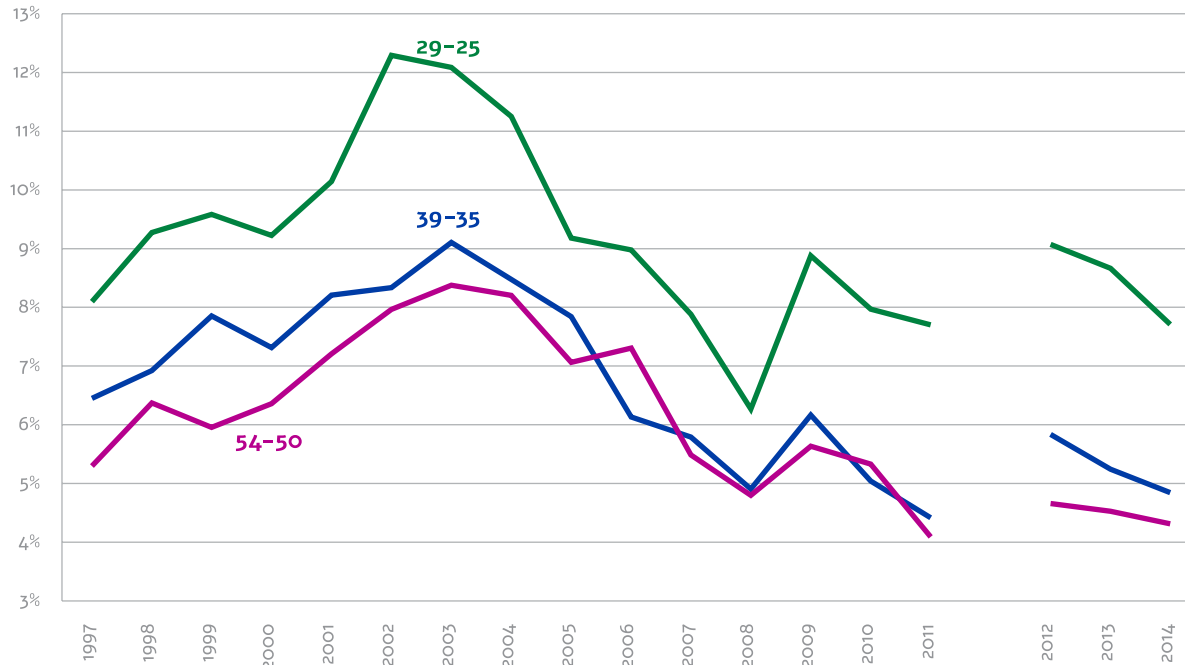
שיעור האבטלה היה באופן עקבי נמוך יותר בקרב קבוצות האוכלוסייה המשכילות יותר, אך מגמת הקיטון באבטלה החל מ-2003 הורגשה במיוחד בקרב בעלי רמות השכלה נמוכות. בתקופת המשבר הכלכלי העולמי שיעור האבטלה בקרב בעלי השכלה מועטה כמעט שלא השתנה ולאחר היציאה מהמשבר הוא שב וירד.

* הנתונים משורשרים עבור השנים 1997-2011; בין 2011 ל-2012 היה שינוי מתודולוגי בשיטת המדגם ולא ניתן בשלב זה לשרשר את הנתונים בין שתי השנים; במקביל לשינוי המתודולוגי שחל בשנת 2012 בסקרי כוח אדם, נתוני שירות התעסוקה מצביעים על כך שמספר תובעי האבטלה בין השנים 2011 ל-2012 לא השתנה בצורה משמעותית ובכך תומכים בהשערה שאת עיקר ה"קפיצה" במעבר בין שתי השנים יש לייחס לשינוי המתודולוגי.

מקור: עיבודי פרום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

רמת האבטלה ירדה בכל הגילאים.

שיעור האבטלה, קבוצות גיל נבחרות (נתונים משורשרים*)

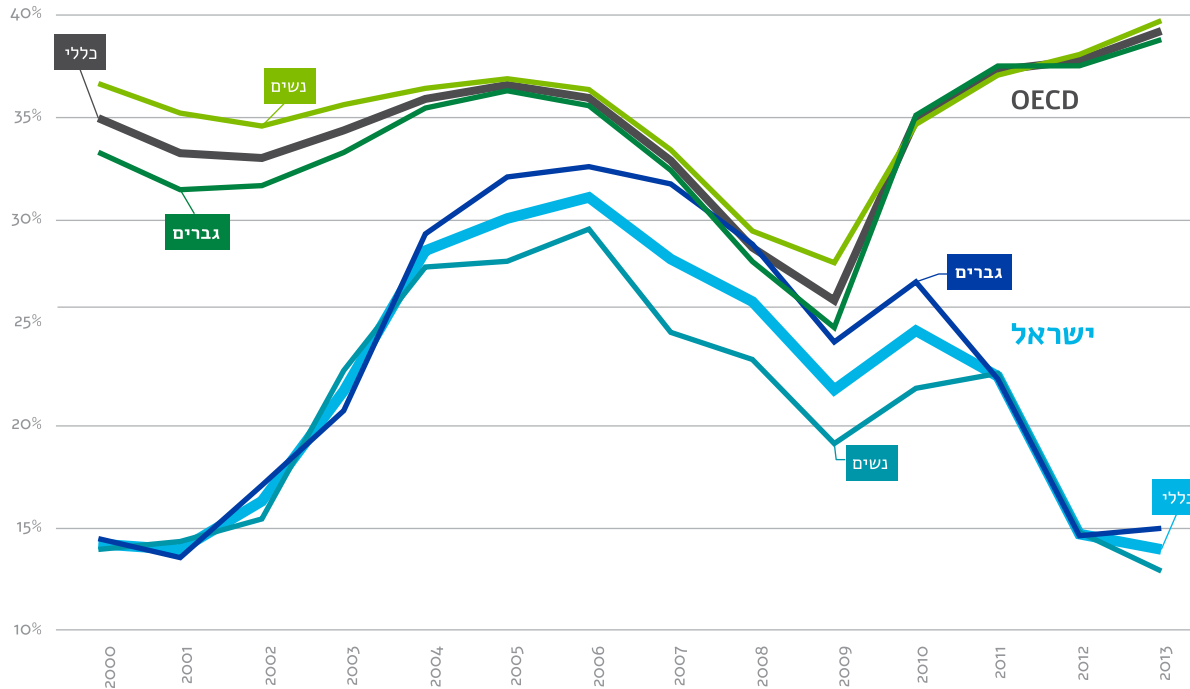
לאחר העלייה בשיעור האבטלה שחלה בין השנים 1997-2003, מאז שנת 2004 ירדה רמת האבטלה בכל קבוצות הגיל לרמה הנמוכה מזו שבשנת 1997.

*הנתונים משורשרים עבור השנים 1997-2011; בין 2011 ל-2012 היה שינוי מתודולוגי בשיטת המדגם ולא ניתן בשלב זה לשרשר את הנתונים בין שתי השנים; במקביל לשינוי המתודולוגי שחל בשנת 2012 בסקרי כוח אדם, נתוני שירות התעסוקה מצביעים על כך שמספר תובעי האבטלה בין השנים 2011 ל-2012 לא השתנה בצורה משמעותית ובכך תומכים בהשערה שאת עיקר ה"קפיצה" במעבר בין שתי השנים יש לייחס לשינוי המתודולוגי.

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

שיעור המובטלים לטווח ארוך ירד באופן ניכר, בשונה ממוצע המדינות המפותחות.

שיעור המובטלים לטווח ארוך (שנה ומעלה) מכלל המובטלים, גילאי 25-54

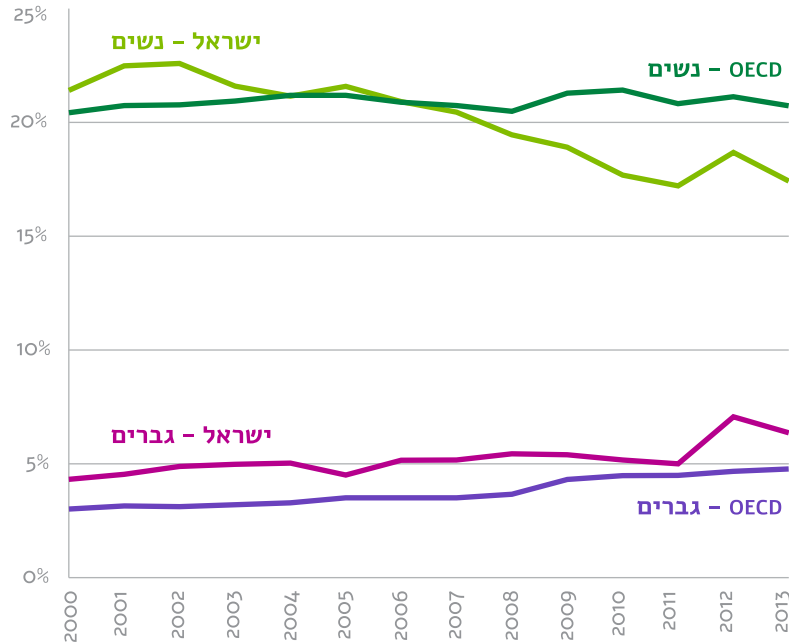

מקור: OECD

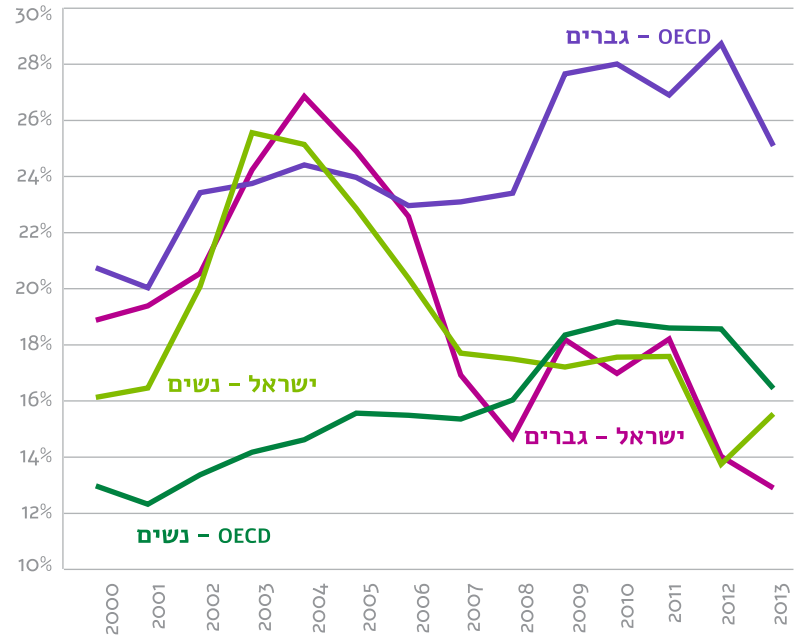
אחת האינדיקציות המרכזיות להתחזקות שוק העבודה ולשיפור שחל באיכותו הייתה השיעור הנמוך והיורד של האבטלה ארוכת-הטווח. שיעור זה ירד לרמה נמוכה ביותר בהשוואה לרמה הרווחת ב-OECD (שהייתה באופן עקבי מעל ל-30% מכלל המובטלים, למעט תקופה קצרה שבה ניכרות ההשפעות של המשבר הכלכלי העולמי).

בעשור האחרון חלה ירידה משמעותית בשיעור המועסקים חלקית שלא מרצון, זאת בניגוד למגמה בקרב מדינות ה-OECD; שיעור הנשים המועסקות במשרה חלקית ירד בחדות.

שיעור המועסקים חלקית מתוך כלל המועסקים

שיעור המועסקים חלקית שלא מרצון, מתוך כלל המועסקים חלקית

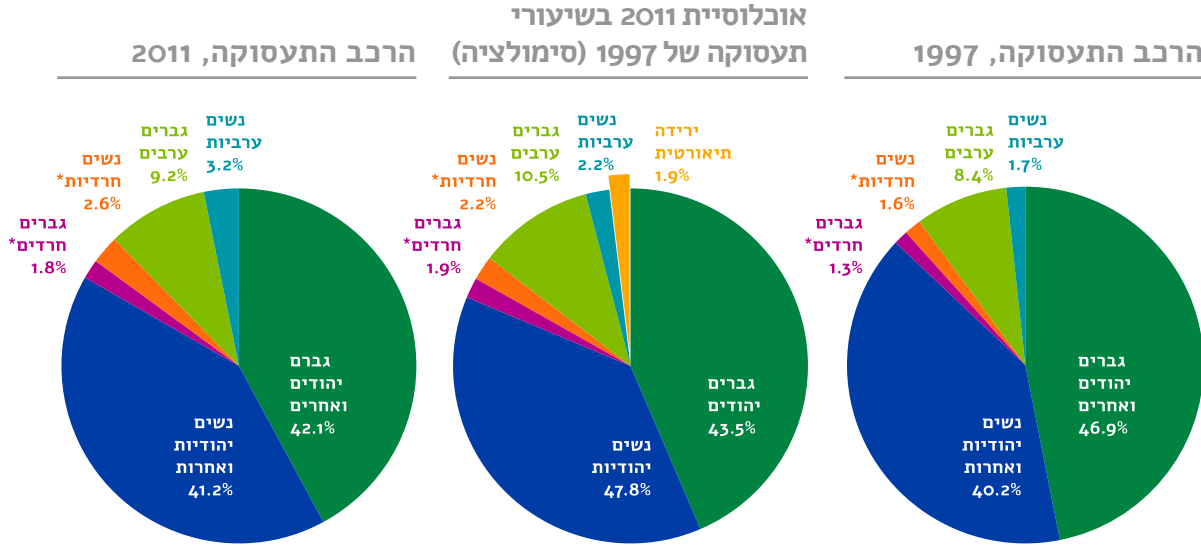
מקור: OECD

חל שינוי מהותי בהרכב המועסקים.

הרכב המועסקים השתנה מאוד בין 1997 ל-2011: חלקן של הנשים הערביות והחרדיות גדל משמעותית, וחלקם של הגברים היהודים (שאינם חרדים) הצטמק.

תהליך זה נבע בחלקו מהשינוי בשיעורי התעסוקה, ובחלקו משינויים דמוגרפיים. כך, למשל, גדל חלקן של הנשים הערביות מ-1.7% ל-3.2%, כאשר גידול של 0.5 נקודת אחוז נבע משינויים דמוגרפיים והשאר (גידול של 1.0 נקודת אחוז) נבע משינוי בשיעור התעסוקה בקרב הנשים הערביות.

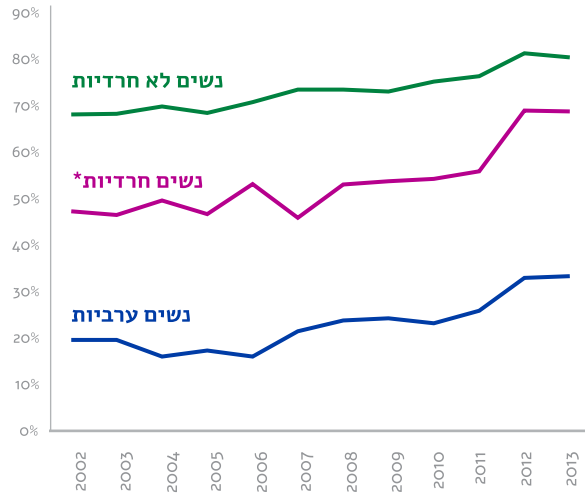

*חרדים: לפי מוסד לימודים אחרון

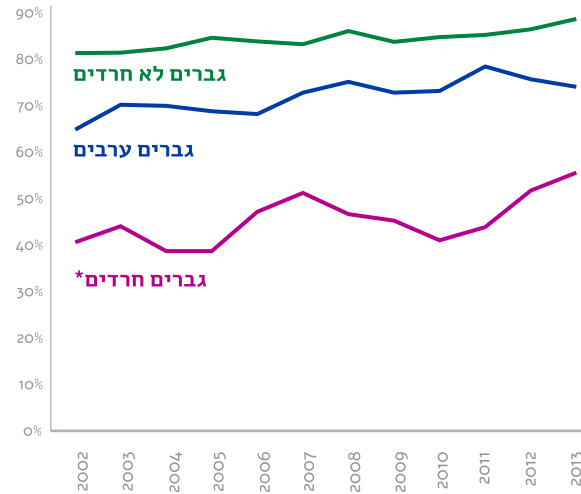
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לסקרי כוח אדם של הלמ"ס

שיעורי התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות גדלו בשנים האחרונות אך הם עדיין נמוכים מאוד בהשוואה לקבוצות אחרות.

שיעורי תעסוקה, נשים בגילאי 25-64

שיעורי תעסוקה, גברים בגילאי 25-64

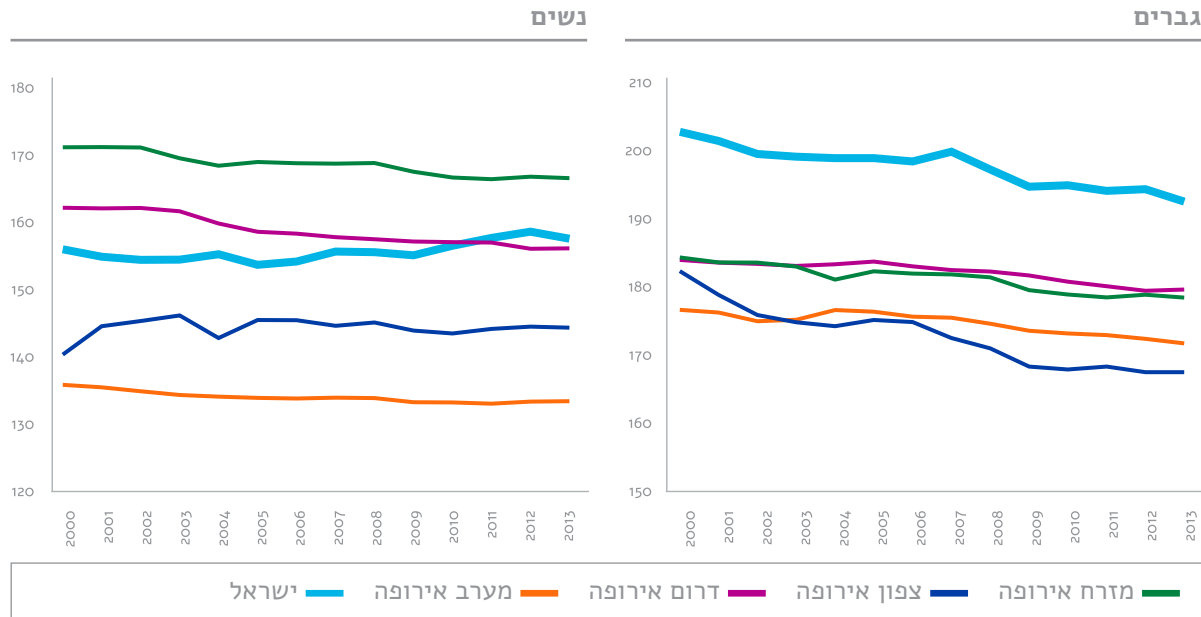

החל משנת 2010 ניכר שינוי חיובי בקצב הגידול של שיעורי התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות. שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות התקרב לשיעור התעסוקה של הנשים היהודית הלא-חרדיות. בקרב הגברים החרדים חלה תנועתיות לאורך העשור החולף אך המגמה בכללותה משקפת עלייה של 15 נקודות אחוז על-פני 11 שנים. יחד עם זאת, עדיין קיים פער ניכר בין המגזרים השונים.

*חרדים: על-פי דיווח עצמי בסקר החברתי
מקור: הלמ"ס

מספר שעות העבודה בישראל נותר גבוה בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.

ממוצע שעות עבודה חודשיות לעובד, גילאי 25-54

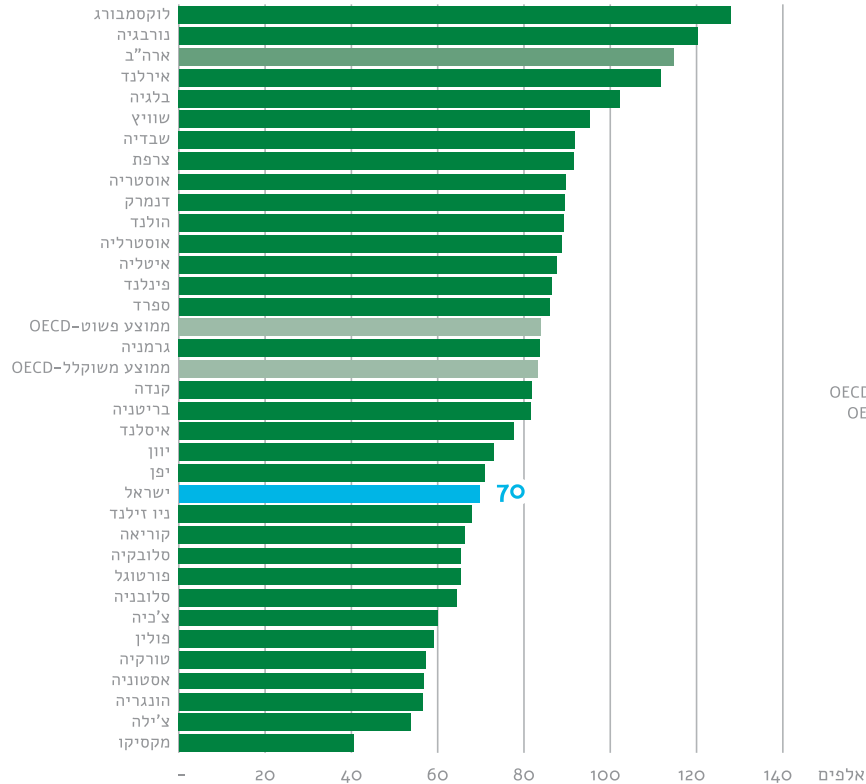

מספר שעות העבודה של הגברים הישראליים ירד ב-5% ב-13 השנים האחרונות. עם זאת, הוא נותר גבוה מאוד בהשוואה למדינות מפותחות אחרות. בקרב הנשים חלה עלייה קלה במספר שעות העבודה, ורק במדינות מזרח אירופה מספר השעות גבוה יותר.

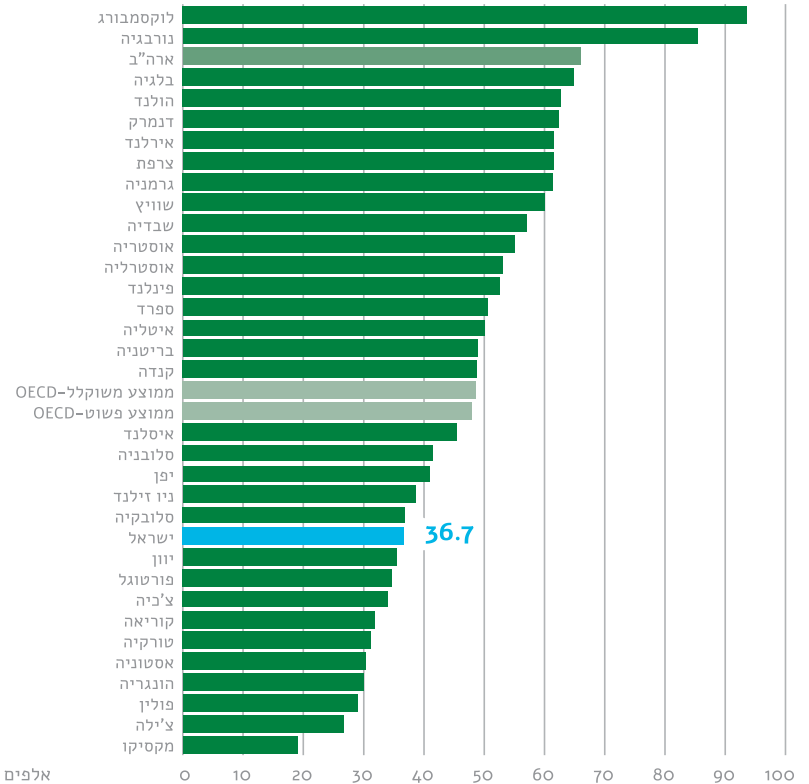
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

פריון העבודה בישראל נמוך ביחס לממוצע מדינות ה-OECD, ונמוך משמעותית ביחס לארה"ב ומדינות מתקדמות אחרות. הגדלתו מהווה אתגר ראשון במעלה לשיפור כלכלת ישראל.

פריון לעובד, דולרים, מתוקני כוח קנייה (PPP), 2013

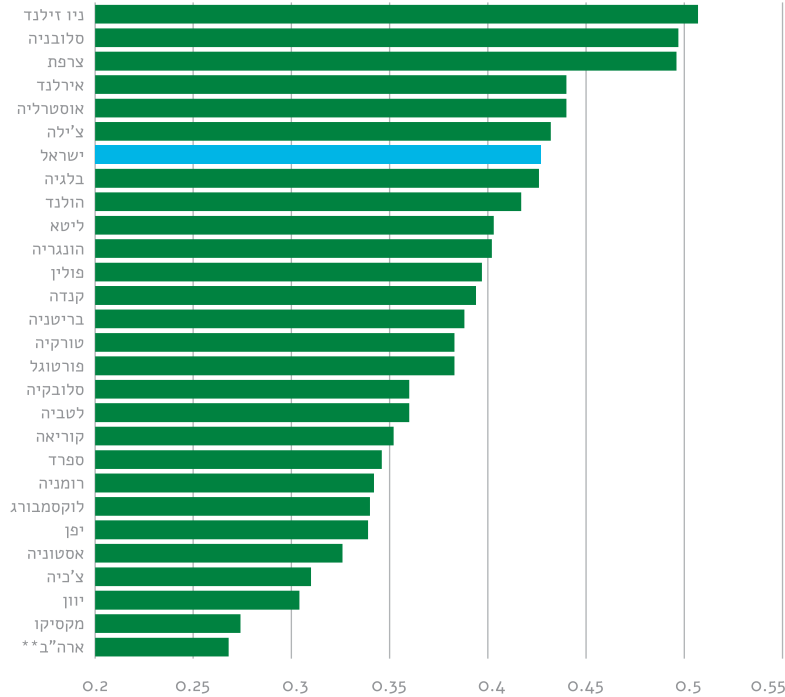
פריון לשעת עבודה, דולרים, מתוקני כוח קנייה (PPP), 2013

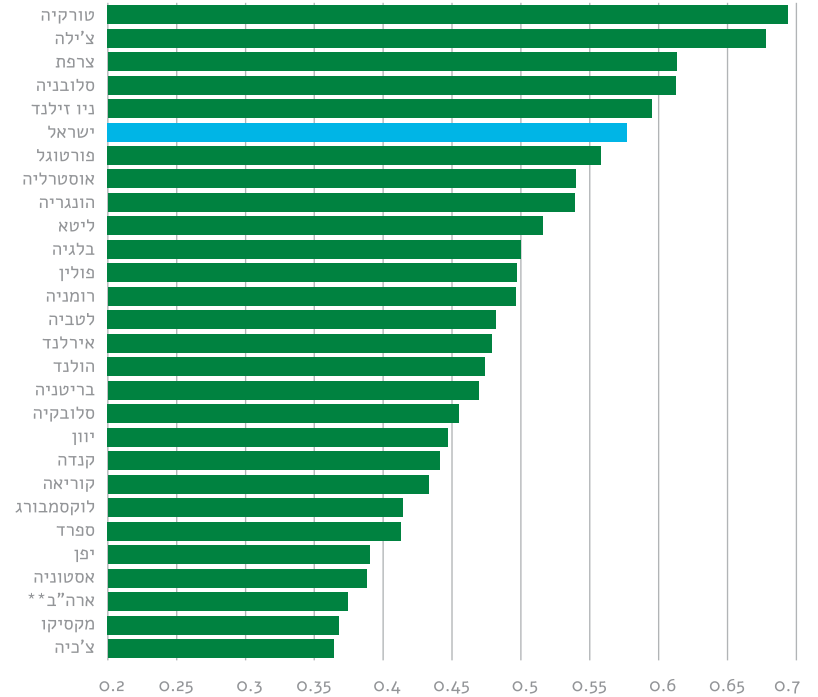
מקור: OECD ועיבודי פורום קהלת לכלכלה

שכר המינימום בישראל גבוה ביחס למדינות מפותחות אחרות והוא עתיד לגדול בשנים הקרובות.*

שכר מינימום ביחס לשכר ממוצע לעובדים במשרה מלאה (2013)

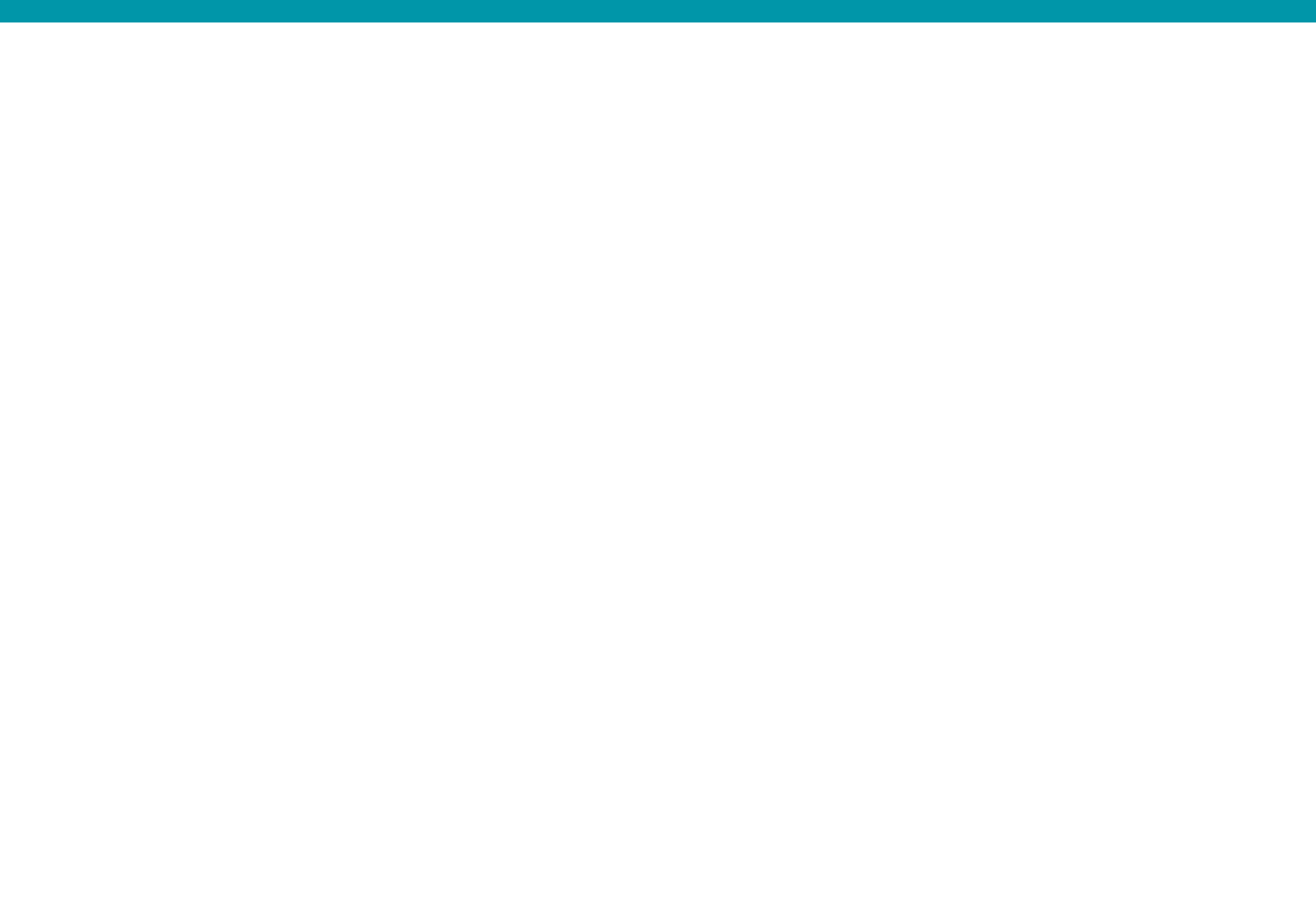
שכר מינימום ביחס לשכר חציוני לעובדים במשרה מלאה (2013)

* שכר המינימום בישראל יעלה בהדרגה מ-4300 בתחילת 2015 ל-5300 שקלים בדצמבר 2017

** הנתון עבור ארה"ב מתייחס לשכר המינימום הפדרלי. בחלק מהמדינות בארה"ב שכר המינימום הקבוע בחוק הוא גבוה יותר

מקור: OECD

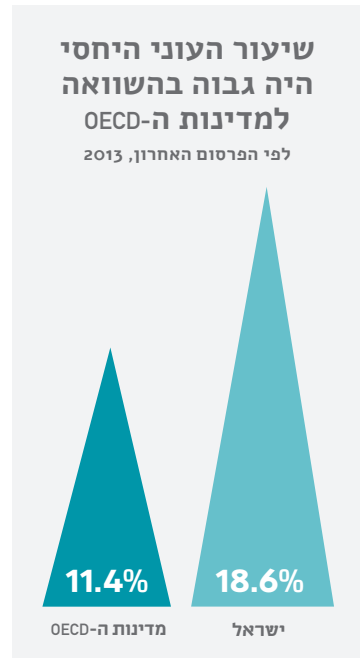
עוני ואי-שוויון

אי-השוויון בהכנסות ירד בשנים האחרונות
לאחר תקופה ממושכת של עלייה

הכנסת העשירון התחתון בישראל

גדלה בין השנים 2007-2011, בניגוד למגמה שאפיינה את הקבוצה המקבילה ב-OECD

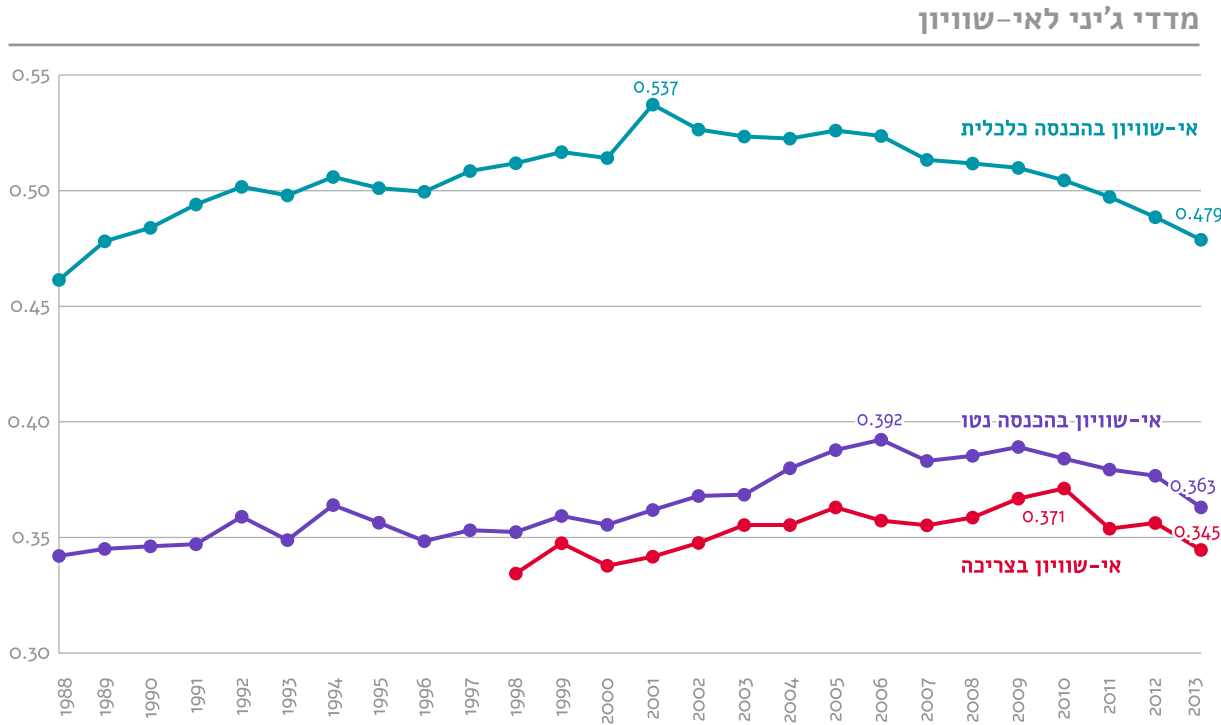

עיקרי הדברים:

- לאחר תקופה ממושכת של עלייה, הצטמצם בשנים האחרונות אי-השוויון בהכנסות, והגיע לרמה הנמוכה ביותר זה שנים רבות.
- למן שנת 2009 חלה ירידה בשיעורי העוני של משקי בית ופרטים.
- נכון לשנת 2013, רמת אי-השוויון ושיעורי העוני עודם גבוהים בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.
- מאפיינים דמוגרפיים, ובפרט המבנה הגילאי של החברה, משפיעים מאוד על רמת אי-השוויון, כפי שהיא נמדדת באמצעות מדד ג'וני לאי-שוויון בהכנסה הפנויה. כאשר מאפיינים אלה מובאים בחשבון, רמת אי-השוויון המתוקנת בישראל קטנה יותר ודומה לזו שבמדינות מפותחות אחרות.
- הכנסותיהם של משקי הבית מעוטי ההכנסה צמחו במהירות רבה יותר – הן בהשוואה לקבוצה המקבילה במדינות המפותחות והן בהשוואה לשאר רמות ההכנסה בישראל.
- בשלושת העשורים האחרונים קטן העוני בקרב האוכלוסייה המבוגרת, אך במקביל הוא גדל בקרב אוכלוסיית הילדים. בשתי קבוצות אלה העוני בישראל בולט בהשוואה לרמה המקבילה ב-OECD.

לאחר תקופה ממושכת של עלייה, אי-השוויון הצטמצם בשנים האחרונות והגיע לרמה הנמוכה ביותר מזה שנים רבות.

הקיטון באי-השוויון בשנים האחרונות, והגעתו לרמה הנמוכה ביותר מזה כ-20 שנה, מקורו בראש ובראשונה בשיפור שחל בשוק העבודה, ובא לידי ביטוי במיוחד בקרב עובדים בעלי רמת מיומנות נמוכה.

אי-השוויון בהכנסה הכלכלית* מצוי בירידה רצופה החל משנת 2001 ואי-השוויון בהכנסה נטו ירד ברציפות משנת 2009, לאחר שהגיע לשיא בשנת 2006.

בשנים האחרונות נרשמה ירידה משמעותית גם באי-השוויון בצריכה, המהווה מדד נוסף להיקף הפערים החברתיים.

*הכנסה כלכלית: הכנסה ברוטו מעבודה והון

מקור: מדדי ג'יני לאי-שוויון בהכנסה כלכלית ובהכנסה נטו: שרשור נתוני המוסד לביטוח לאומי על-ידי פורום קהלת לכלכלה

מדד ג'יני לאי-שוויון בצריכה: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני סקרי הוצאות של הלמ"ס

רמת אי-השוויון בהכנסה פנויה בישראל נותרה גבוהה בהשוואה בינלאומית.

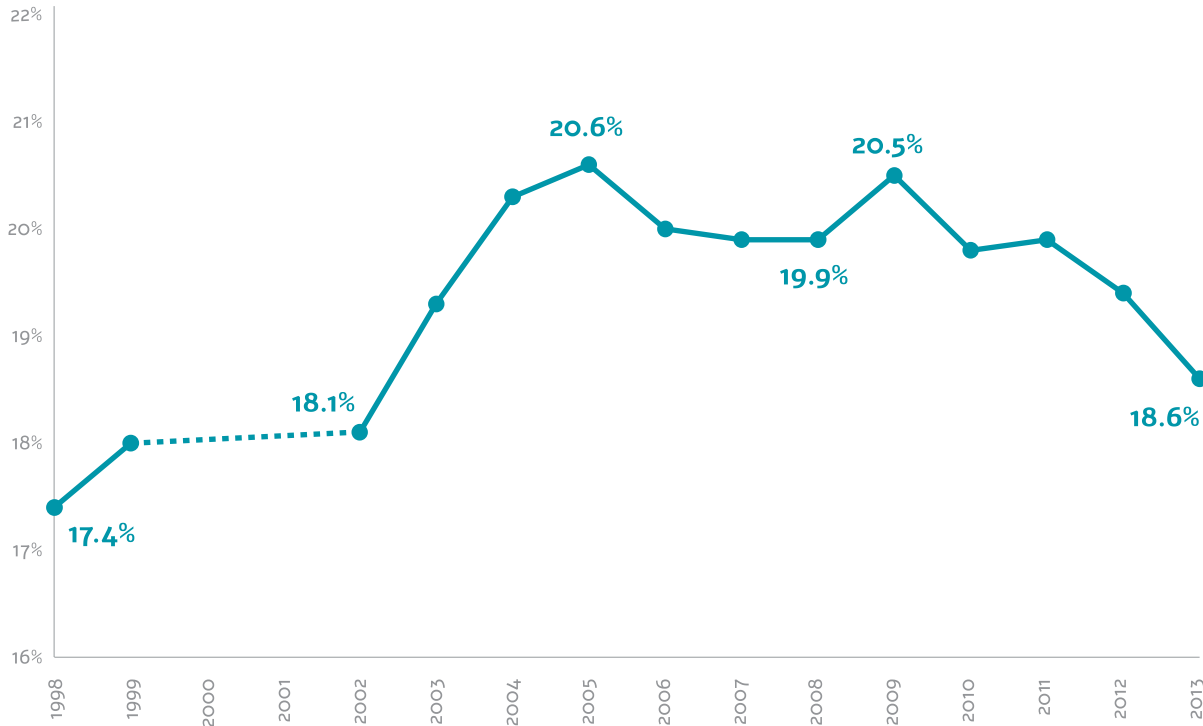
מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסה פנויה*, 2007 ו-2013

*שיטת החישוב של ה-OECD למדד הג'יני (לרבות המדד של ישראל) שונה במקצת מזו של המוסד לביטוח לאומי
 מקור: OECD

שיעור העוני היחסי עלה עד 2005, אך מצוי בירידה מאז 2009.

שיעור העוני היחסי בקרב משפחות

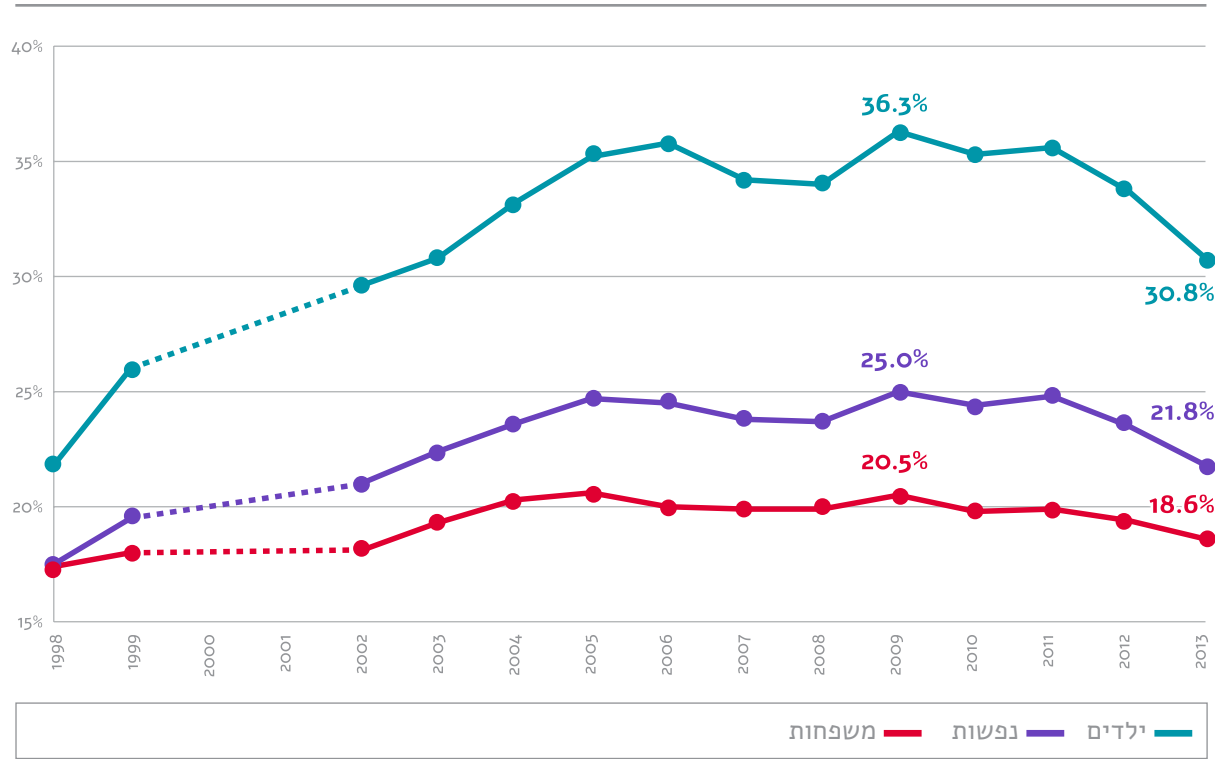
מקור: המוסד לביטוח לאומי

שיעור העוני היחסי מוגדר כשיעור משקי הבית אשר הכנסתם נמוכה מ-50% מההכנסה החציונית המתוקנת למשק בית (קו העוני).

הירידה המשמעותית בשיעור העוני היחסי לאחר 2009 מקורה בגידול בשיעורי התעסוקה בקרב קבוצות מעוטות הכנסה, ואפשר שגם בקיטון במספר הילדים בקרב קבוצות אלו.

שיעורי העוני היחסי הצטמצמו הן בקרב משפחות, הן בקרב נפשות והן בקרב ילדים.

שיעור העוני היחסי בקרב קבוצות שונות

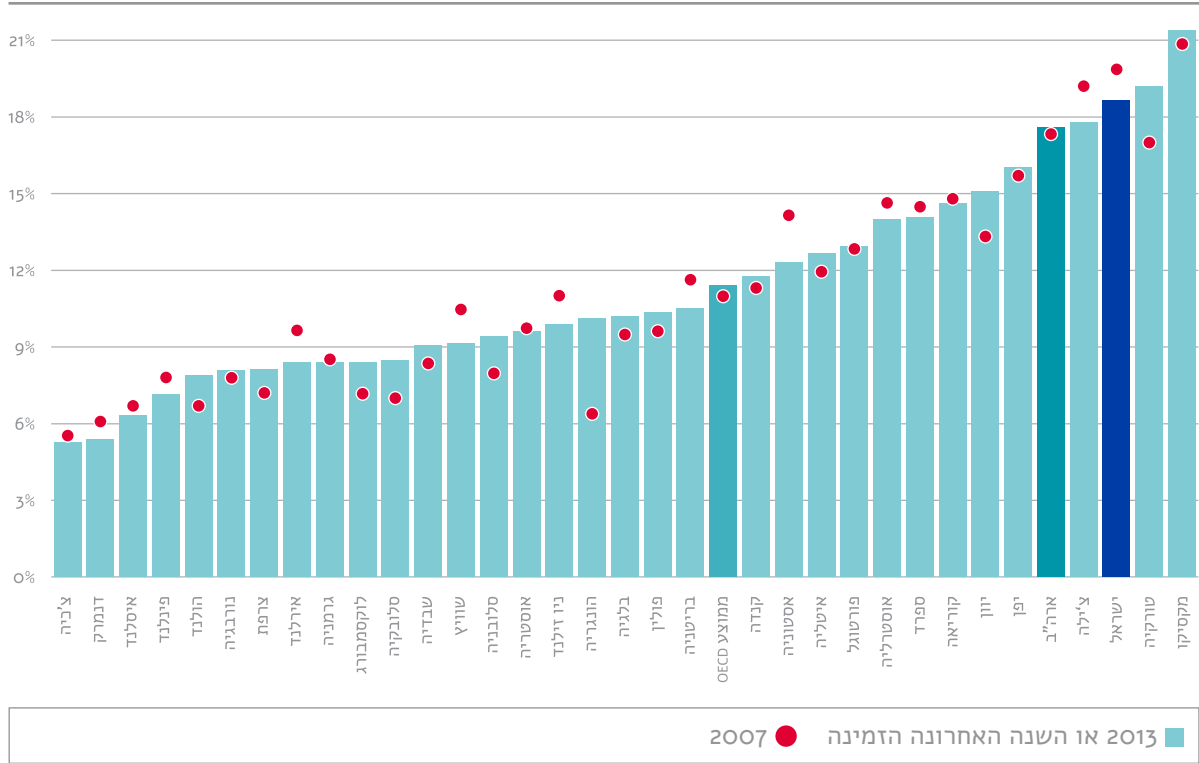

השיעור הגבוה של ילדים עניים משקף את מספר הילדים הגבוה יחסית בקרב המשפחות העניות (במיוחד במגזר החרדי ובמגזר הערבי), תופעה שבה ישראל יוצאת דופן יחסית למדינות מפותחות אחרות.

מקור: המוסד לביטוח לאומי

שיעור העוני היחסי בישראל גבוה מאוד בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.

שיעור העוני היחסי בקרב משקי בית, ישראל ומדינות ה-OECD

18.65% ממשקי הבית בישראל נמצאים מתחת לקו העוני לפי הכנסה פנויה. בין השנים 2007 ל-2013 חלה ירידה של 1.2 נקודות אחוז בשיעור משקי הבית העניים, אך בהשוואה למדינות המפותחות האחרות ישראל עדיין מאופיינת בשיעור עוני יחסי גבוה.

מקור: OECD

בשלושת העשורים האחרונים קטן שיעור העוני היחסי בקרב האוכלוסייה המבוגרת ובמקביל גדל בקרב אוכלוסיית הילדים.

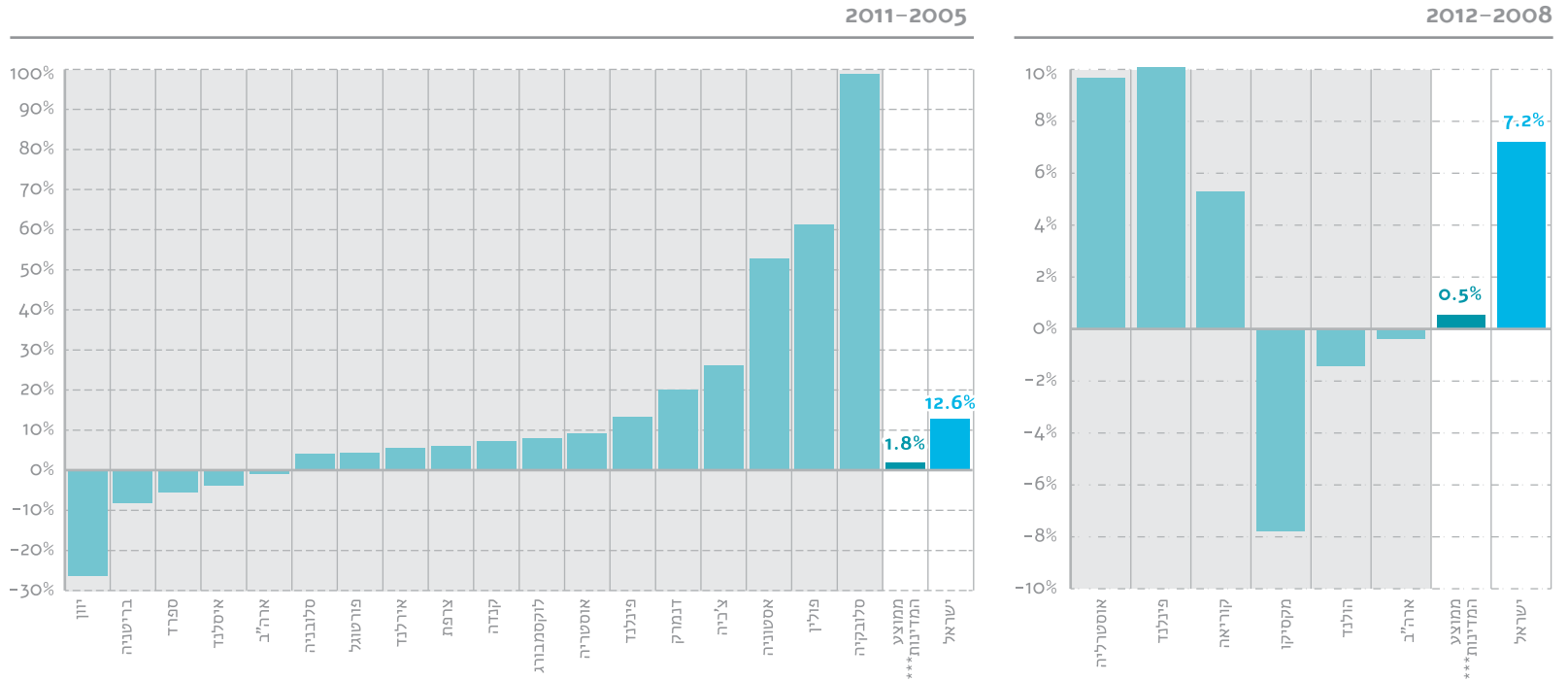
שיעורי העוני בקרב קבוצות גיל שונות ביחס לשיעור העוני הכללי
(שיעור העוני הכללי בכל שנה = 100)

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

הכנסותיהם של משקי בית מעוטי-הכנסה בישראל גדלו באופן ניכר בשנים האחרונות, גם באופן מוחלט וגם באופן יחסי (בהשוואה לשינוי שחל במדינות מפותחות אחרות**).

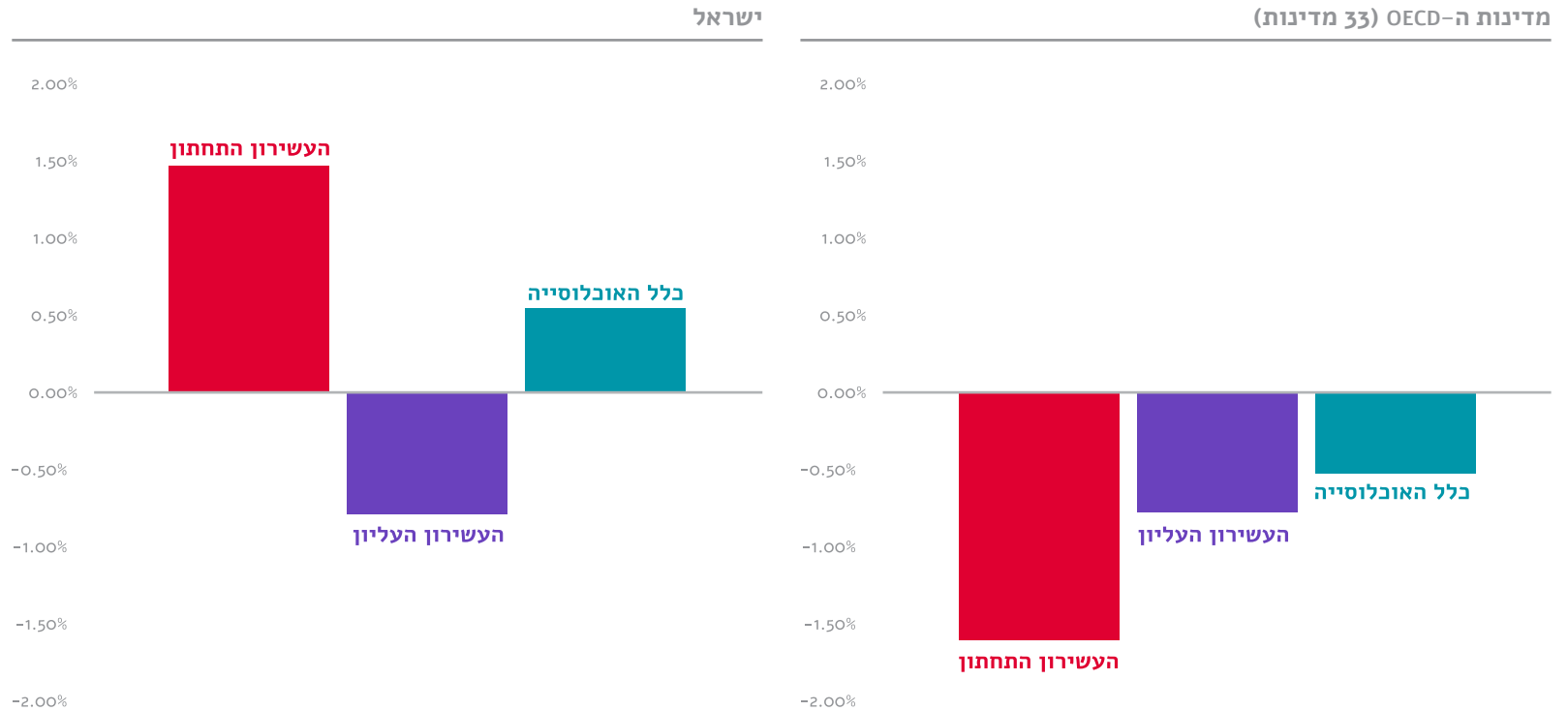
שינוי ריאלי בהכנסת החמישון התחתון*

* החישוב נעשה עבור ההכנסה נטו של P10, פרט הממוקם באמצע החמישון התחתון בדירוג ההכנסות נטו של כלל הפרטים באוכלוסייה
 ** המדינות הכלולות הן המדינות עבורן קיימים נתונים
 *** הממוצע המשוקלל של המדינות בתרשים, למעט ישראל
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

בין השנים 2007 ל-2011 השתפר מצבו של העשירון התחתון במונחי הכנסה ריאלית נטו, גם באופן מוחלט, גם בהשוואה לשינוי שחל במדינות מפותחות אחרות וגם בהשוואה לעשירון העליון.

שינויים בהכנסה ריאלית נטו, 2007-2011

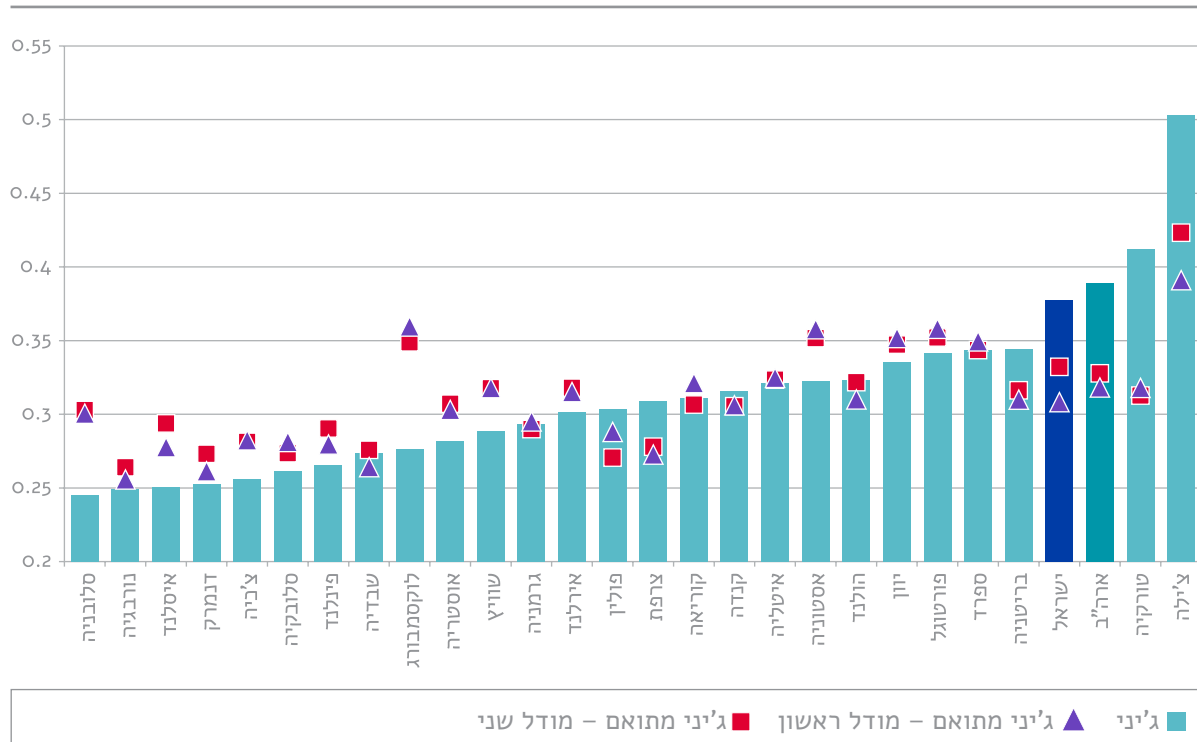

מקור: OECD

רמת אי-השוויון בהכנסות בישראל נמוכה יותר כאשר נלקח בחשבון המבנה הגילאי של החברה הישראלית.

מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסות: מדד מקורי ומדדים מתוקננים, נתוני 2011

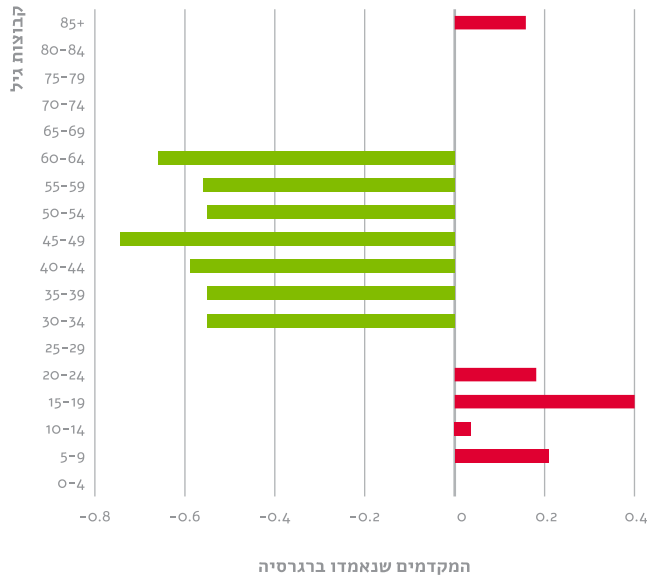
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני OECD

ניתוח אקונומטרי שבוצע באמצעות רגרסיה חושף את המתאם הגבוה בין הכנסה לנפש ומבנה גילאי לבין מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסות. מתאם זה משתקף בשני מודלים: במודל אחד המשתנה המוסבר הוא הלוגריתם של מדד ג'יני ובמודל השני המשתנה המוסבר הוא מדד ג'יני.

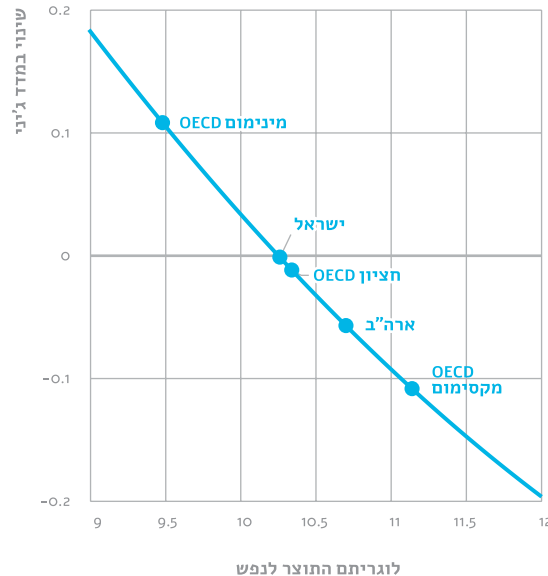
כאשר בניתוח האקונומטרי נלקחים בחשבון קשרים אלו, ישראל יורדת בדירוג אי-השוויון בהכנסות מהמקום ה-4 (מתוך 28 חברות OECD שלגביהן קיימים נתונים לשנת 2011) למקום ה-15, על-פי המודל הראשון, ולמקום ה-7, על-פי המודל השני.

ההבדלים הקיימים בין מדינות ברמת התוצר לנפש ובהרכב הגילאי מהווים חלק מההסבר לפערים במדדי אי-השוויון בהכנסות.

שינוי במדד ג'יני כפונקציה של המשקל באוכלוסייה של קבוצות גיל שונות

שינוי במדד ג'יני כפונקציה של לוגריתם התוצר לנפש*

על מנת לאמוד את ההשפעות של מספר משתנים על רמת אי-השוויון בהכנסות, נאמדה רגרסיית פאנל שכללה 35 מדינות על-פני 30 תקופות, סה"כ 384 תצפיות (unbalanced data).

התוצר לנפש

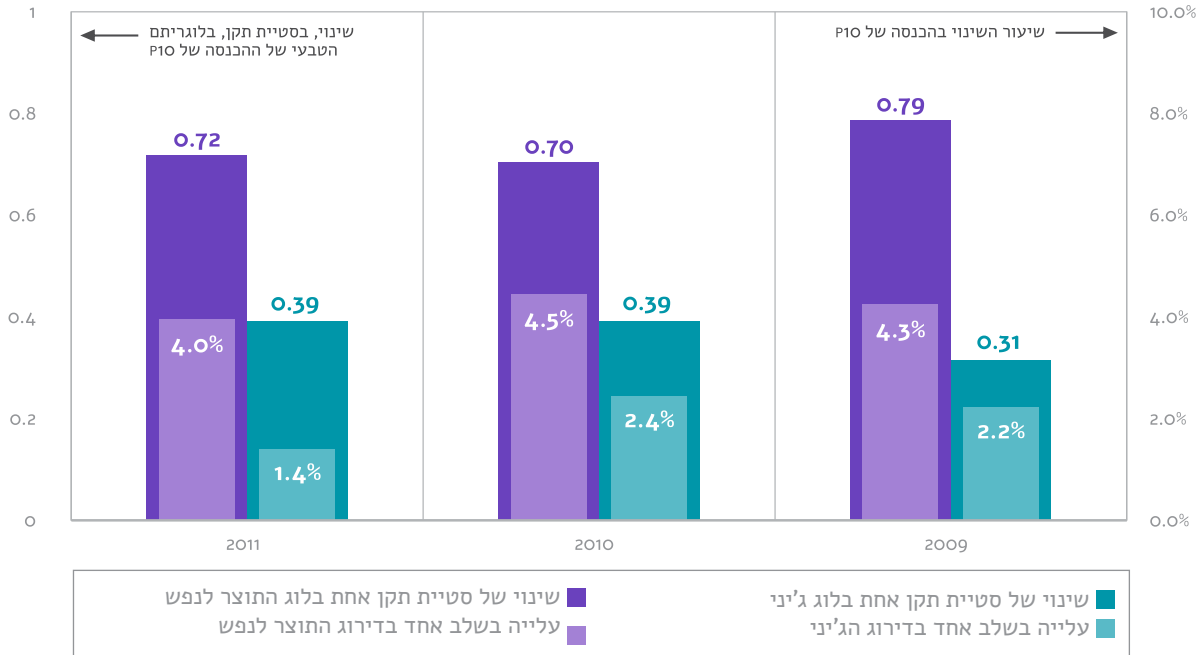
אחד המשתנים המסבירים את רמת אי-השוויון בהכנסות הוא התוצר לנפש. לפי תוצאות המודל, גידול ברמת התוצר לנפש מתואם עם קיטון ברמת אי-השוויון. ישראל ממוקמת קרוב לאמצע מדינות ה-OECD ברמת התוצר לנפש, ולכן ההשפעה נטו של משתנה זה, יחסית למדינות ה-OECD, אינה מהותית.

הרכב גילאי

מרכיב משמעותי נוסף הינו המבנה הגילאי של האוכלוסייה. משקל גבוה יותר של אוכלוסייה בגילאי העבודה העיקריים (30 עד 64) מתואם עם קיטון משמעותי ברמת אי-השוויון, ואילו משקל גבוה יותר של אוכלוסייה תלויה (בעיקר ילדים וצעירים, אך גם אוכלוסייה מבוגרת במיוחד) מתואם עם גידול באי-השוויון. בישראל שר עור הילדים גבוה מאוד והוא מהווה אפוא סיבה מרכזית לרמת אי-השוויון הגבוהה במדינה.

רמת ההכנסה של בעלי הכנסה נמוכה* מתואמת באופן חזק יותר עם רמת התוצר לנפש במדינה** מאשר עם רמת אי השוויון.

השינוי בהכנסתו של פרט באמצע החמישון התחתון (באחוזים ובסטיות תקן) המתואם עם שינוי בתוצר לנפש ובמדד ג'יני (ביחידות דירוג ובסטיות תקן)

בהשוואה בין-לאומית, שיעור השינוי בהכנסה של בעלי הכנסה נמוכה (הכנסה של פרט המצוי באמצע החמישון התחתון), מתואם באופן חזק יותר עם עלייה של דרגה אחת בסולם התוצר לנפש מאשר עם עלייה של דרגה אחת בסולם השוויון.

תוצאה דומה התקבלה כאשר נבחן השינוי במונחי סטיות תקן.

התוצאה מרמזת כי בעלי הכנסה נמוכה, יחסית ליתר האוכלוסייה, עשויים להרוויח יותר מעלייה בסך ההכנסה במדינתם ("הגדלת העוגה") מאשר מהקטנת אי-השוויון ("חלוקת העוגה").

*ההכנסה שנבחנה היא ההכנסה של P10, פרט המצוי באמצע החמישון התחתון של התפלגות ההכנסות

**תוצר לנפש בדולרים מחירים שוטפים על-פי שוויון כוח-קנייה

***ב-2009, נבחנו נתונים עבור 32 מדינות, ב-2010 עבור 29, וב-2011 עבור 28 מדינות

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לתוני OECD

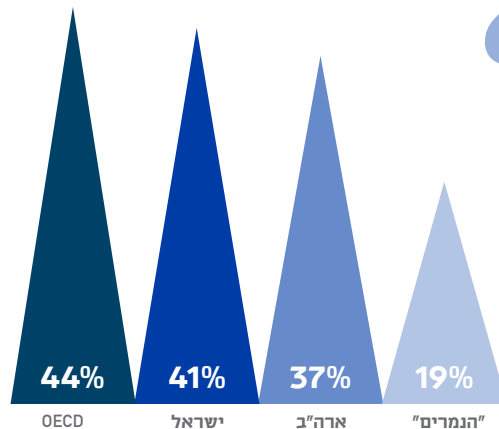

מקרו ומדיניות פיסקלית

למרות הצמיחה המתמשכת, רמת התוצר לנפש בישראל עודנה נמוכה והגירעון התקציבי עודנו גבוה יחסית למדינות המפותחות

ההוצאה הממשלתית

בישראל מצויה מעט מתחת לממוצע המדינות המפותחות, אך מעל לארצות-הברית ולממוצע המדינות האסיאתיות אשר צמחו בשנים האחרונות במהירות ("הנמרים")

64%
מזה של ארה"ב

התוצר לנפש בישראל

בשנת 2013 היה שקול ל:

92%

מזה של מדינות OECD-ה

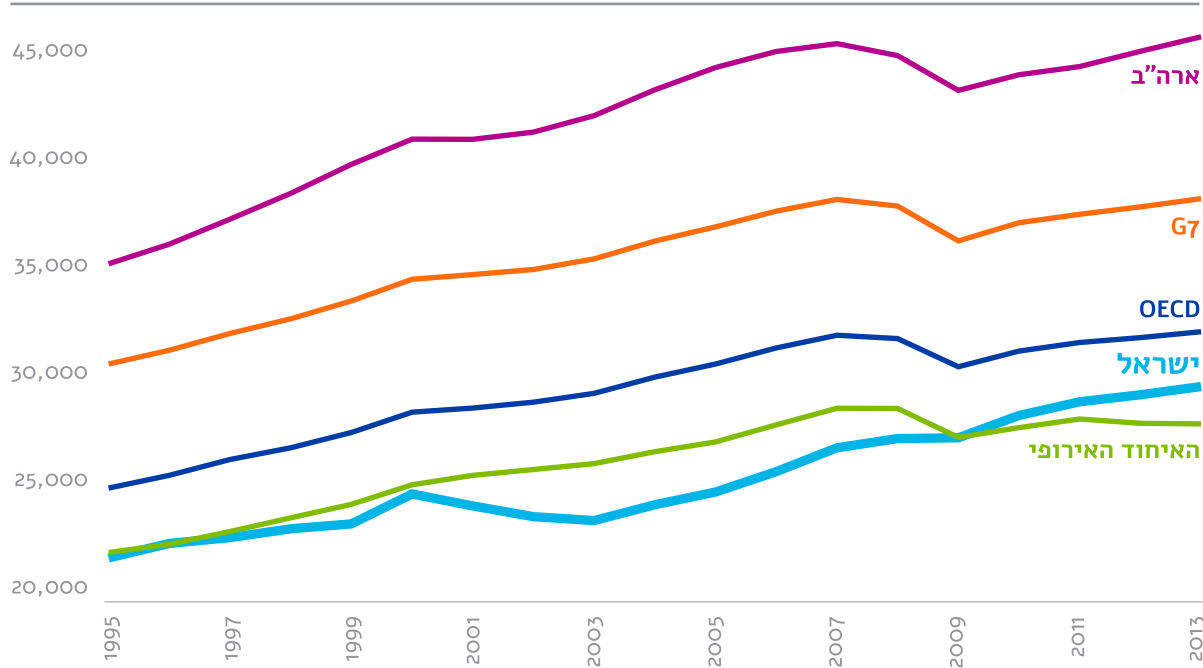
שיעור הגידול השנתי של התוצר לנפש בין השנים 1995-2013

ישראל	1.5%
ארה"ב	1.7%
OECD	1.7%

- למרות צמיחה מרשימה בשני העשורים האחרונים, רמת התוצר לנפש בישראל עודנה נמוכה בהשוואה לרוב המדינות המפותחות. החל בשנת 2003 הצטמצם הפער במידה מסוימת.
- התוצר לנפש בישראל גבוה בהשוואה למזרח אירופה, ולאחרונה גם בהשוואה לדרום אירופה. עם זאת, הוא נותר נמוך מזה של ארצות-הברית, צפון אירופה ומערב אירופה.
- בניגוד לשיפור היחסי ברמת התוצר לנפש וברמת התוצר למבוגר, לא חל כמעט שיפור ברמת הפריון (תוצר לעובד ותוצר לשעת עבודה) יחסית למדינות המובילות.
- המגמות הדמוגרפיות צפויות לשנות את הרכב האוכלוסייה בישראל באופן משמעותי. ההשלכות המקרו-כלכליות והפיסקליות של מגמות אלה עלולות להיות דרמטיות אם לא יחול שינוי מהותי בשיעורי התעסוקה ובפריון העבודה של האוכלוסיות הערבית והחרדית.
- הגירעון התקציבי המבני של ישראל גבוה למדי בהשוואה בין-לאומית. ממשלות ישראל לא ניצלו במידה מספקת את שנות הצמיחה הגבוהה בעשור האחרון להפחתת הגירעון התקציבי.

למרות צמיחה מרשימה בשני העשורים האחרונים, רמת התוצר לנפש בישראל עודנה נמוכה בהשוואה למרבית המדינות המפותחות. עם זאת, החל משנת 2003 הצטמצם הפער במידה מסוימת.

התוצר לנפש, בישראל ובקבוצות נבחרות של מדינות*

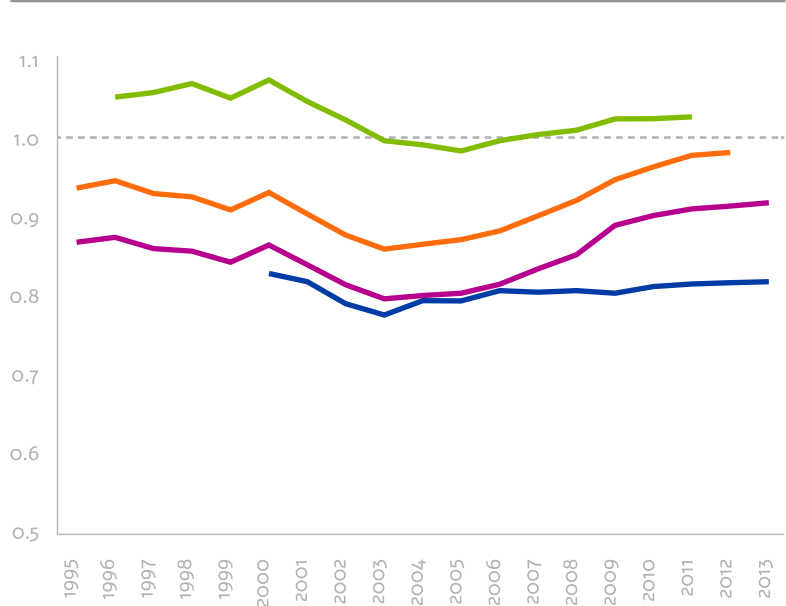
רמת התוצר לנפש בישראל (המשקפת גם את רמת ההכנסה לנפש) עמדה על 92% מהרמה הממוצעת בארגון ה-OECD בשנת 2013, לעומת 80% בשנת 2005, ו-87% בשנת 1995.

בשנים האחרונות עקפה רמת התוצר לנפש בישראל את הרמה הממוצעת באיחוד האירופי, אך הפער לעומת ארה"ב נותר כמעט ללא שינוי.

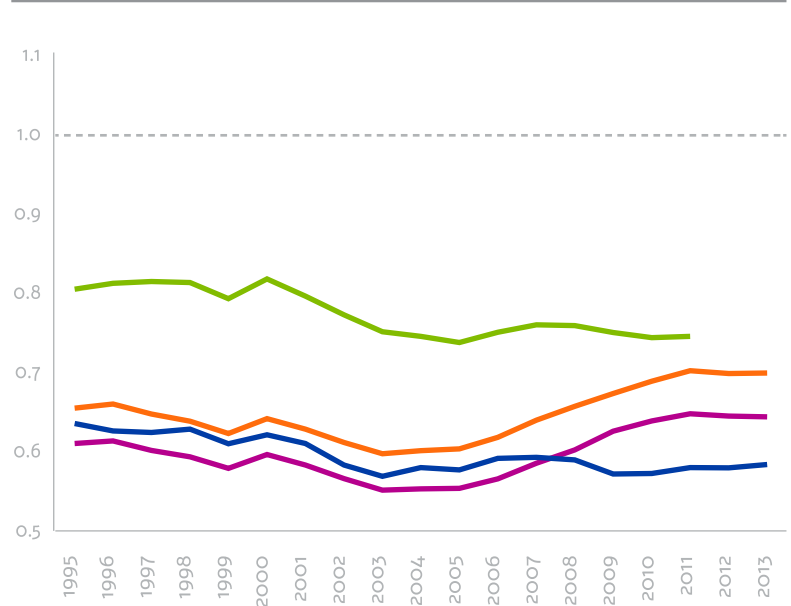
* בדולרים, מתוקני כוח קנייה (PPP), מחירי 2005
מקור: OECD ועיבודי פורום קהלת לכלכלה

במדדים שונים של תוצר ופריון, ישראל עדיין רחוקה מאוד מארצות-הברית, אך בשנים האחרונות הצטמצם במידת-מה הפער ביחס למוצע ה-OECD.

ישראל ביחס ל-OECD

ישראל ביחס לארה"ב

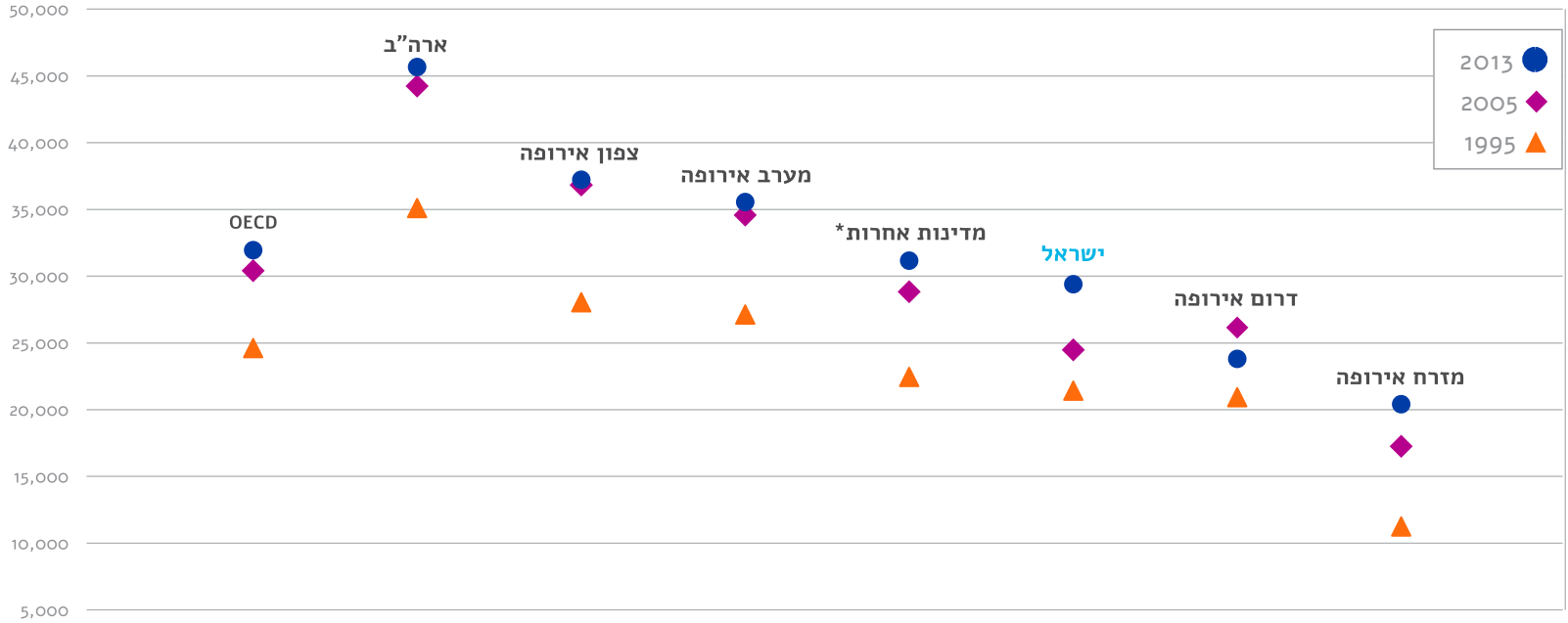
■ תוצר לשעת עבודה
 ■ תוצר לנפש
 ■ תוצר לפרט בוגר (64-15)
 ■ תוצר לעובד

*בדולרים, מתוקני כוח קנייה (PPP), מחירי 2005
 מקור: OECD ועיבודי פורום קהלת לבלכלה

התוצר לנפש בישראל גדל מאוד בשני העשורים האחרונים, אך מיקומה היחסי של ישראל בהשוואה למדינות המובילות ב-OECD נותר כמעט ללא שינוי.

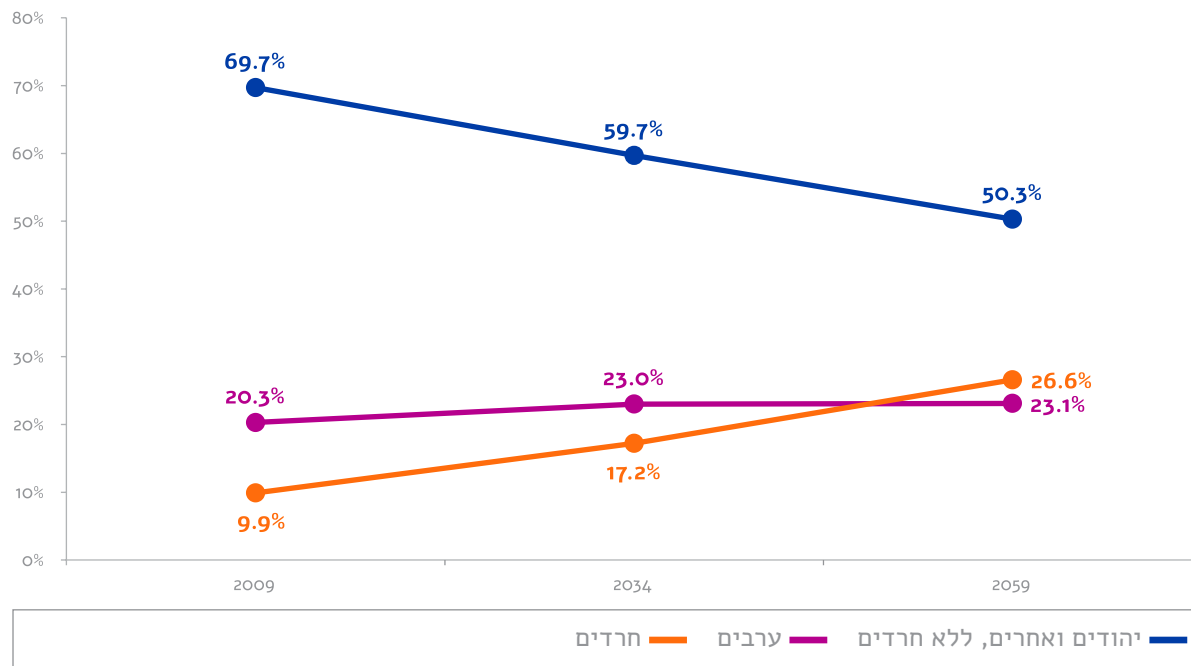
התוצר לנפש בישראל ומדינות ה-OECD (דולרים, מתוקני כוח קנייה (PPP), מחירי 2005)

*מדינות אחרות: מקסיקו, צ'ילה, טורקיה, ניו זילנד, אוסטרליה, קוריאה, יפן, קנדה ולוקסמבורג
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

המגמות הדמוגרפיות מצביעות על שינויים משמעותיים בהרכב האוכלוסייה בישראל.

תחזית דמוגרפית לפי מגזר, 2009–2059

מקור: הלמ"ס

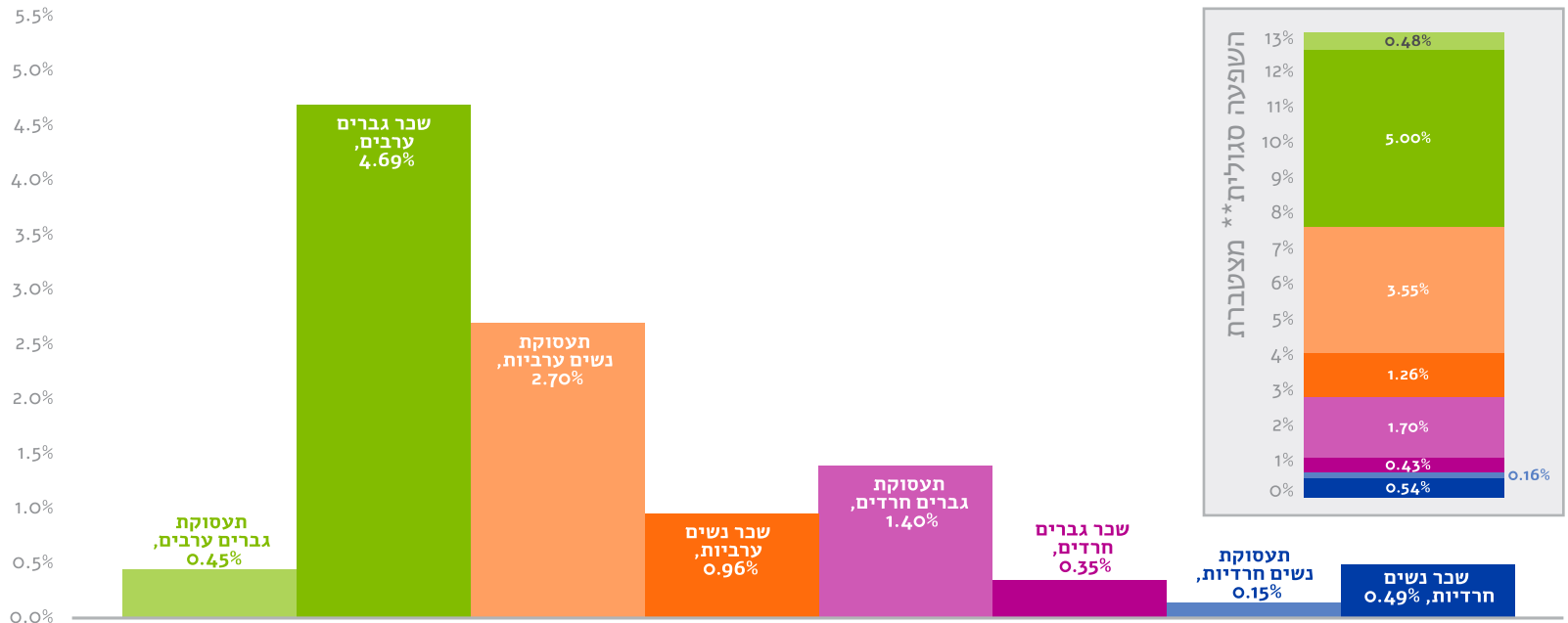
שיעור האוכלוסייה החרדית צפוי לגדול במהירות בעשורים הקרוי בים, בעיקר על חשבון האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

שיעור האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, המאופיינת בשיעורי תעסוקה, פריון עבודה ושכר גבוהים יחסית, צפוי להצטמק מ-70% ל-50% תוך ארבעה עשורים.

ההשלכות המקרו-כלכליות והפיסקליות של מגמות אלה עלולות להיות דרמטיות, במידה שלא יחול שינוי מהותי בשיעורי התעסוקה ובפריון העבודה של האוכלוסייה הערבית והחרדית.

השוואת פיריון העבודה ושיעורי התעסוקה של המגזרים החרדי והערבי לאלו של המגזר היהודי הלא-חרדי הייתה עשויה להוביל לגידול של יותר מ-13% בהכנסה הכוללת במשק.*

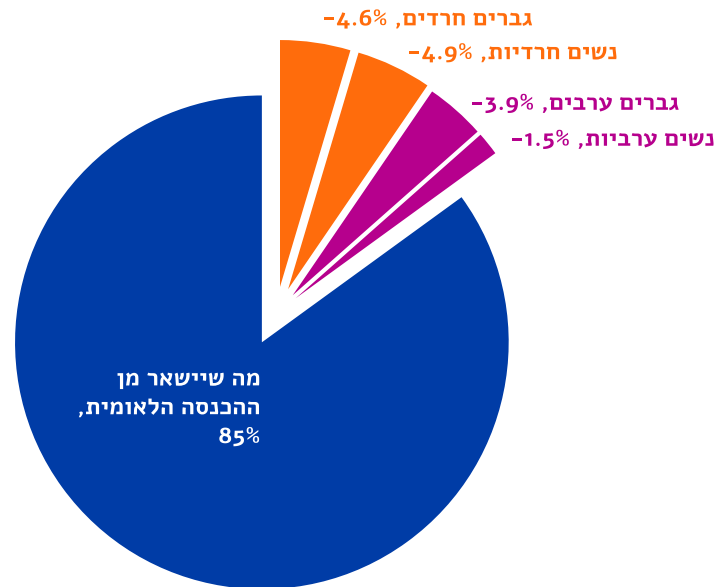
ההשפעה של השוואת שיעורי התעסוקה והשכר של חרדים*** וערבים לאלו של יהודים לא-חרדים על ההכנסה הכוללת מעבודה (על פי נתוני 2013)****

*ההכנסה הכוללת - מחושבת לפי הכנסותיהם של הפרטים בגיל 15 ומעלה בהנחה ששכר העובדים זהה לפיריון העבודה שלהם
 **"השפעה סגולית": התרומה של כל מרכיב בהתחשב בהשפעה הכוללת הנובעת מהכפלת שיעור התעסוקה בשכר (פרופורציונלית)
 ***חרדים: לפי מוסד לימודים אחרון
 ****ההשוואה נעשתה בנפרד עבור גברים ונשים
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לסקרי הכנסות של הלמ"ס

כתוצאה מהמגמות הדמוגרפיות, ללא שיפור ברמות הפרייון והתעסוקה של החרדים והערבים, ההכנסה לנפש בעוד ארבעה עשורים תהיה נמוכה ב-15% מן הפוטנציאל.

פוטנציאל ההכנסה לנפש (גילאי +15) בשנת 2059 בהיעדר שינויים דמוגרפיים ואומדן ההשפעה של המגמות הדמוגרפיות החזויות

במידה ולא יחול שינוי במאפייני התעסוקה והפרייון (productivity) של האוכלוסייה הערבית והחרדית*, ההכנסה הלאומית לנפש תהיה בשנת 2059 נמוכה ב-15% מהרמה הפוטנציאלית (באשר משקלם היחסי של המגזרים השונים באוכלוסייה נשאר קבוע).

הדבר נובע מכך שהגידול הדמוגרפי הצפוי של קבוצות אלו מהיר בהרבה מזה של יתר האוכלוסייה (על-פי התרחיש המרכזי של הלמ"ס לגידול הצפוי של האוכלוסייה בגילאי 15 ומעלה בין 2013 ל-2059: האוכלוסייה החרדית צפויה לגדול פי 10, האוכלוסייה הערבית פי 3, ויתר האוכלוסייה פי 1.4).

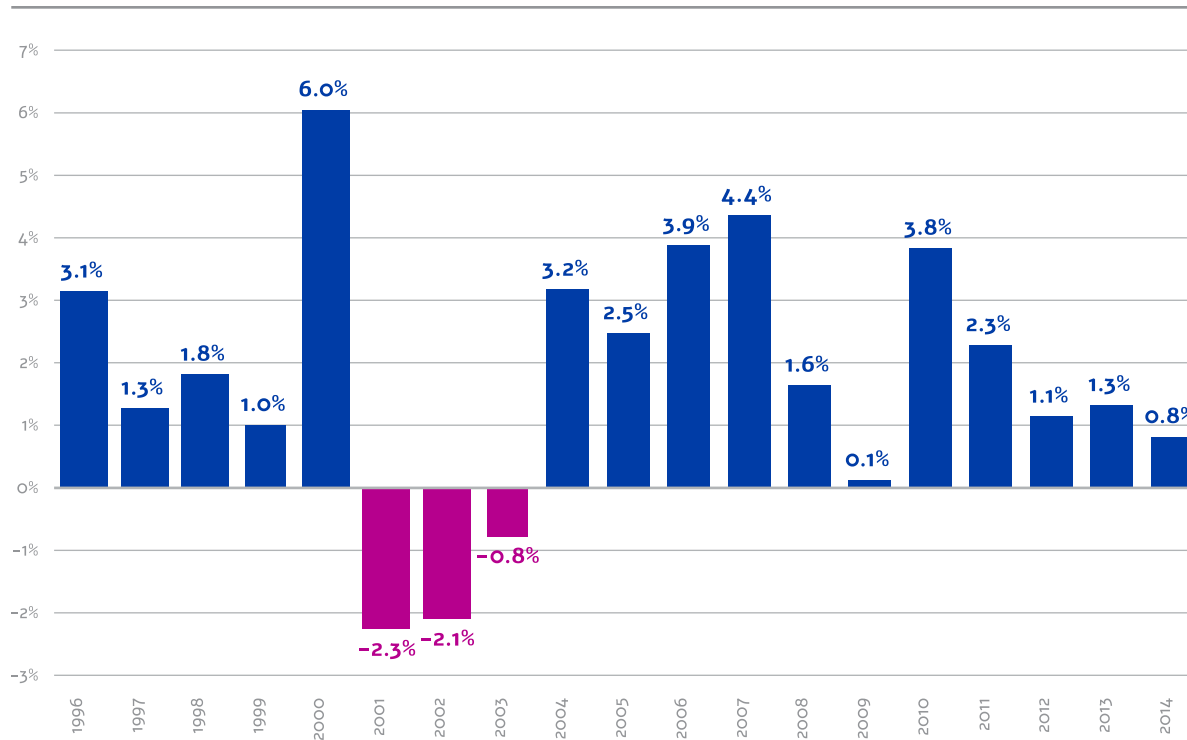
*חרדים: לפי מוסד לימודים אחרון

**השוואה נעשתה בנפרד עבור גברים ונשים

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

שיעורי הצמיחה בעשור החולף היו גבוהים למדי, אך השנים האחרונות התאפיינו במגמת האטה.

שיעור השינוי השנתי של התוצר המקומי הגולמי לנפש

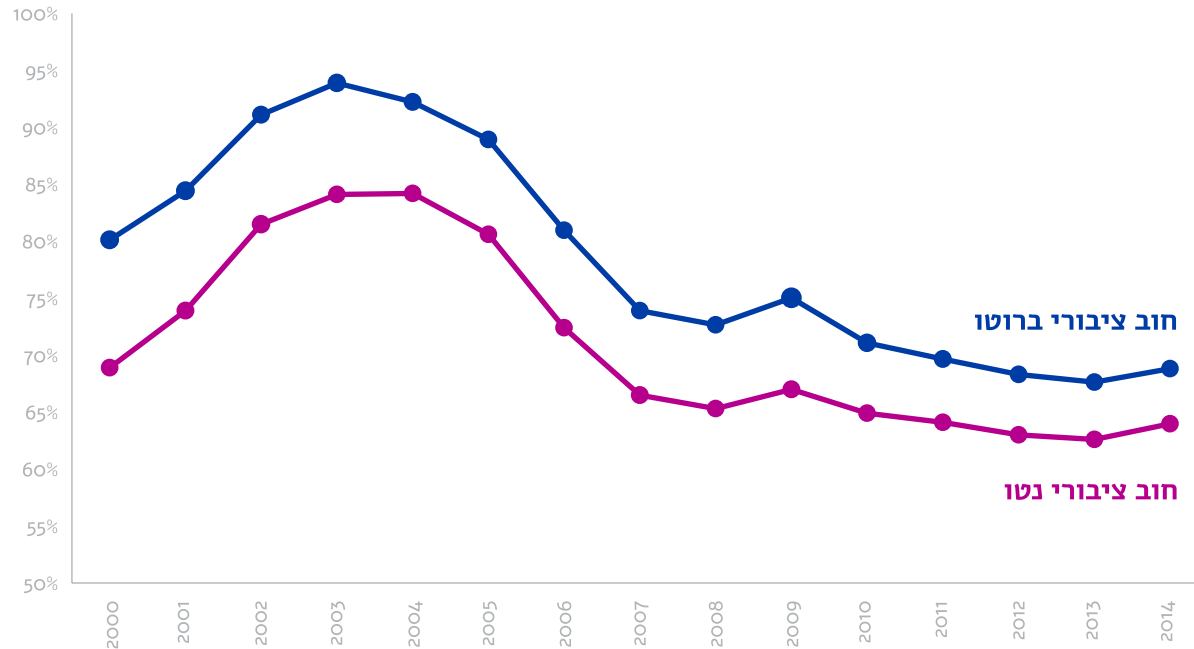

מקור: הלמ"ס

כלכלת ישראל חוותה משבר עמוק בין השנים 2001-2003 כתוצאה משילוב של מתקפת טרור פלסטינית והתנפצות בועת הדוט-קום. החל מ-2004 נהנתה ישראל מעשור של צמיחה מהירה, אשר נפגעה רק במידה מועטה יחסית במהלך המשבר הכלכלי העולמי.

קצב הצמיחה של השנים האחרונות לא נוצל לצמצום משמעותי של החוב הציבורי.

החוב הציבורי, באחוזי תוצר

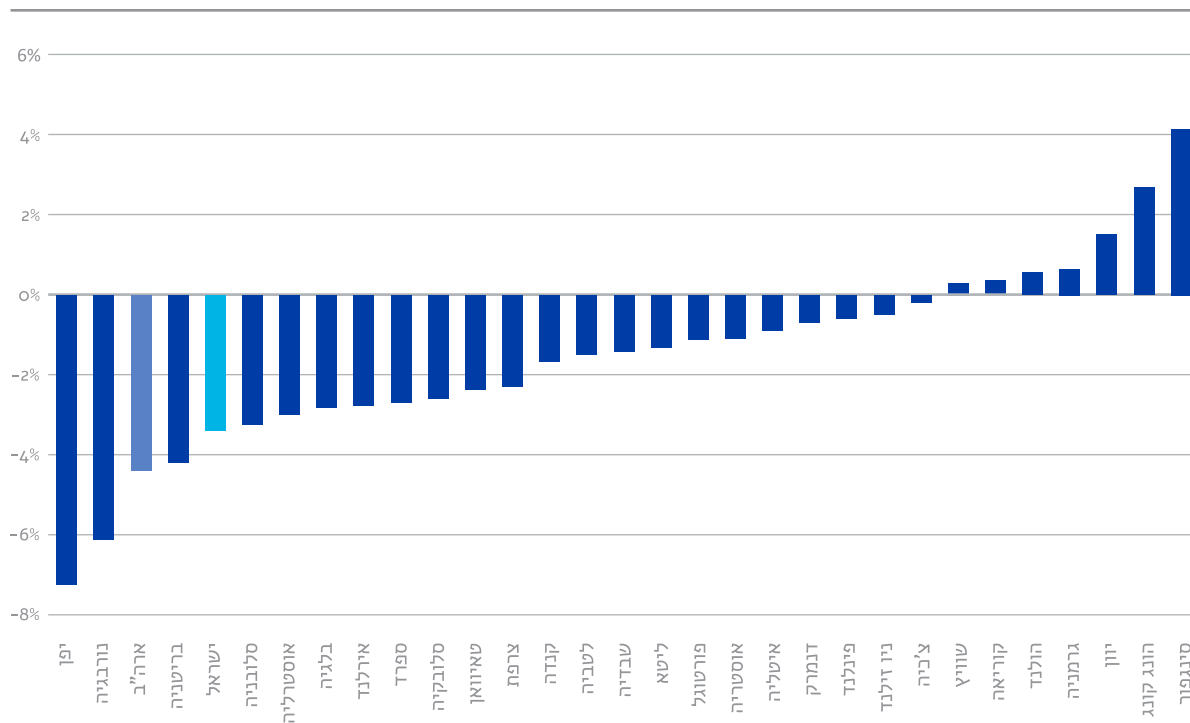

מקור: IMF, World Economic Outlook, April 2015

החוב הציבורי גדל במהלך משבר מרשים עם ההתאוששות מהמשבר, וכמעט שלא גדל במהלך המשבר הכלכלי העולמי של 2008-2009. עם זאת, הצמיחה המהירה יחסית של 2010-2014 לא נוצלה באופן יעיל בכדי להביא לירידה נוספת בשיעור החוב.

הגירעון התקציבי המבני גבוה בהשוואה לרוב המדינות המפותחות.

המאזן המבני של הממשלה הרחבה, % מהתוצר הפוטנציאלי, 2014

*נכללו המדינות המתקדמות (Advanced Economies) בהן יותר מ-1 מיליון תושבים

מקור: IMF, World Economic Outlook, 2015

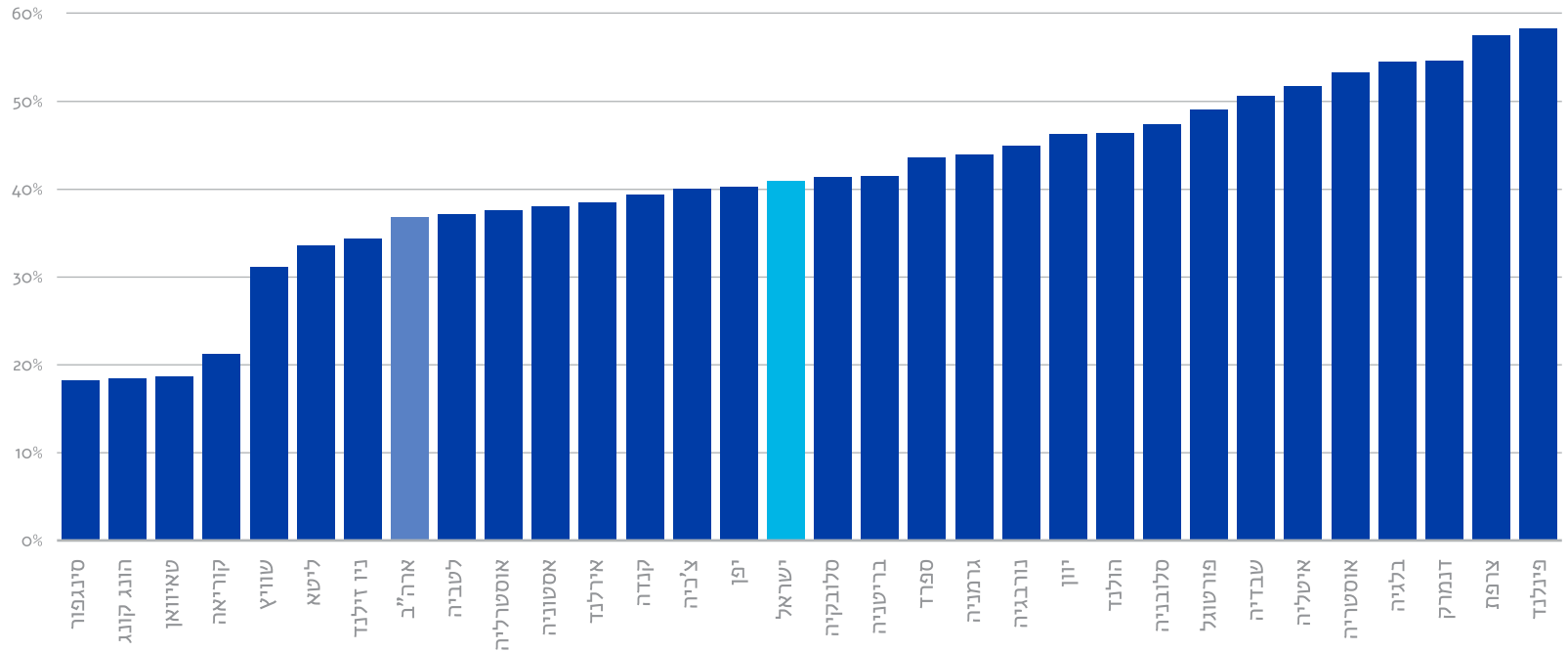
ממשלות ישראל לא ניצלו במידה מספקת את שנות הצמיחה הגבוהה בעשור האחרון להפחתת הגירעון התקציבי.

למרות קביעת יעדי גירעון רב-שנתיים, לעתים קרובות, כאשר נדרש מאמץ פיסקלי לעמידה ביעדים, הממשלה העדיפה לעדכן את היעדים ולהימנע מהמאמץ הנדרש.

כתוצאה מכך, הגירעון התקציבי המבני נותר גבוה הן באופן אבסולוטי והן בהשוואה בין-לאומית. במידה וכלכלת ישראל תיפגע מזעזועים, חופש התמרון של המדיניות הפיסקלית יהיה מוגבל מאוד.

ההוצאה הממשלתית בישראל נמוכה ביחס לרוב המדינות המערב-אירופיות; עם זאת, היא דומה לזו של יפן, וגבוהה מזו של ארצות-הברית ומזו של מדינות מהירות-צמיחה.

הוצאות הממשלה הרחבה, אחוזי תוצר, 2014

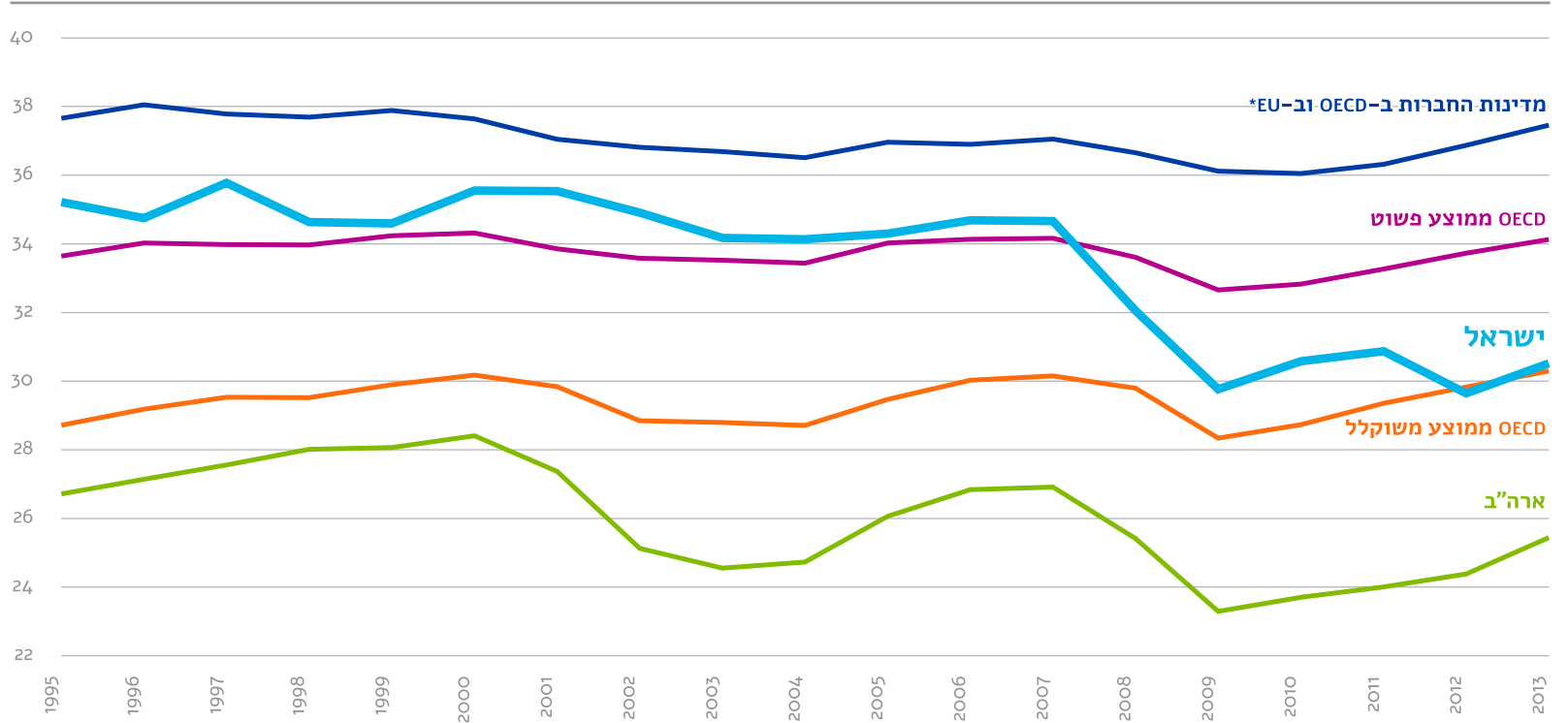
*נכללו המדינות המתקדמות (Advanced Economies) בהן יותר מ-1 מיליון תושבים

מקור: IMF, World Economic Outlook, April 2015

נטל המס בישראל ירד משמעותית בין 2007 ל-2009 ונותר יציב בשנים האחרונות. ב-2013 היה נמוך ביחס למדינות אירופה, אך גבוה בהשוואה לארצות-הברית.

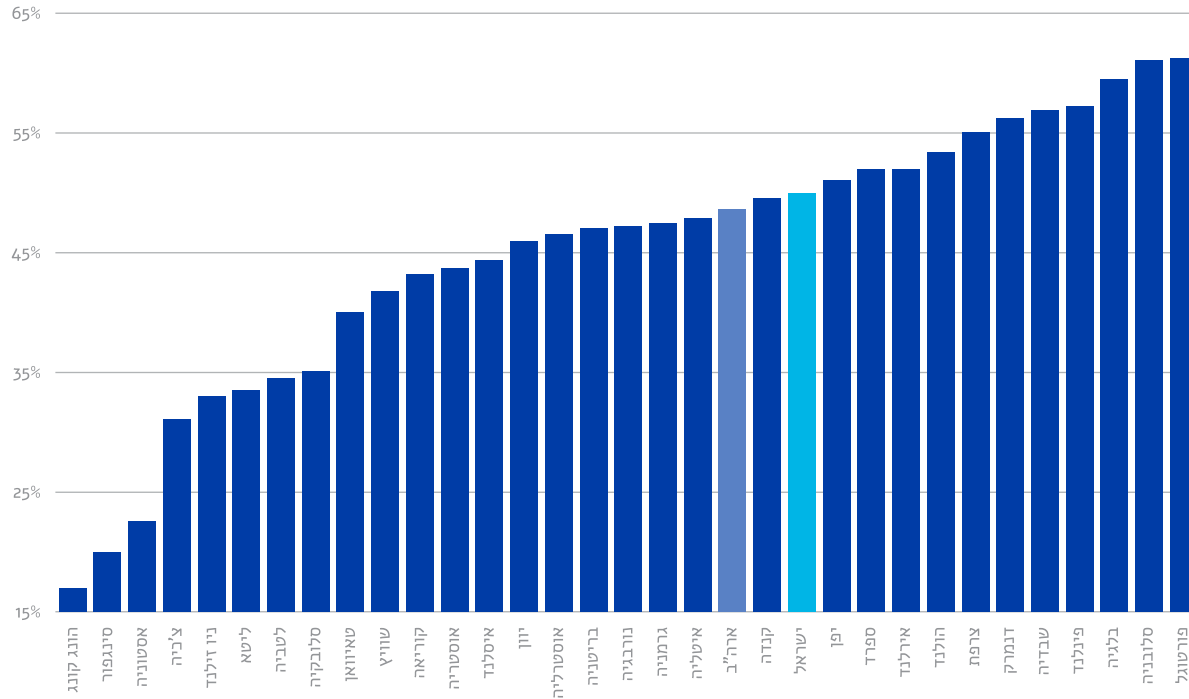
הכנסות המדינה ממסים, באחוזי תוצר

* ממוצע פשוט של 21 מדינות הנכללות בקבוצה זו; עבור שנת 2013 הממוצע אינו כולל את נתוני פולין והולנד שהיו, בשנת 2012, 32.1% ו-36.3%, בהתאמה מקור: OECD ועיבודי פורום קהלת לכלכלה

מדרגת המס השולי העליונה בישראל גבוהה בהשוואה לרוב המדינות המפותחות.

מדרגת המס השולי הגבוהה ביותר (לתשלומי מס הכנסה וביטוח לאומי של מועסקים), 2014

מקור: OECD, נתוני ממשלות ו-KPMG

נטל המס בישראל, ובכלל זה שיעור המס הממוצע על הכנסה מעבודה, נמוך בהשוואה לרמתו לפני 10-15 שנים.

עם-זאת, מדרגת המס השולי העליונה, שהיא בעלת השפעה על בעלי הכנסה גבוהה במיוחד, נותרה גבוהה במונחים בין-לאומיים.

מגזר ציבורי

המגזר הציבורי בישראל מאופיין בשכר גבוה למדי ובמספר גדול של ימי שבתות ועיצומים בהשוואה למגזר הפרטי

שיעור המועסקים בממשלה

היה גבוה מן הממוצע של המדינות המפותחות בשנת 2011
% מכוח העבודה

16.4%

ישראל

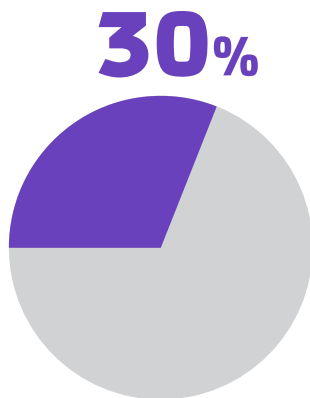
15.5%

OECD

14.4%

ארה"ב

מהעובדים בגופים הציבוריים מקבלים השלמה לשכר מינימום, על אף ששכרם הממוצע הוא

₪ 8,823

במגזר הציבורי
₪ 11,151

שכר ממוצע
2013

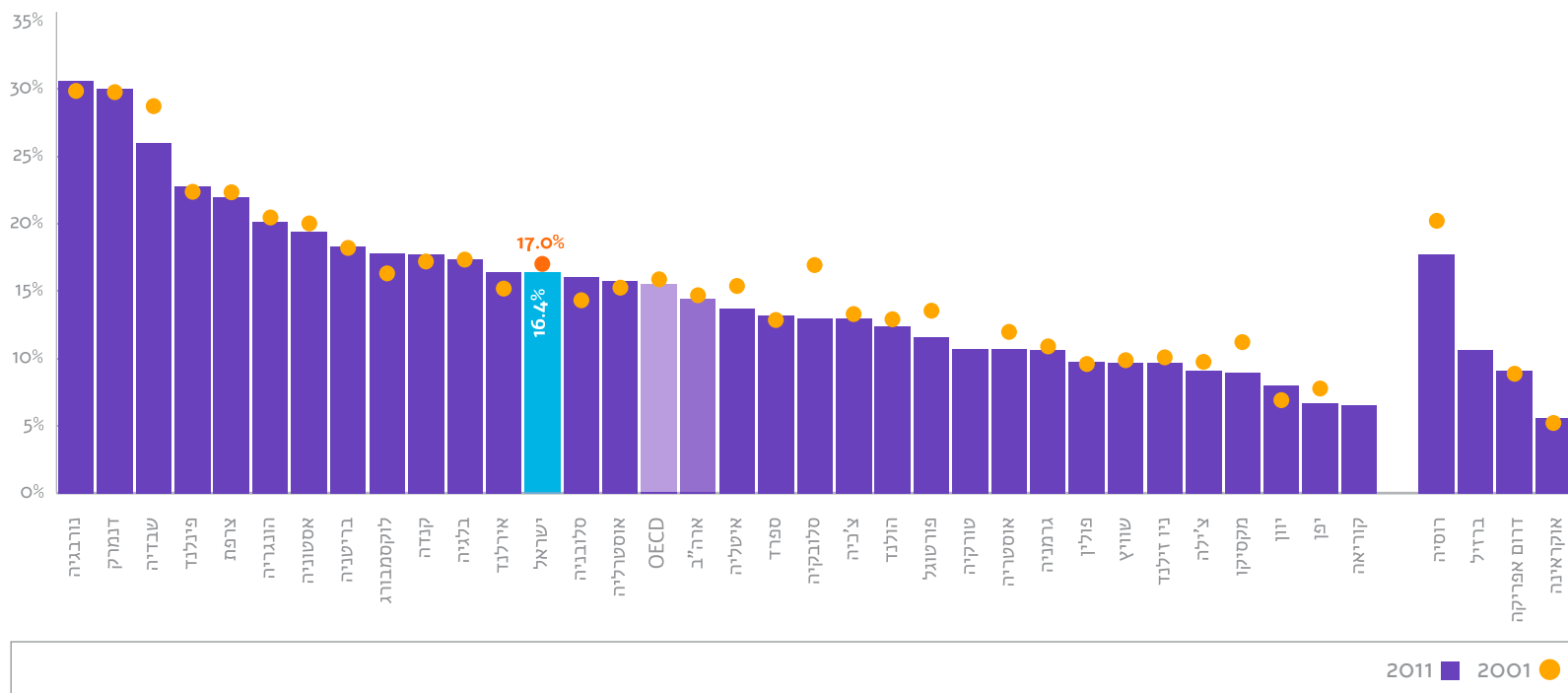
במשק
₪ 9,212

עיקרי הדברים

- שיעור העובדים במגזר הציבורי (הממשלה הרחבה) בישראל גבוה במעט מן הממוצע במדינות המפותחות.
- השכר הממוצע ברוב הגופים המשתייכים למגזר הציבורי גבוה בהשוואה למגזר הפרטי.
- את רמת השכר הגבוהה הרווחת במגזר הציבורי ניתן לייחס בחלק מן המקרים למספר שנות השכלה הממוצע בענף, ובמקרים אחרים לכוח המבני ולשיעור ההתאגדות הגבוה המאפיינים רבים מן הגופים הציבוריים.
- רבים מן העובדים במגזר הציבורי מוגדרים כמשתכרי שכר-מינימום, הגם שבפועל הם מרוויחים שכר גבוה בהרבה, לעיתים אפילו מעל השכר הממוצע במשק.
- רמת האמון בממשלה בישראל נמוכה מעט בהשוואה למדינות המפותחות.

שיעור העובדים המועסקים בממשלה הרחבה בישראל גבוה מעט בהשוואה לממוצע מדינות ה-OECD.

תעסוקה בממשלה הרחבה כשיעור מכוח העבודה, 2001-2011

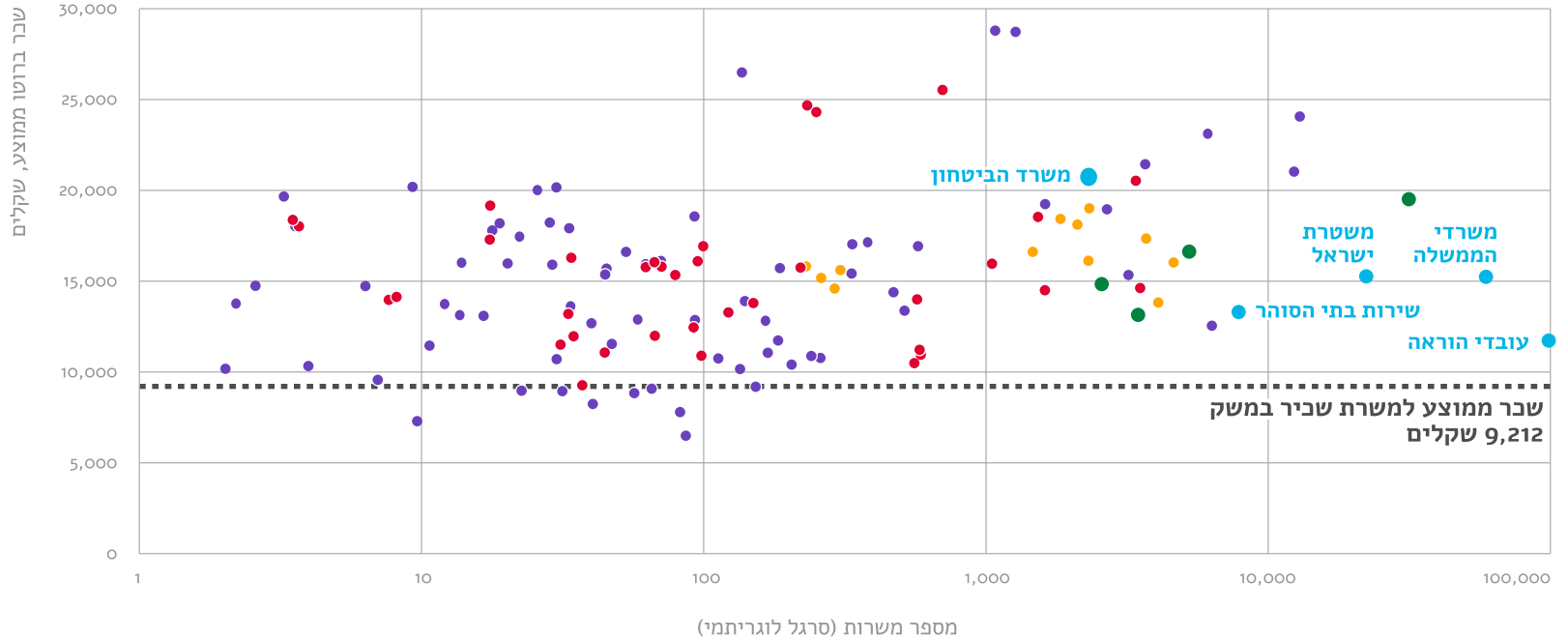
* עבור חלק מן המדינות, הנתון המאוחר מקורו בשנה המוקדמת מ-2011;

הנתונים עבור צ'ילה ואוסטרליה מתייחסים ל"מגזר הציבורי" הכולל את הממשלה הרחבה ואת החברות הממשלתיות

מקור: OECD, Government at a glance, 2013

ברוב הגופים הציבוריים השכר הממוצע גבוה בהשוואה לשכר הממוצע בכלל המשק.

מספר העובדים והשכר החודשי הממוצע בגופים הציבוריים, לפי קבוצה, 2013

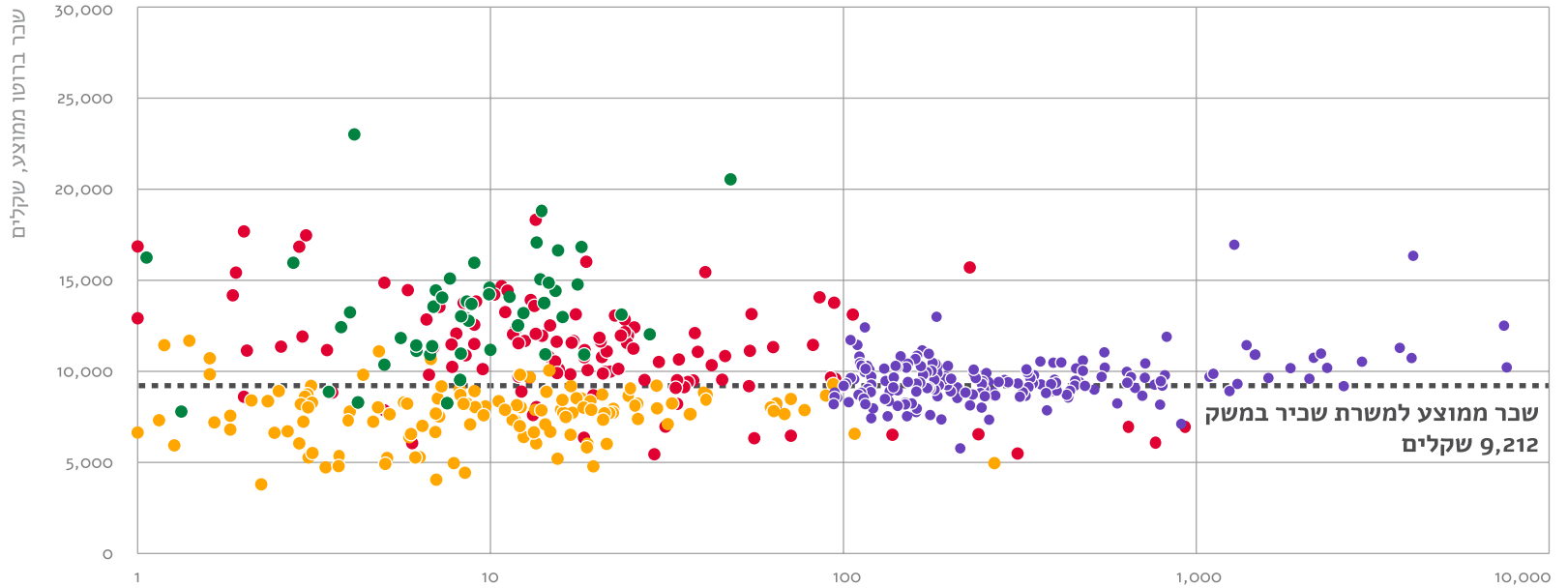

- חברות ממשלתיות
- תאגידים סטוטוריים
- אוניברסיטאות ומכללות
- קופות חולים
- קבוצות עובדים נוספות במגזר הציבורי

מקור: משרד האוצר, אגף השכר והסכמי עבודה; הלמ"ס (השכר הממוצע למשרת שכיר)

השכר בגופים המוניציפליים נמוך בהשוואה לגופים המדינתיים, אך ברוב הגופים הוא גבוה מהממוצע במשק – להוציא המועצות הדתיות.

מספר המשרות והשכר החודשי הממוצע בגופים הציבוריים, לפי קבוצה, הרמה המוניציפלית, 2013

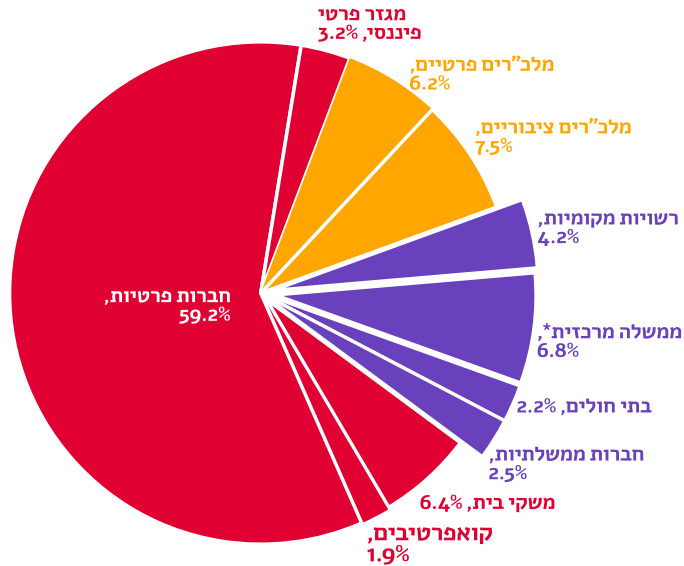
מספר משרות (סרגל לוגריתמי)

● רשויות מקומיות ● חברות עירוניות ● מועצות דתיות ● איגודי ערים ●

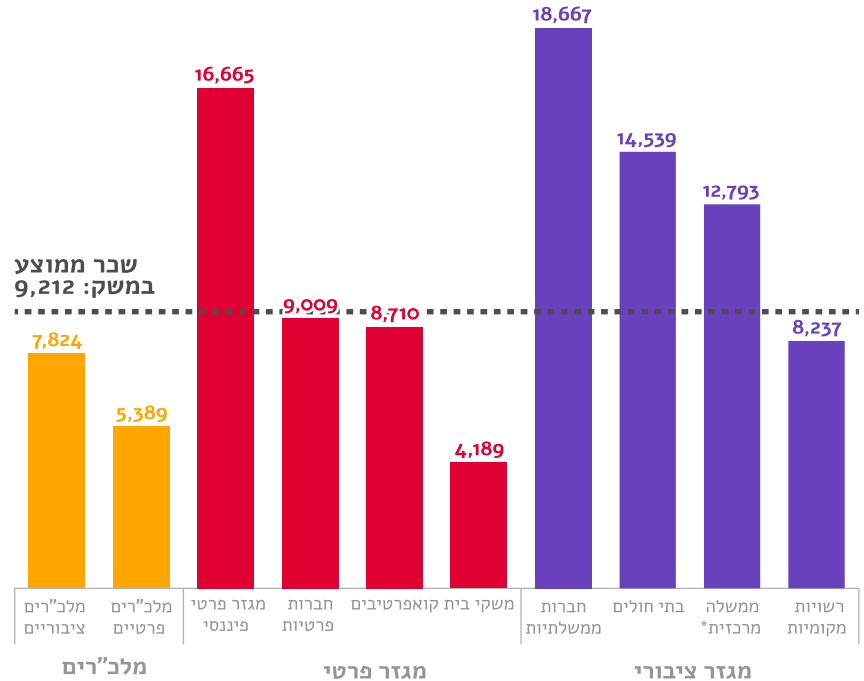
מקור: משרד האוצר, אגף השכר והסכמי עבודה; הלמ"ס (השכר הממוצע למשרת שכיר)

רמות השכר במגזר הציבורי בישראל גבוהות למדי בכל הענפים להוציא הרשויות המקומיות.

התפלגות משרות השכיר, לפי מגזר ותת-מגזר, 2013

שכר ממוצע ברוטו למשרת שכיר לפי מגזר ותת-מגזר, 2013 (שקלים)

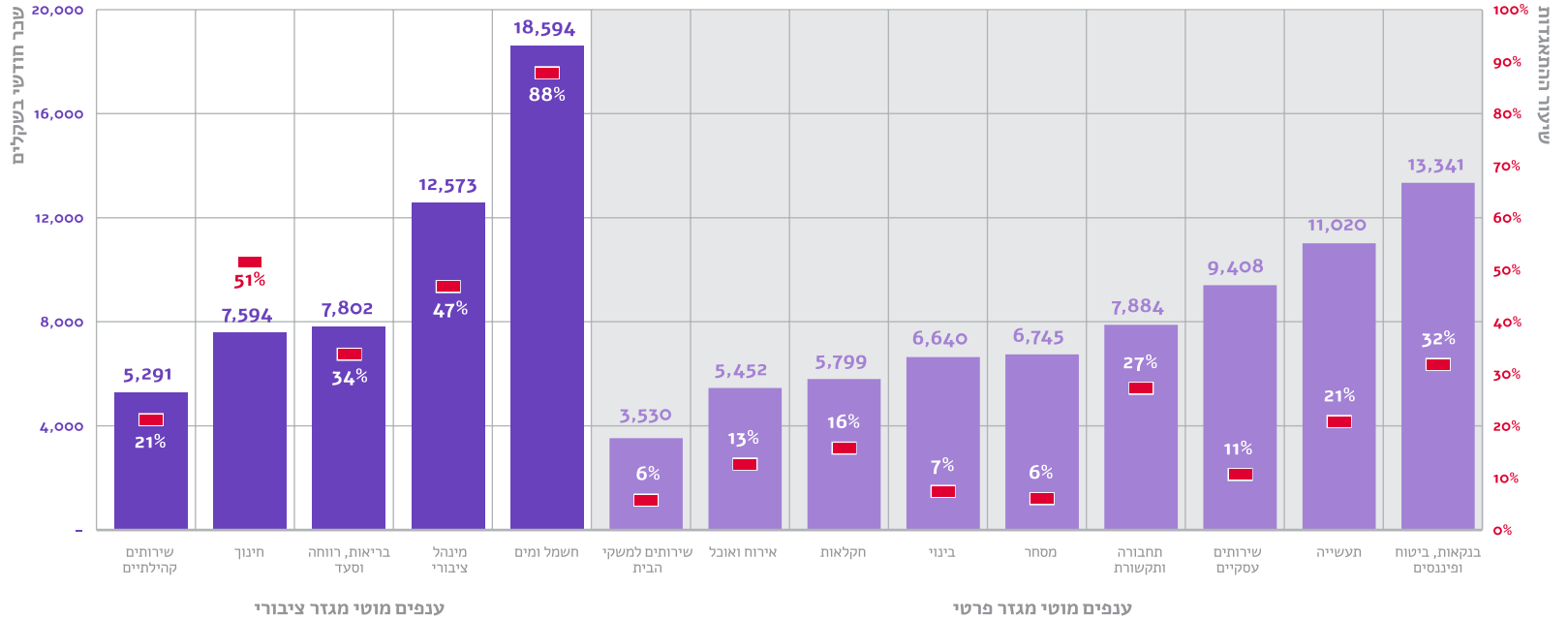

*ממשלה מרכזית, המוסד לביטוח לאומי ומוסדות לאומיים
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

ענפי המגזר הציבורי מאופיינים בשיעור התאגדות גבוה; זהו כנראה אחד הגורמים המשפיעים על רמות השכר הרווחות בענפים אלו.

שכר חודשי* ושיעור ההתאגדות, לפי ענפים, 2012

■ שכר שכיר (ציר שמאלי) ■ שיעור התאגדות

* שכר חודשי ממוצע למשרת שכיר
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

השכר הממוצע בחברות הממשלתיות גבוה משמעותית בהשוואה לשכר הממוצע במשק.

השכר החודשי הממוצע ומספר העובדים בחברות הממשלתיות, 2013

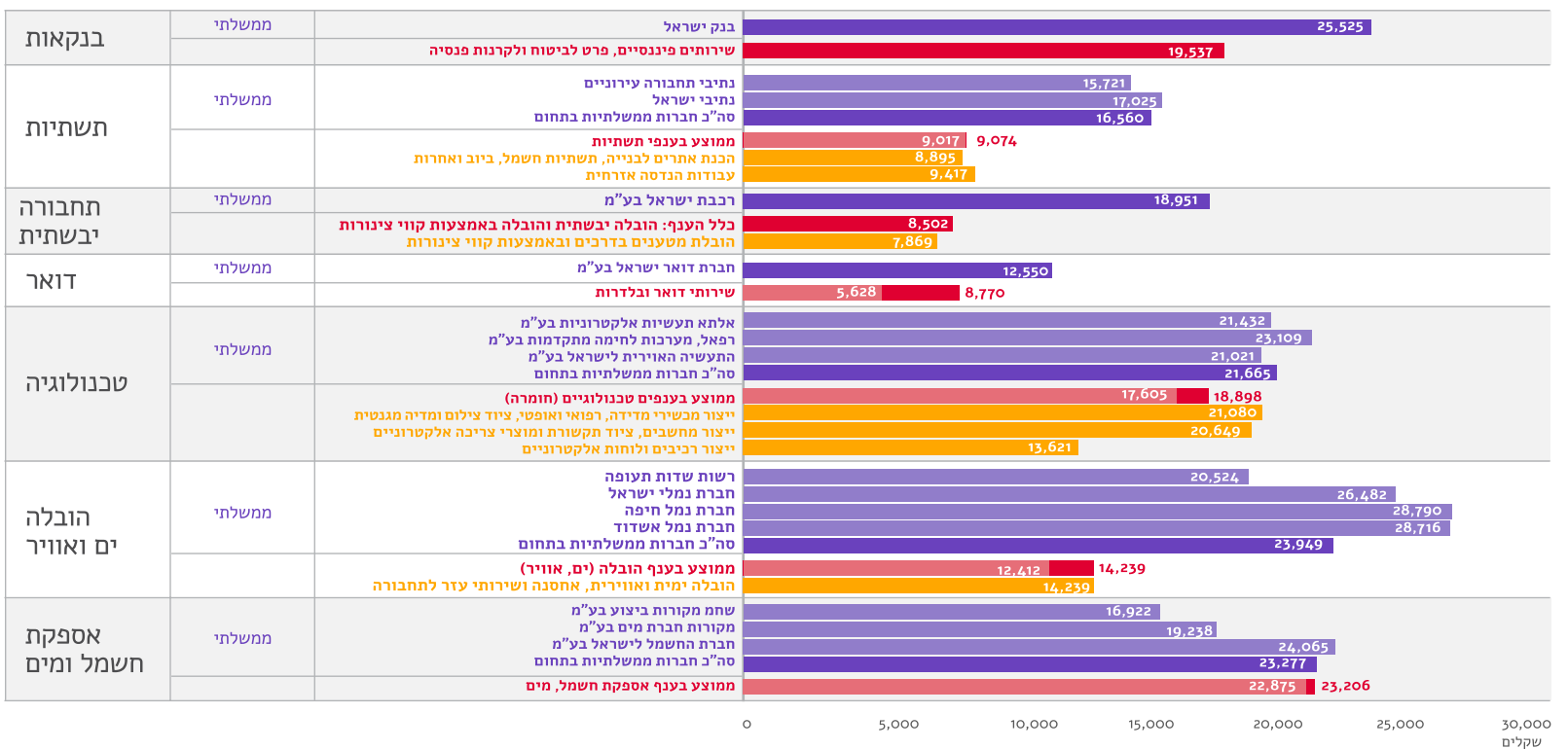
השכר ברוב החברות הממשלתיות גבוה בהרבה מהממוצע במשק, וזאת בנוסף לרמת ביטחון תעסוקתי גבוהה יחסית לרוב הענפים במגזר הפרטי.

בולטת במיוחד רמת השכר בחברות הממשלתיות הנהנות מכוח מונופוליסטי בתשתיות קריטיות (חשמל ונמלים).

מקור: משרד האוצר, אגף השכר והסכמי עבודה

בכל ענף כלכלי, השכר הממוצע בחברות הממשלתיות גבוה יותר מרמת השכר בגופים אחרים באותו ענף.

השכר הממוצע בחברות פרטיות וחברות ממשלתיות, לפי ענף כלכלי, 2013

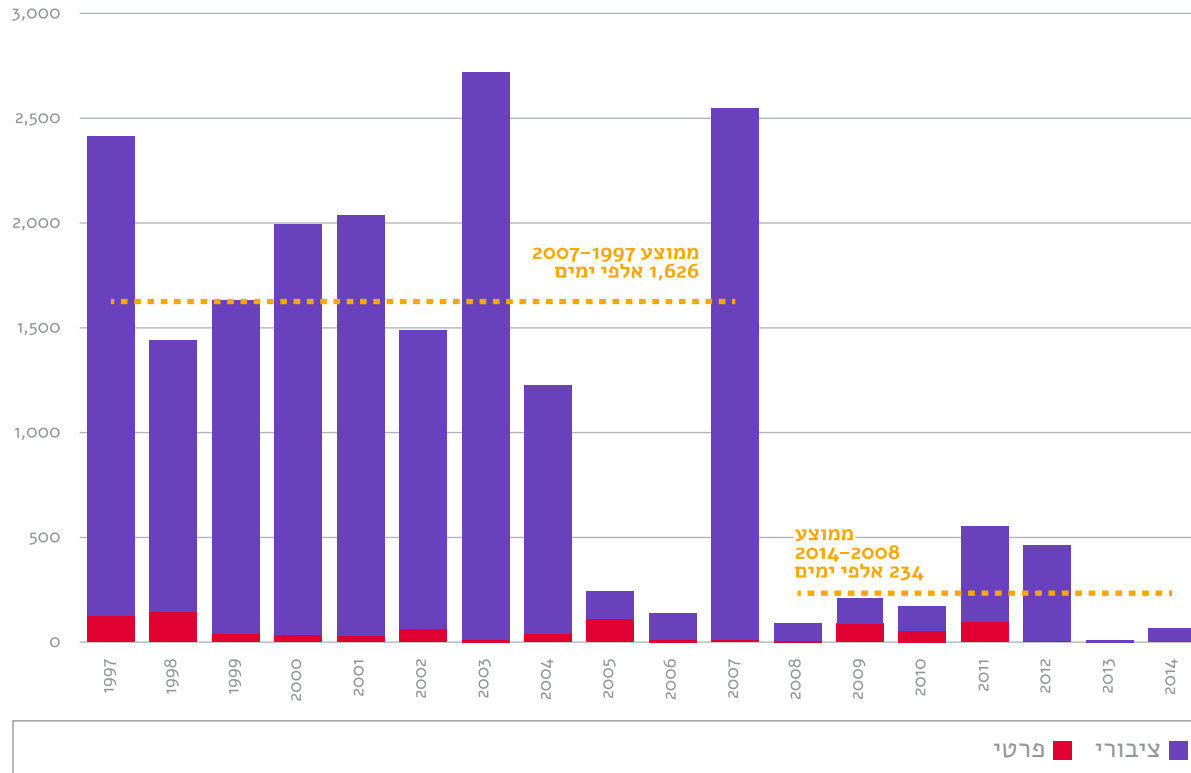

■ שכר בחברה ממשלתית
 ■ שכר ממוצע בענף
 ■ שכר בענף המשנה
 ■ שכר ממוצע של החברות הממשלתיות בענף
 ■ שכר ממוצע בענף להוציא החברות הממשלתיות*

*חושב השכר הממוצע בתחום ללא החברות הממשלתיות תחת ההנחה שחברות אלו אכן כלולות באחד מהענפים ששוויכו לתחום מקור: משרד האוצר, אגף השכר והסכמי עבודה; למ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2014

מספר ימי השביתות והעיצומים במגזר הציבורי גבוה משמעותית ממספרם במגזר הפרטי.

ימי עבודה שאבדו בשל שביתות ועיצומים, לפי מגזר, באלפים

בין השנים 1997 ל-2004 אבדו ימי עבודה רבים כתוצאה משביתות ועיצומים שאורגנו בעיקר על-ידי עובדים בגופים הציבוריים.

בעשור החולף הצטמצמה כמות השביתות במשק אך המקור של רובן עודנו במגזר הציבורי.

מקור: עיבודי פורום קהלת לבלכלה לנתוני משרד הבלכלה

עובדים רבים במגזר הציבורי מקבלים השלמה לשכר מינימום, למרות ששכרם גבוה בהרבה משכר המינימום ולעיתים אף גבוה מהשכר הממוצע במשק.

עובדים המקבלים השלמה לשכר מינימום שכר ממוצע ואחוז מכלל העובדים, לפי סקטור, 2013

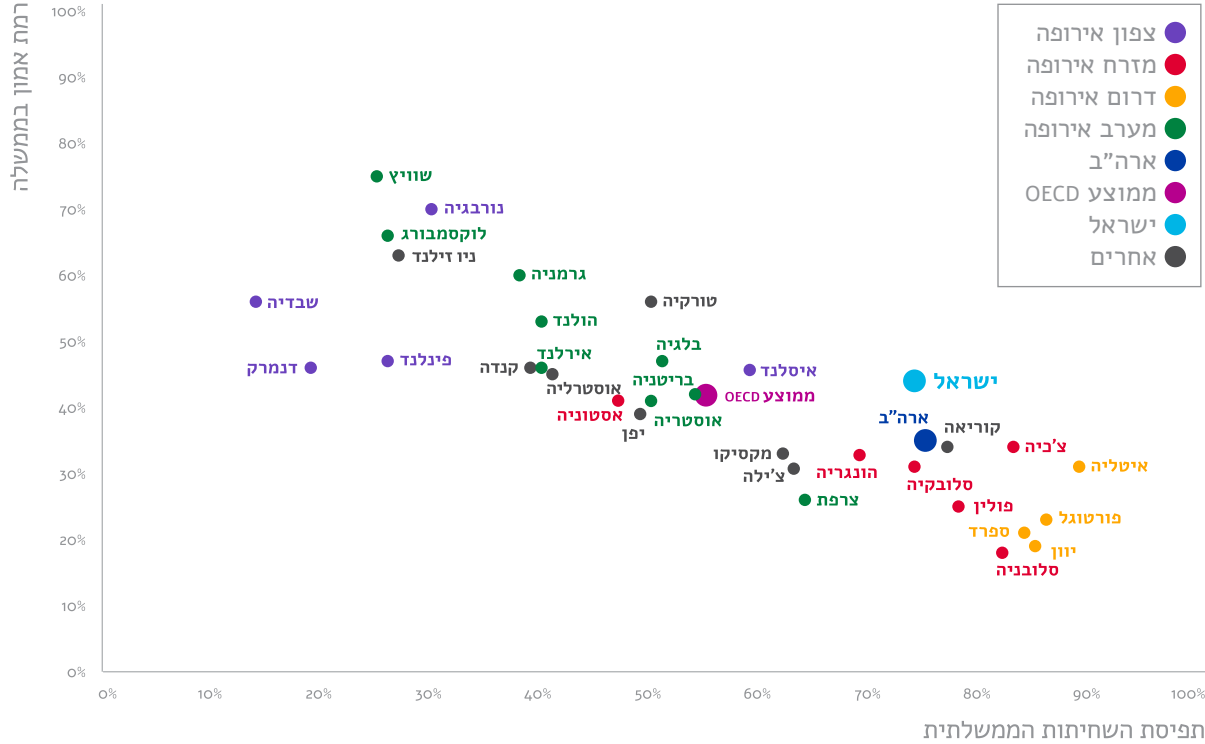

עובדים רבים במגזר הציבורי מקבלים השלמה לשכר מינימום. הדבר נובע, בין היתר, מהסכמים קיבוציים שנחתמו בעבר, ובהם נקבעו תוספות שכר שאינן כלור לות בחישוב שכר הבסיס, על-פיו נקבעת הזכאות לקבלת השלמה לשכר מינימום.

מקור: משרד האוצר

שיעור גבוה יחסית מהציבור הישראלי מאמין כי קיימת תופעה רחבה של שחיתות ממשלתית.

רמת האמון בממשלה ותפיסת השחיתות הממשלתית, לפי קבוצה, 2014

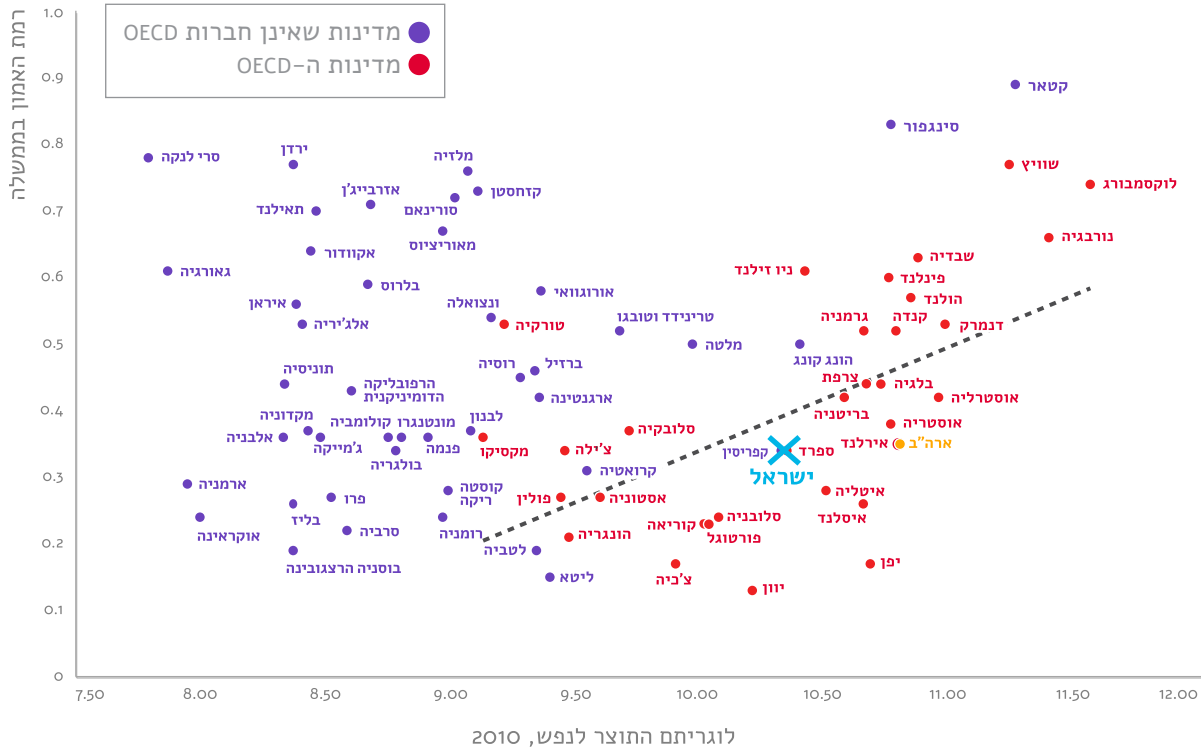

מקור: OECD, Government at a Glance, 2015

שיעור הסוברים כי שחיתות ממשלתית היא תופעה רחבה גבוה בישראל יחסית לרוב מדינות דרום אירופה. לעומת זאת, ישראל אינה בולטת יחסית למדינות מפותחות אחרות ברמת האמון בממשלה. הדבר מפתיע מעט, בהינתן המתאם השלילי המתקיים בין שני המשתנים.

רמת האמון בממשלה בישראל מעט נמוכה ביחס למדינות מפותחות אחרות.

רמת האמון בממשלה* והתוצר לנפש

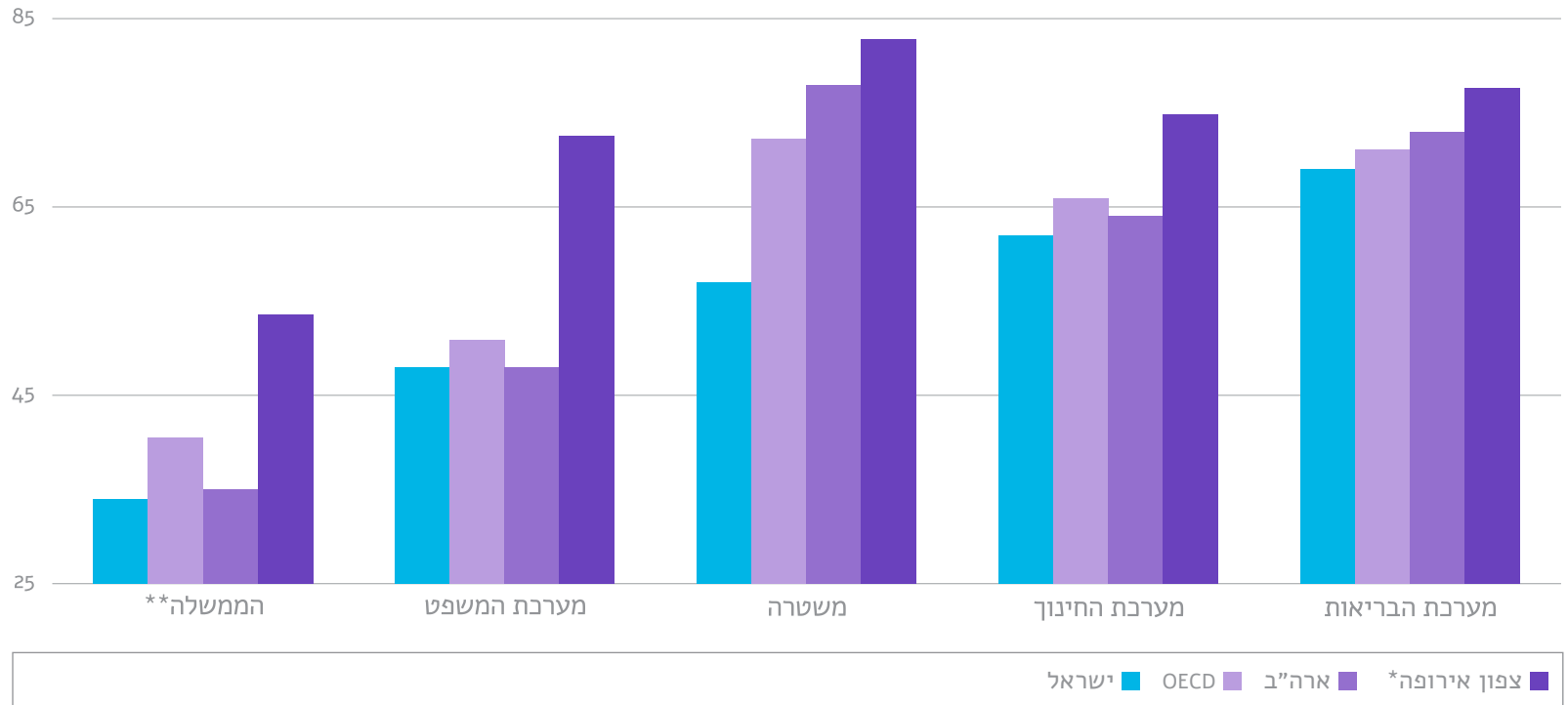

רמת האמון בממשלה בישראל נמוכה מעט ביחס למדינות ה-OECD, גם בהינתן רמת התוצר לנפש בכל מדינה (בקרב מדינות ה-OECD קיים קשר מובהק בין רמת האמון בממשלה ובין רמת התוצר לנפש).

*הנתונים מתייחסים לשנה האחרונה הזמינה בין 2007 ל-2012 עבור מדינות בהן רמת הפיתוח האנושי היא גבוהה מאוד או גבוהה (לפי הגדרת האו"ם); קו הרגרסיה מתייחס למדינות ה-OECD
 מקור: UN, Human Development Report, 2014 (רמת האמון בממשלה); World economic outlook, 2015 (תוצר לנפש)

שביעות הרצון של אזרחי ישראל ממוסדותיהם נמוכה מעט בהשוואה לרמה המקבילה ב-OECD, ובאופן מיוחד כשמדובר במשטרה ובמשלה.

שביעות רצון ממערכות המדינה ומוסדותיה, 2012

*הנתון של צפון אירופה הוא ממוצע המדינות הבאות: דנמרק, שבדיה, נורבגיה, איסלנד ופינלנד

**הכוונה ל-national government, בשונה מן הממשלה הרחבה

מקור: OECD, Government at a glance, 2013

חינוך והשכלה

למרות מגמת השיפור בשנים האחרונות, הישגי התלמידים בישראל עדיין נמוכים בהשוואה למדינות מפותחות אחרות

גידול בשכר המורים

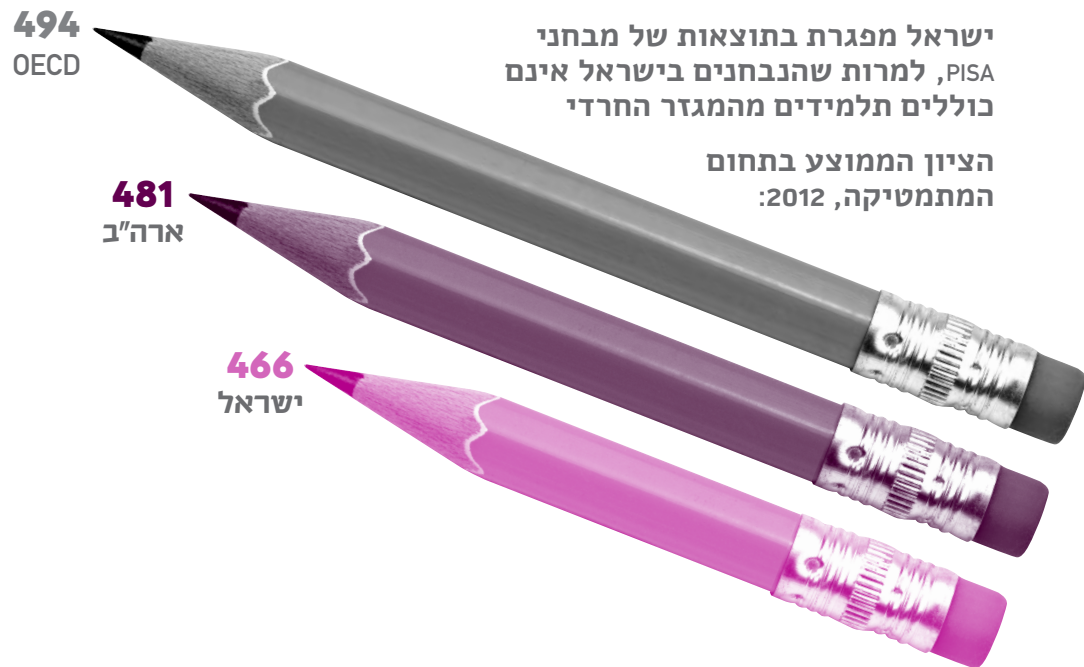
שכר המורים בישראל עלה ביחס לשכר הממוצע במשק

הישגים נמוכים בהשוואה בינלאומית

ישראל מפגרת בתוצאות של מבחני PISA, למרות שהנבחנים בישראל אינם כוללים תלמידים מהמגזר החרדי

הציון הממוצע בתחום המתמטיקה, 2012:

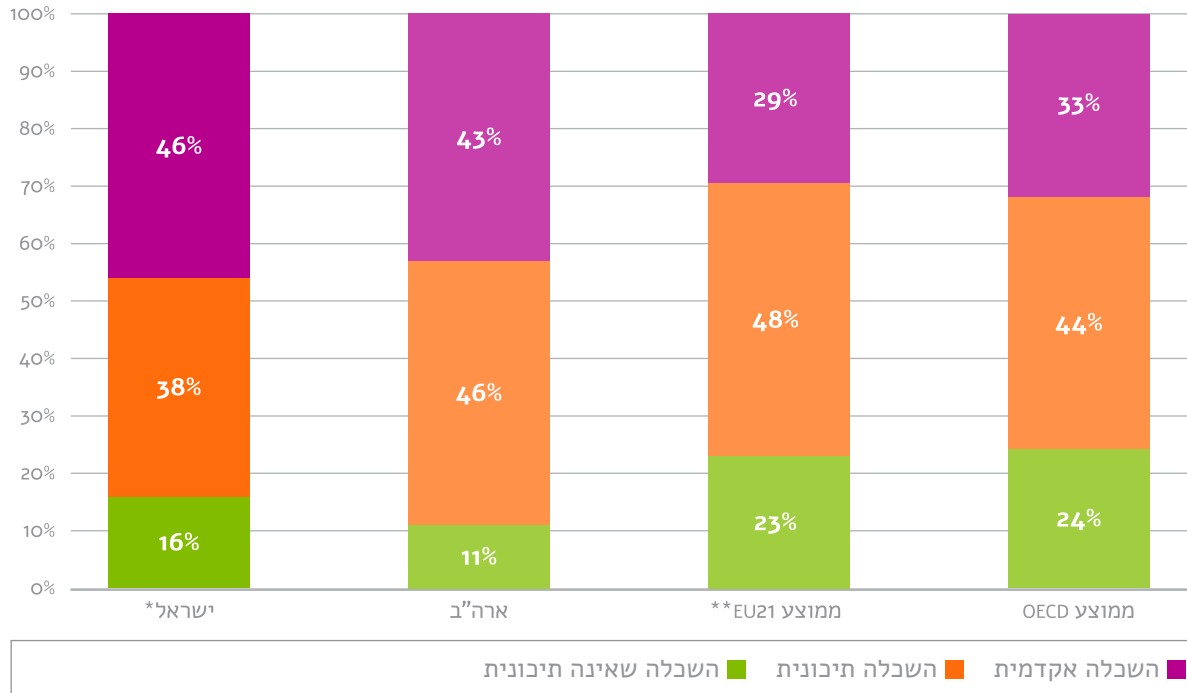

עיקרי הדברים

- שיעורם של בעלי השכלה גבוהה בישראל גבוה מאוד בהשוואה בין-לאומית.
- תקציב החינוך, ברוב החתכים וברוב קבוצות-הגיל, גדל בשנים האחרונות והתקרר לרמה הממוצעת במדינות המפותחות.
- שכר המורים עלה בשנים האחרונות, והיחס בינו לבין השכר הממוצע של עובדים בעלי השכלה אקדמית גבוה כיום בהשוואה בינלאומית.
- לצד התהליכים החיוביים בממדי ההוצאה והשכר ניכרת שחיקה בפוטנציאל המדעי-הטכנולוגי של ישראל: התשומות וההישגים בתחומים אלה בשלב בית-הספר ובשלב האקדמיה עומדים במקומם או מצויים בנסיגה.
- שיפורים עתידיים בהישגי המערכת תלויים בהעלאה מתמשכת של איכות סגל ההוראה, בהגדלת הגמישות הניהולית של בתי-ספר, בהגברת התחרות בין בתי-ספר ובהובלת רפורמות משמעותיות בסילבוס של מוסדות החינוך החרדיים.

שיעור בעלי השכלה אקדמית בישראל גבוה ביחס למדינות מפותחות אחרות.

רמת השכלה של בני 25-64, 2012

השיעור הגבוה של בעלי השכלה אקדמית בישראל מקורו במספר תהליכים: מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל התבססה בשלב מוקדם יחסית לקיומה של המדינה; ענפי משק עתירי-ידע התחזקו והתרחבו בעשורים האחרונים והגדילו את הביקוש לעובדים משכילים; במהלך שנות ה-90 התרחבו מכללות רבות ונפתחו מספר מכללות חדשות, תהליך שאפשר לאוכלוסיות נרחבות לרכוש השכלה גבוהה.

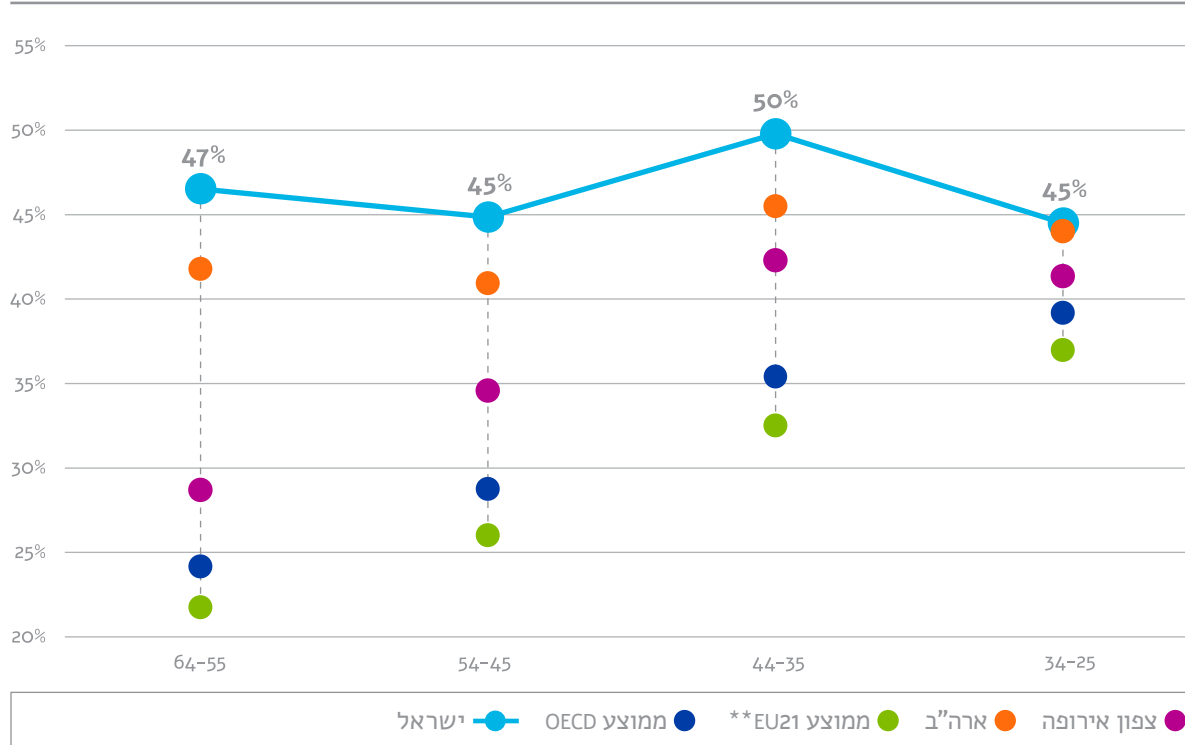
* ללא שנות לימוד של האוכלוסייה החרדית

** חברות ה-OECD האירופאיות, להוציא: נורבגיה, שוויץ, טורקיה ואיסלנד

מקור: OECD, Education at a glance, 2014

שיעור בעלי השכלה אקדמית בישראל גבוה בהשוואה למדינות המפותחות בכל קבוצות הגיל, אך בעיקר בקרב המבוגרים.

שיעור המבוגרים בעלי השכלה אקדמית, לפי קבוצות גיל, 2012

שיעור בעלי השכלה גבוהה בישראל גבוה בהשוואה למדינות המפותחות בכל קבוצות הגיל, אך בעיקר בקרב המבוגרים. לעומת זאת, בקרב הצעירים יתרונה של ישראל נמוך בהרבה.

ניתן להסביר מגמה זאת בשני אופנים:

1. ישראל התכנסה מוקדם יותר לשיעור ה"נורמלי" של בעלי השכלה גבוהה באוכלוסייה (כמחצית) והמדינות האחרות מדביקות את הפער.
2. העמידה במקום בין דורות שונים של אזרחים מבוגרים משקפת שחיקה ביתרונה של ישראל בתחום זה, והמדינות האחרות עשויות לעקוף אותה בהמשך.

*ללא שנות לימוד של האוכלוסייה החרדית

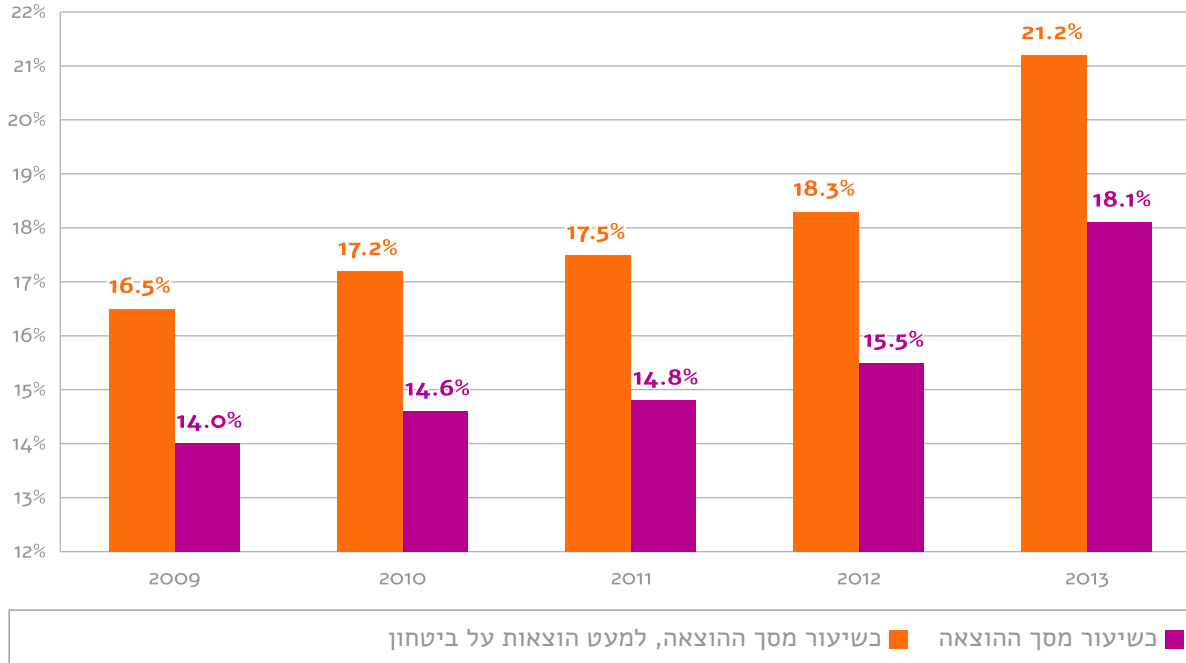
**חברות ה-OECD האירופאיות, להוציא: נורבגיה, שוויץ, טורקיה ואיסלנד

מקור: OECD, Education at a glance, 2014 ועיבודי פורום קהלת לכלכלה

תקציב החינוך גדל באופן ניכר בשנים האחרונות.

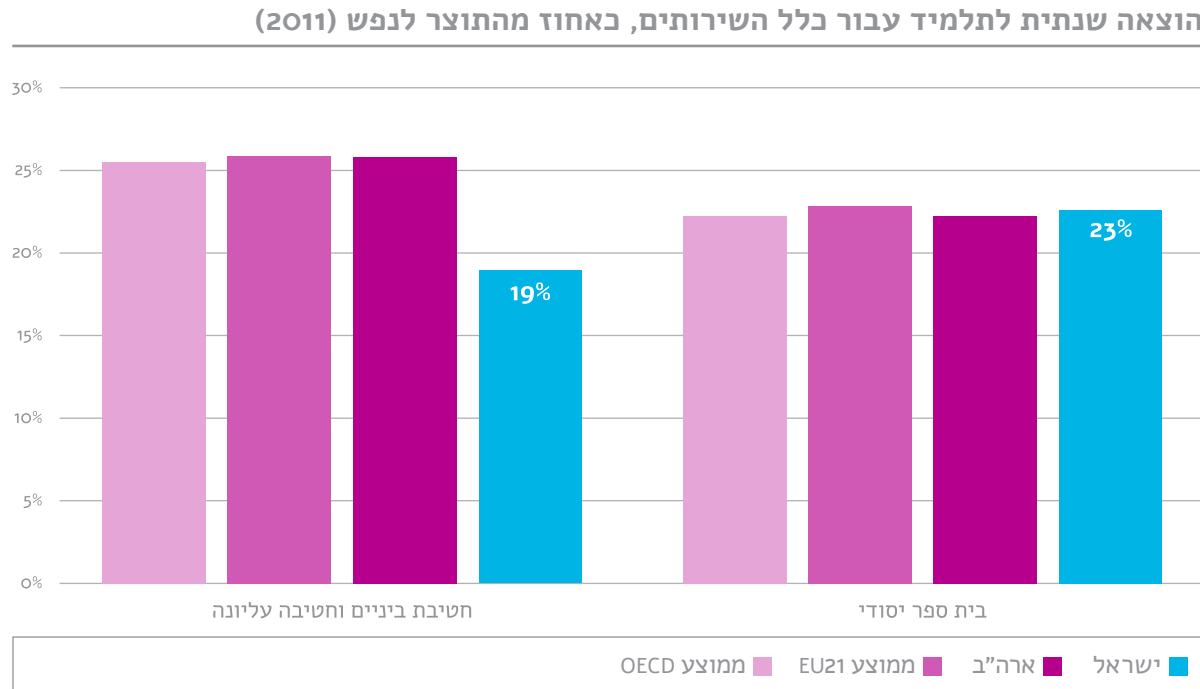
הוצאות הממשלה הרחבה על חינוך כשיעור מסך ההוצאה הציבורית*

עיקר הגידול בהוצאה התקציבית לחינוך נובע מגידול בשכרם של המורים, אשר מהווה את המרכיב העיקרי בתקציב החינוך.

* הוצאה על חינוך - על-ידי הממשלה והרשויות המקומיות
מקור: הלמ"ס

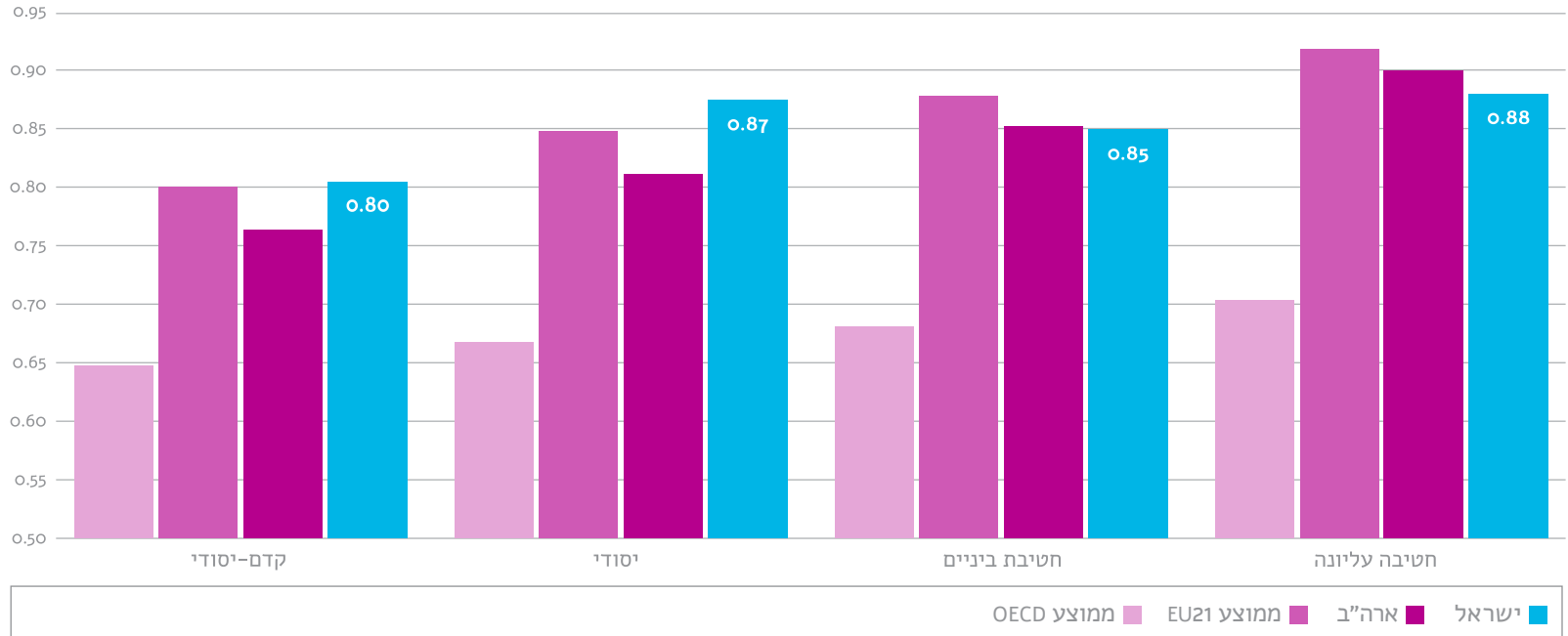
ההוצאה הלאומית לתלמיד בחינוך היסודי הייתה בשנת 2011 דומה לזו של מדינות מפותחות אחרות, ובחינוך העל-יסודי הייתה נמוכה יותר.

יחד עם זאת, מאז שהחלה לבוא לידי ביטוי רפורמת השכר ("עוז לתמורה" שנחתמה בשנת 2012), חל גידול בהוצאה לתלמיד בחינוך העל-יסודי בישראל. מהלך זה אינו משתקף בנתונים האחרונים של ה-OECD המתייחסים לשנת 2011.

שכר המורים בישראל ביחס לשכרם של בעלי השכלה אקדמית היה גבוה בשנת 2012 בהשוואה לממוצע במדינות המפותחות או דומה לו – בכל רמות הלימוד.

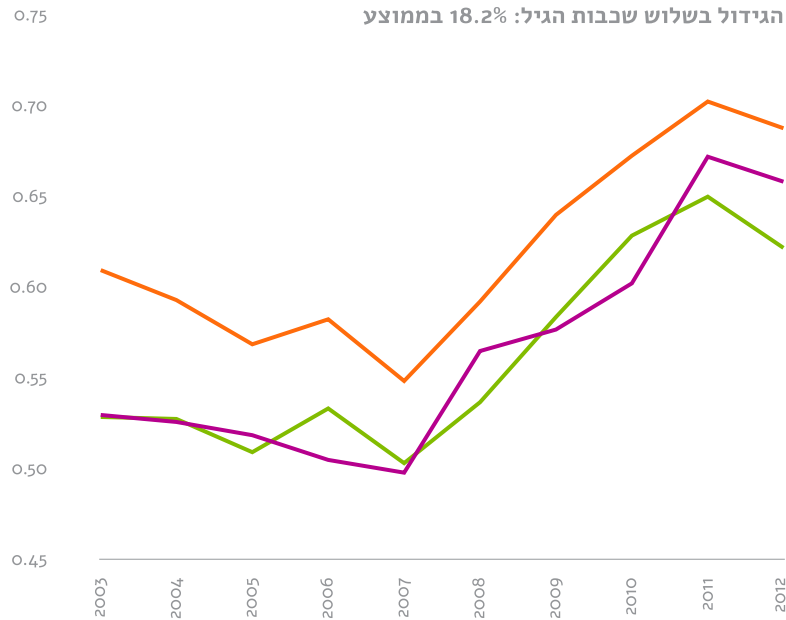
שכר שנתי של מורים ביחס לשכר שנתי ממוצע של בעלי השכלה אקדמית, גילאי 25-64 (2012)

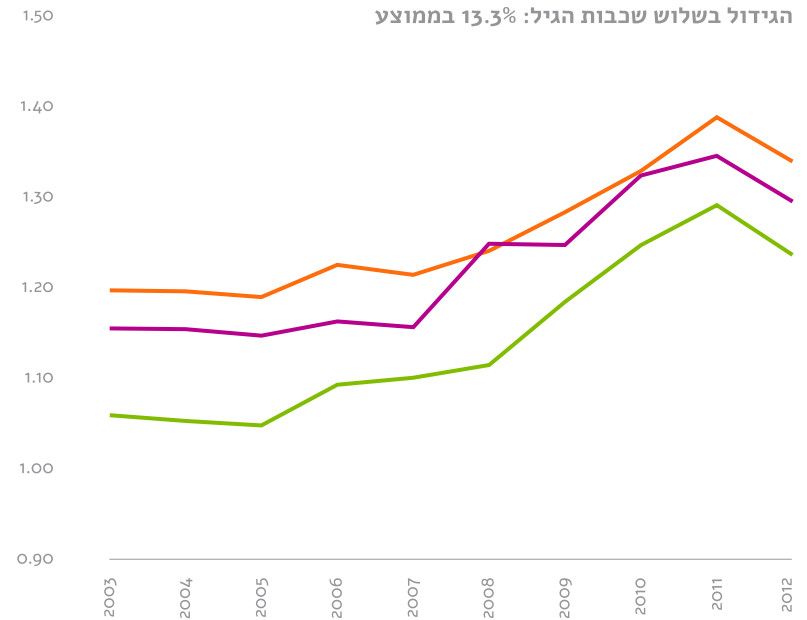
מקור: OECD, Education at a glance 2014

שכר המורים, ובמיוחד שכר המורים הצעירים, עלה במהירות בעשור האחרון ביחס לשכר הממוצע במשק.

שכר של מורים צעירים* ביחס לשכר הממוצע של שכירים במשק

שכר של מורים בעלי וותק** ביחס לשכר הממוצע של שכירים במשק

■ חטיבת ביניים ■ חטיבה עליונה ■ יסודי

*עד ל-5 שנות וותק

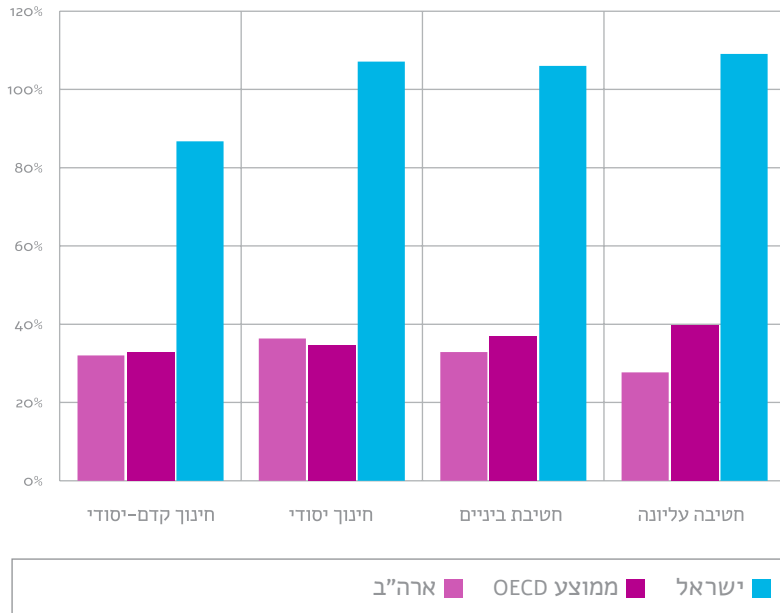
**16-20 שנות וותק

מקור: הלמ"ס

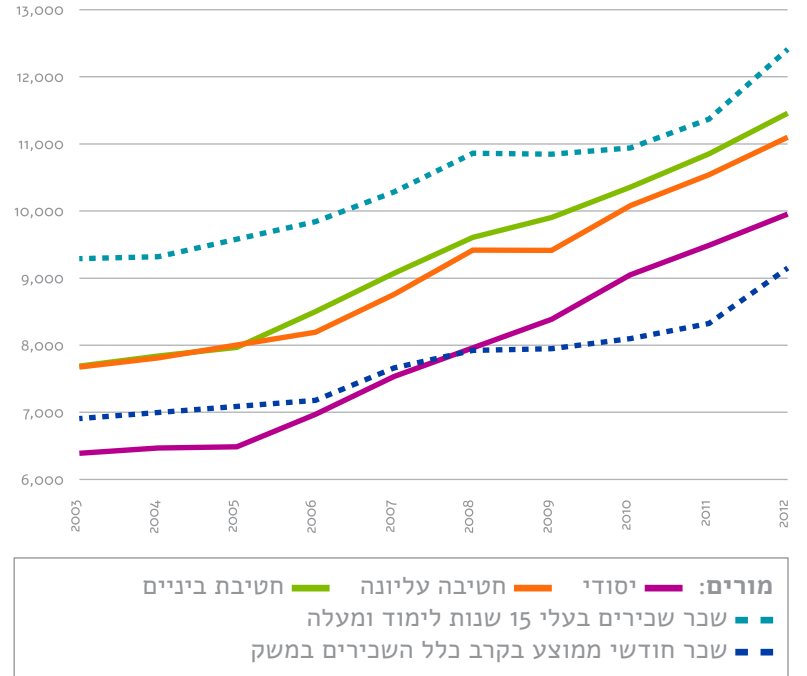

שכר המורים גדל מאד בעשור האחרון, בכל רמות הלימוד, גם בהשוואה לבעלי השכלה גבוהה. עם-זאת, נותרו פערי שכר משמעותיים בקרב ציבור המורים, על-פי וותק.

פערי שכר בין עובדי הוראה בשיא הקריירה לבין עובדי הוראה בתחילת קריירה*, 2012

שכר חודשי (שקלים, מחירים שוטפים)

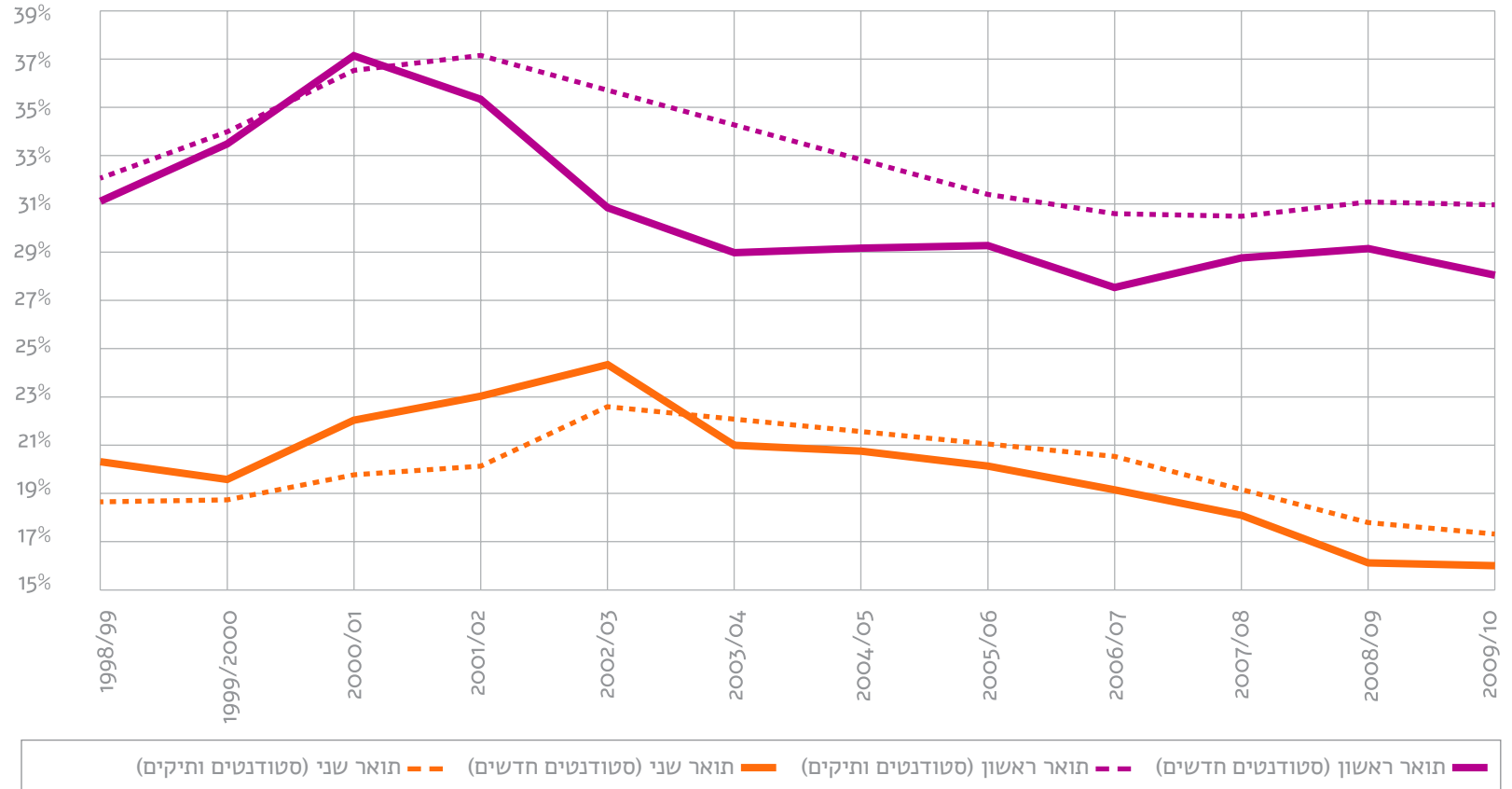

* עובדי הוראה בשיא הקריירה: גילאי 55-64; עובדי הוראה בתחילת הקריירה: גילאי 25-34

מקור: תרשים ימני - עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס; תרשים שמאלי - OECD, Education at a glance, 2014

שיעור הסטודנטים במקצועות מדעיים וטכנולוגיים מצוי במגמת ירידה.

סטודנטים בתחומי המדעים והטכנולוגיה, כשיעור מסך הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה

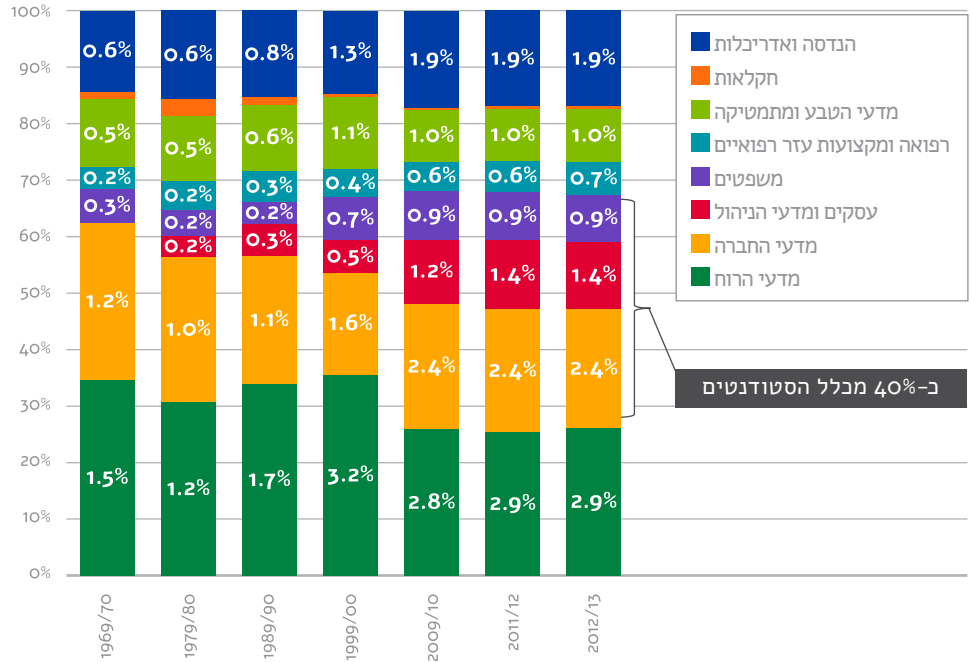
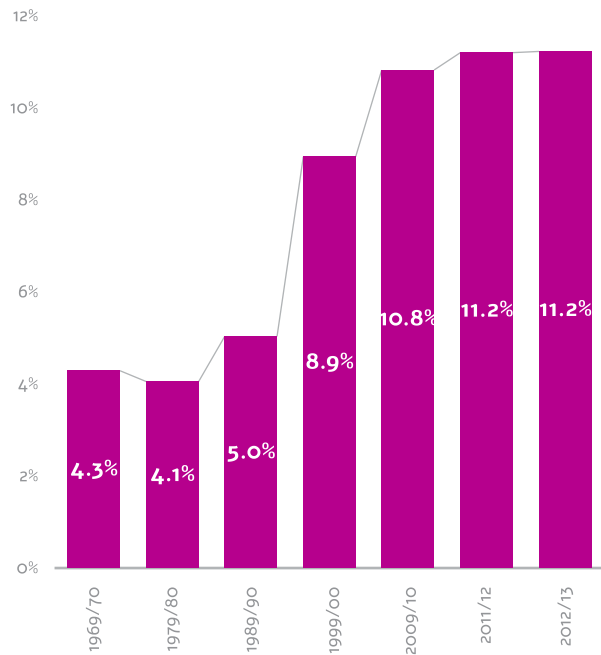

מקור: הלמ"ס

בעשורים האחרונים גדל שיעור הסטודנטים בתחום מדעי החברה* ובמקצועות ההנדסה, על חשבון המדעים המדויקים ומדעי הרוח.

סה"כ סטודנטים לתואר ראשון** בקבוצת הגיל 20-34

סטודנטים לתואר ראשון** לפי תחומים, כאחוז מקבוצת הגיל 20-34 (תוויות על-גבי העמודות), ובחלוקה פנימית כחלק מסך הסטודנטים לתואר ראשון (ציר שמאלי)

* לרבות מנהל עסקים ומדעי הניהול

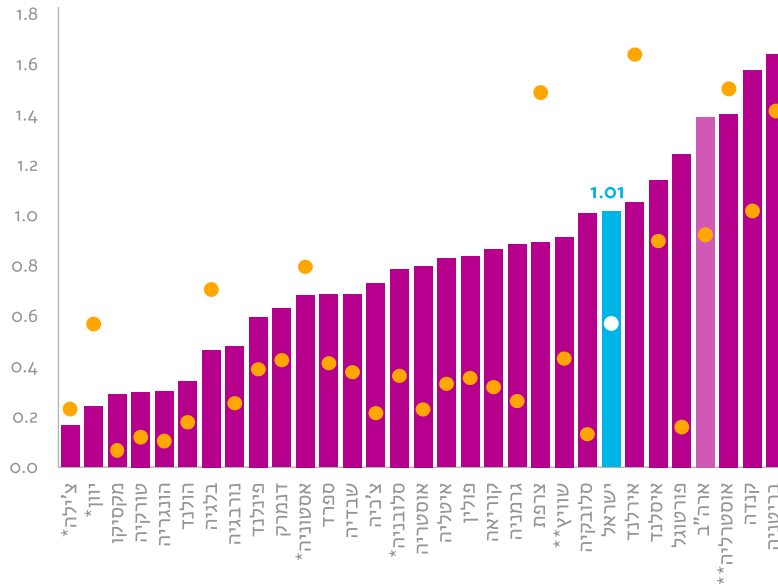
** ללא האוניברסיטה הפתוחה

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

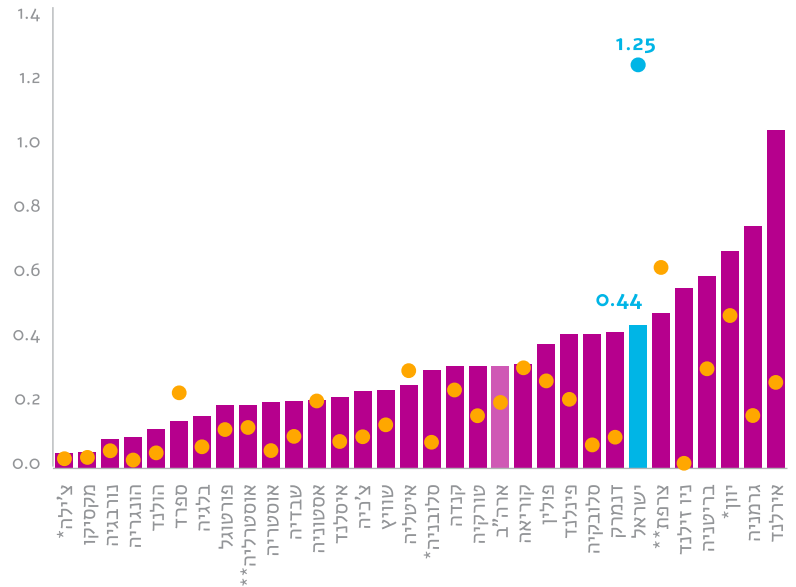
שיעורם של בוגרים חדשים מחוגי המתמטיקה והסטטיסטיקה, שהיה גבוה מאוד בשנת 2000, ירד בחדות; בתחום מדעי החיים עלה שיעור הבוגרים החדשים.

בוגרים חדשים לכל 1,000 אזרחים בני 20-39, 2000-2012

בתחום מדעי החיים

בתחומי מתמטיקה וסטטיסטיקה

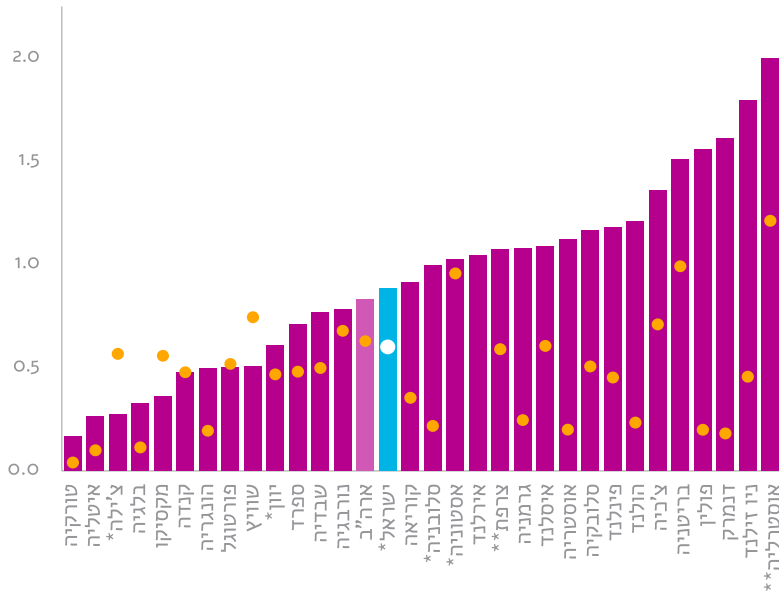
2000 ● 2012 ■

*שנה מוקדמת לאחר שנת 2000
 **שנה מאוחרת לפני שנת 2012
 בתחום מדעי החיים: ללא ניו זילנד (3.34 ב-2001 ו-2.44 ב-2012)
 מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

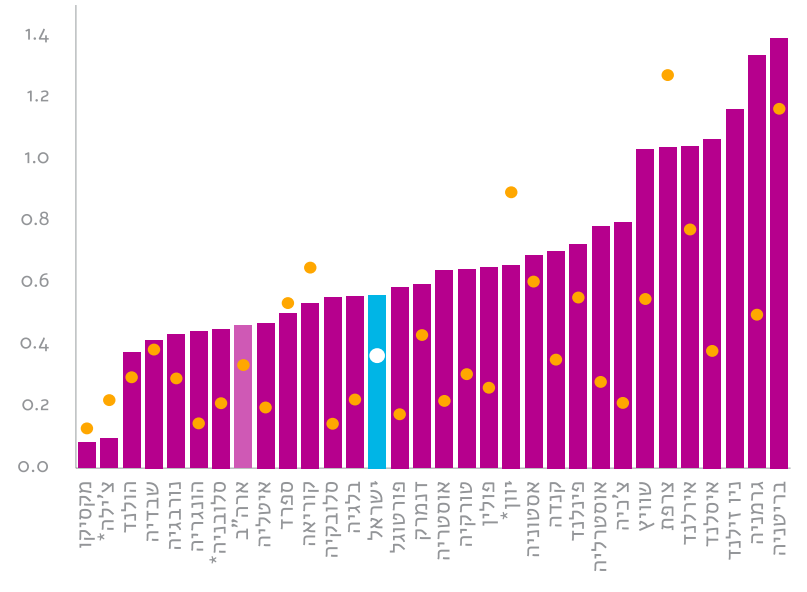
מספרם של בוגרי החוגים לפיסיקה ומדעי המחשב בישראל נמוך בהשוואה למרבית המדינות המפותחות.

בוגרים חדשים לכל 1,000 אזרחים בני 20-39, 2000-2012

בתחום מדעי המחשב

בתחום הפיסיקה

2000 ● 2012 ■

*שנה מוקדמת לאחר שנת 2000

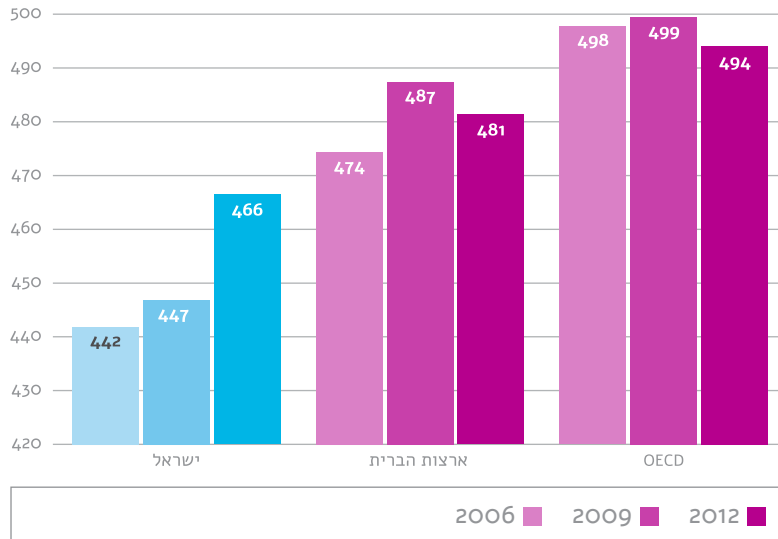
**שנה מאוחרת לפני שנת 2012

בתחום מדעי המחשב, השנה המוקדמת עבור ישראל היא 2007

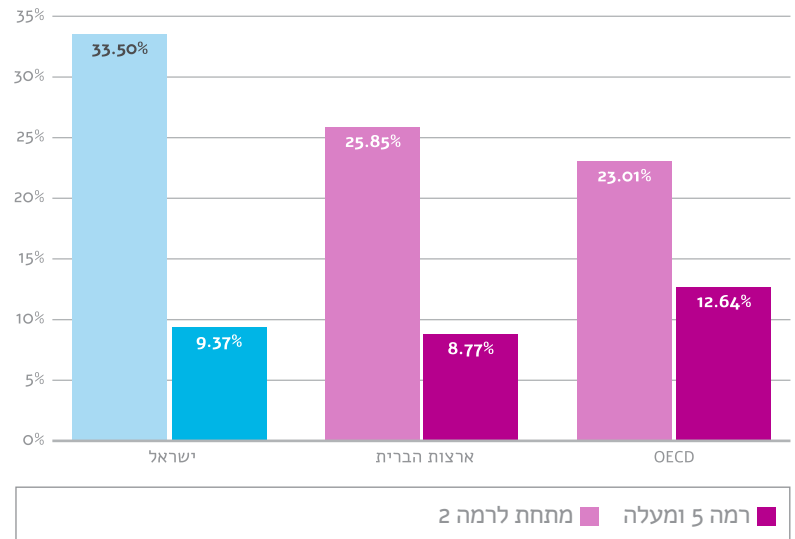
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני ה-OECD

הציון של תלמידי ישראל בתחום המתמטיקה במבחן PISA* השתפר; עם זאת, מיקומה הבינלאומי עודנו נמוך, ושיעור בעלי הציונים הנמוכים גבוה יחסית, למרות שתלמידי החינוך החרדי אינם משתתפים במבחנים אלו.

ציון במתמטיקה בשלושת מבחני PISA האחרונים

אחוז התלמידים ברמות הנמוכות והגבוהות במבחני PISA, 2012

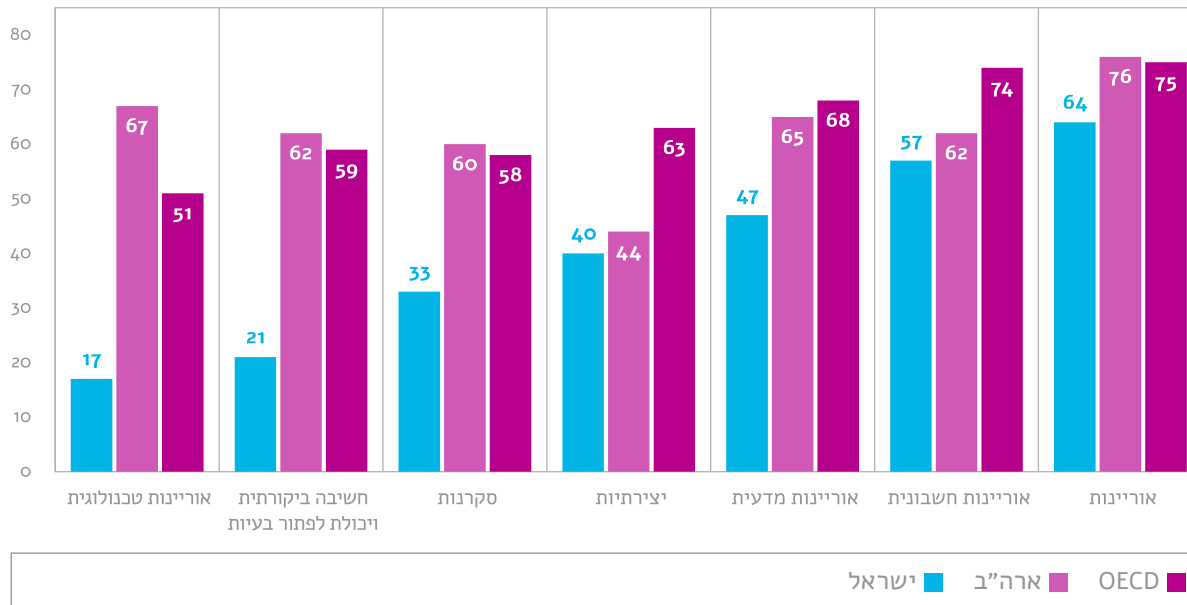
Programme for International Student Assessment*

**ללא זרם החינוך החרדי

מקור: OECD

בחינה של רמת הכישורים הנדרשים לתלמידים ועובדים במאה ה-21 מעלה כי מצבה של ישראל מדאיג מאוד.

ציוניה של ישראל בקטגוריות השונות בתחום החינוך, יחסית לארצות-הברית ולמוצע ה-OECD, 2015

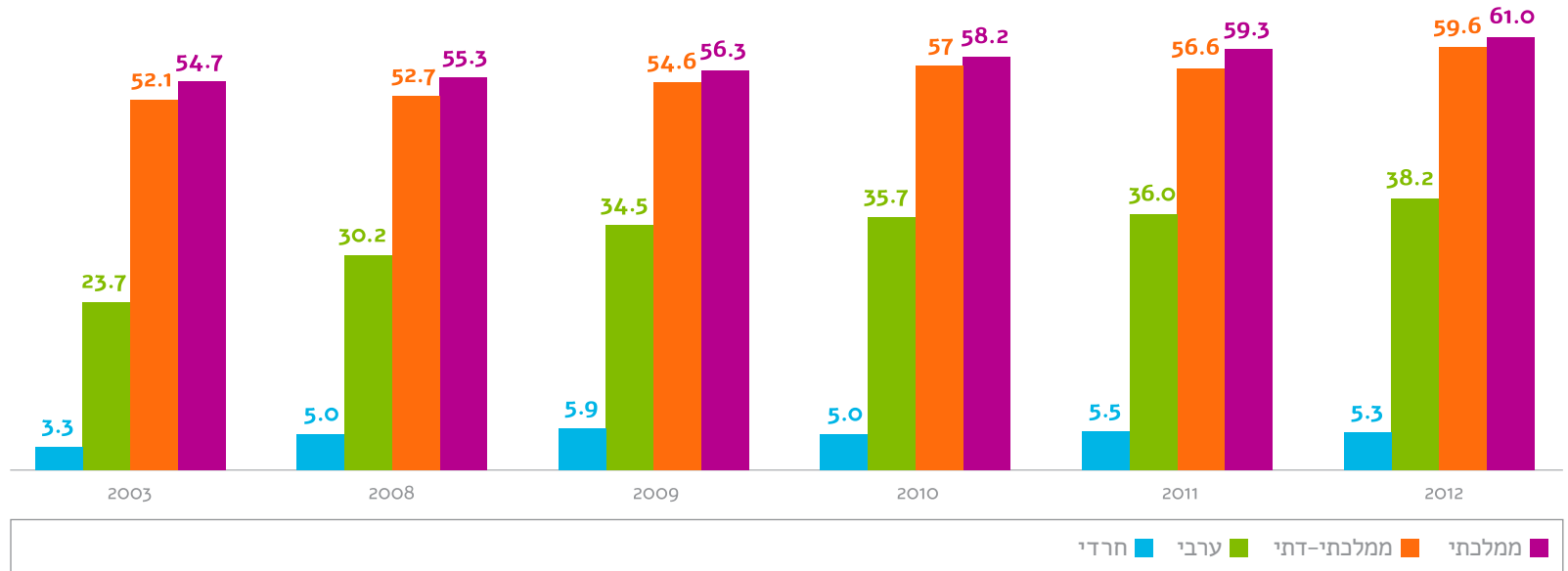
דוח ה-World Economic Forum בנושא הכישורים הדרושים לתלמידים בעידן הנוכחי מתבסס על שקלול מגוון של נתונים בתחום החינוך ממספר מקורות, ובראשם תוצאות מבחני PISA, נתוני אונסק"ו, הבנק העולמי והנציבות האירופית.

מנתונים אלו עולה כי ישראל מפגרת אחר המדינות המפורות בתחום בכל התחומים ובאופן מיוחד בתחומים אשר חשיבותם היחסית התחזקה מאוד בעידן הנוכחי, כמו חשיבה ביקורתית ויצירתיות.

מקור: World Economic Forum, New Vision for Education: Unlocking the Potential of Technology, 2015

ניכרת מגמת שיפור מתמשכת בזכאות לתעודת בגרות איכותית. עם-זאת, החינוך הערבי והחינוך החרדי עדיין מפגרים באופן משמעותי אחרי החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי.

תלמידי כיתה י"ב שעמדו בסף הכניסה לאוניברסיטאות, לפי זרם חינוך (%)

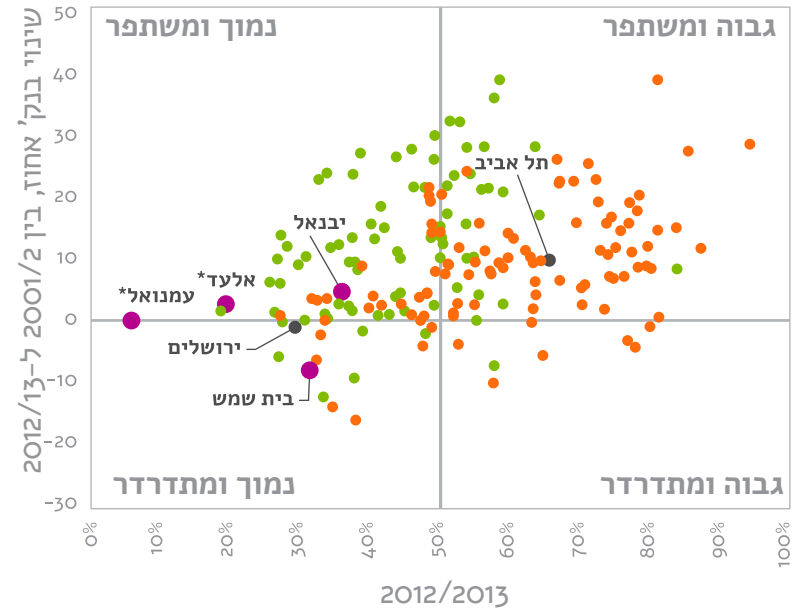
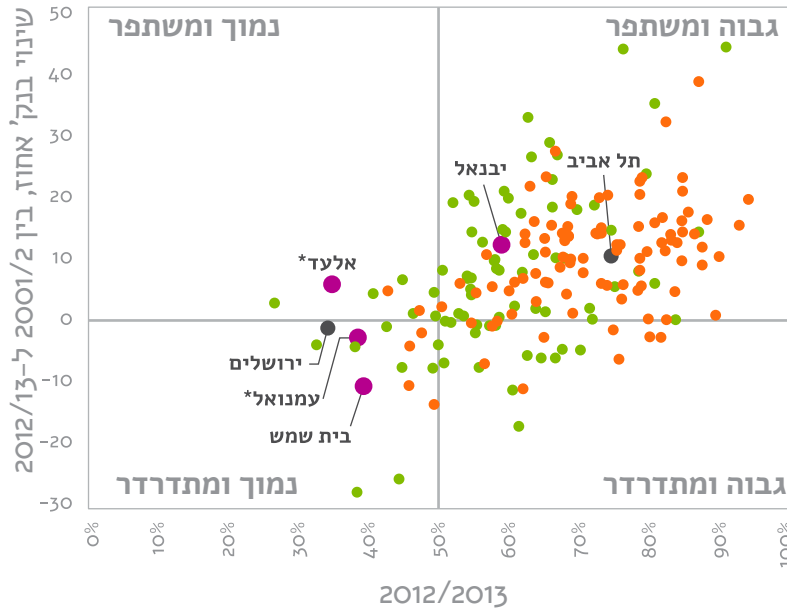
מקור: הלמ"ס

בעשור החולף גדל שיעור הזכאים לבגרות ברוב הרשויות המקומיות. אולם, במרבית הרשויות הערביות שיעור הזכאים לבגרות העומדת בדרישות האוניברסיטאות עודנו נמוך, וברשויות החרדיות הוא נמוך ביותר.

אחוז זכאים לתעודת בגרות שעמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות

אחוז זכאים לתעודת בגרות

● רשויות ערביות ● רשויות יהודיות ● רשויות חרדיות

*הנתונים עבור אלעד הם עבור השנים 2009/10 ו-2012/13 עבור; עמנואל 2009/10 ו-2011/12

**רשויות חרדיות: אלעד ועמנואל - על-פי רשימת יישובי גרעין חרדיים של המועצה הלאומית לכלכלה; יבנאל ובית-שמש מתגוררת אוכלוסייה חרדית גדולה שמשקלה קרוב למחצית מתושבי הרשות

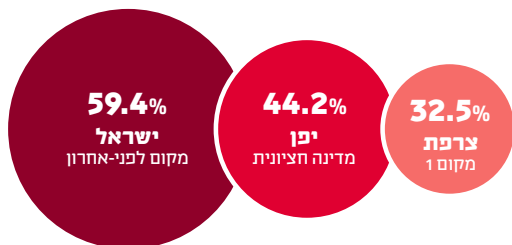
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

תחרותיות

לצד הצטיינות בתחומי הטכנולוגיה העילית, ישראל מתמודדת עם יעילות נמוכה במספר תחומים חיוניים ובכלל זה בנקאות ונמלים

עלות ההעסקה במערכת הבנקאית היא מהגבוהות בקרב המדינות המפותחות
עלות ההעסקה כשיעור מההוצאות התפעוליות

במדד איכות הנמלים ישראל ממוקמת בתחתית הדירוג

מקום 1 סינגפור והולנד 6.8

המדינה החצינית צרפת 5.4

מקום 35 מ-37 ישראל 3.8

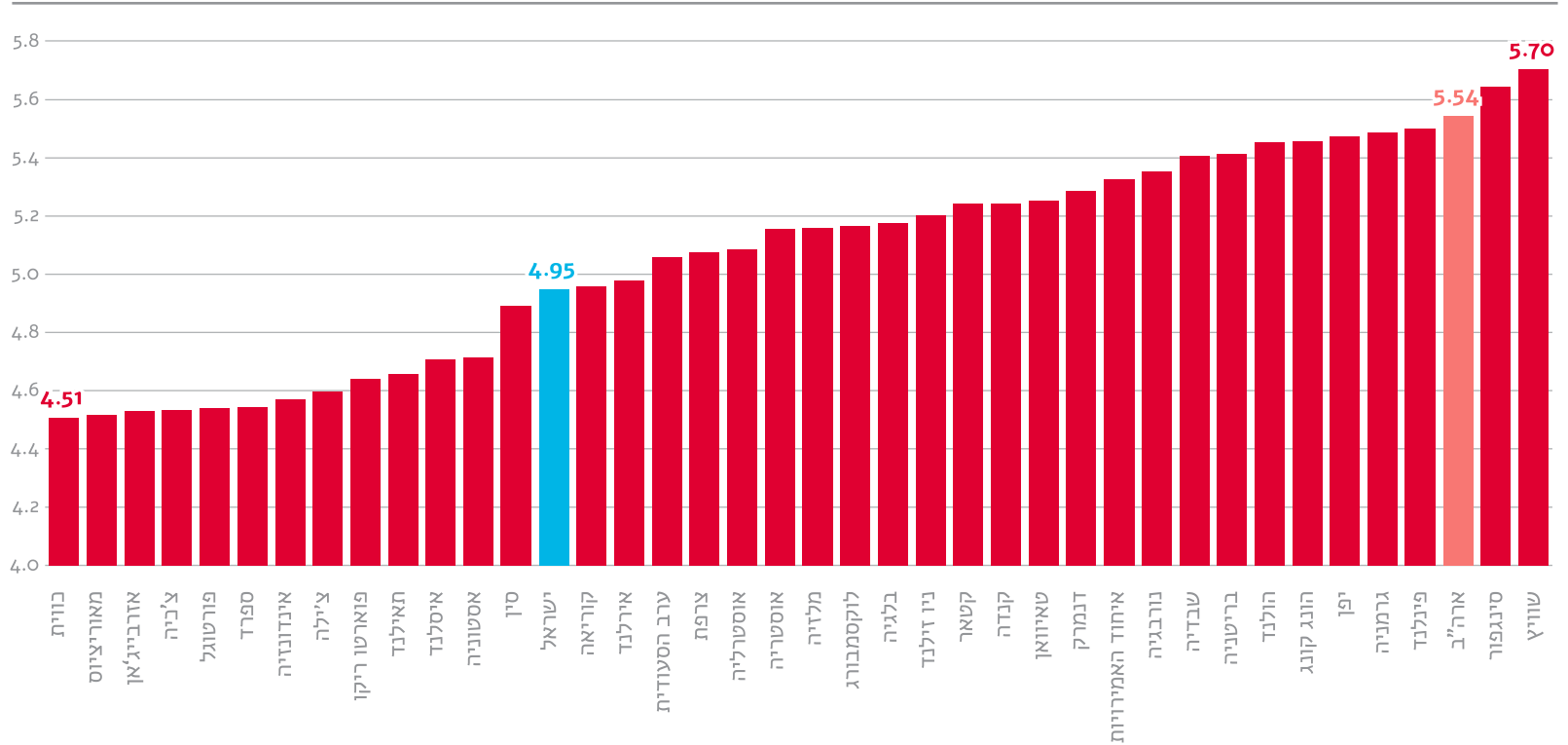
היי-טק

ישראל ניצבת בראש המדינות המפותחות בשיעור המועסקים בענפים עתירי ידע

- במדדים הבין-לאומיים הבוחנים את העוצמה התחרותית של המדינות השונות, ישראל מדורגת בתחתית של קבוצת המדינות המפותחות.
- ישראל ממשיכה להתבלט במאפייני הענפים הטכנולוגיים, ובפרט בשיעור המועסקים בענפים אלה ובהיקף ההשקעות של הון-סיכון כשיעור מהתוצר.
- במדדים השונים בולטת האיכות הגבוהה של מערכת הבריאות הישראלית, וניכרים במידת-מה גם ההישגים של מערכת החינוך בדור הקודם.
- ישראל עודנה מתאפיינת במעורבות ממשלתית נרחבת ובנטל רגולטורי כבד, המהווים חסם בפני פיתוח חברות חדשות.
- התקדמות עתידית של הכלכלה הישראלית תלויה בטיפול יסודי בתחומים אלה ובנקודות תורפה נוספות, כגון ריכוזיות גבוהה בענף הבנקאות ואיכות נמוכה של מגזר הנמלים.

ישראל מדורגת במקום ה-27 במדד התחרותיות העולמי, ומפגרת בדירוג אחר מרבית המדינות המפותחות.

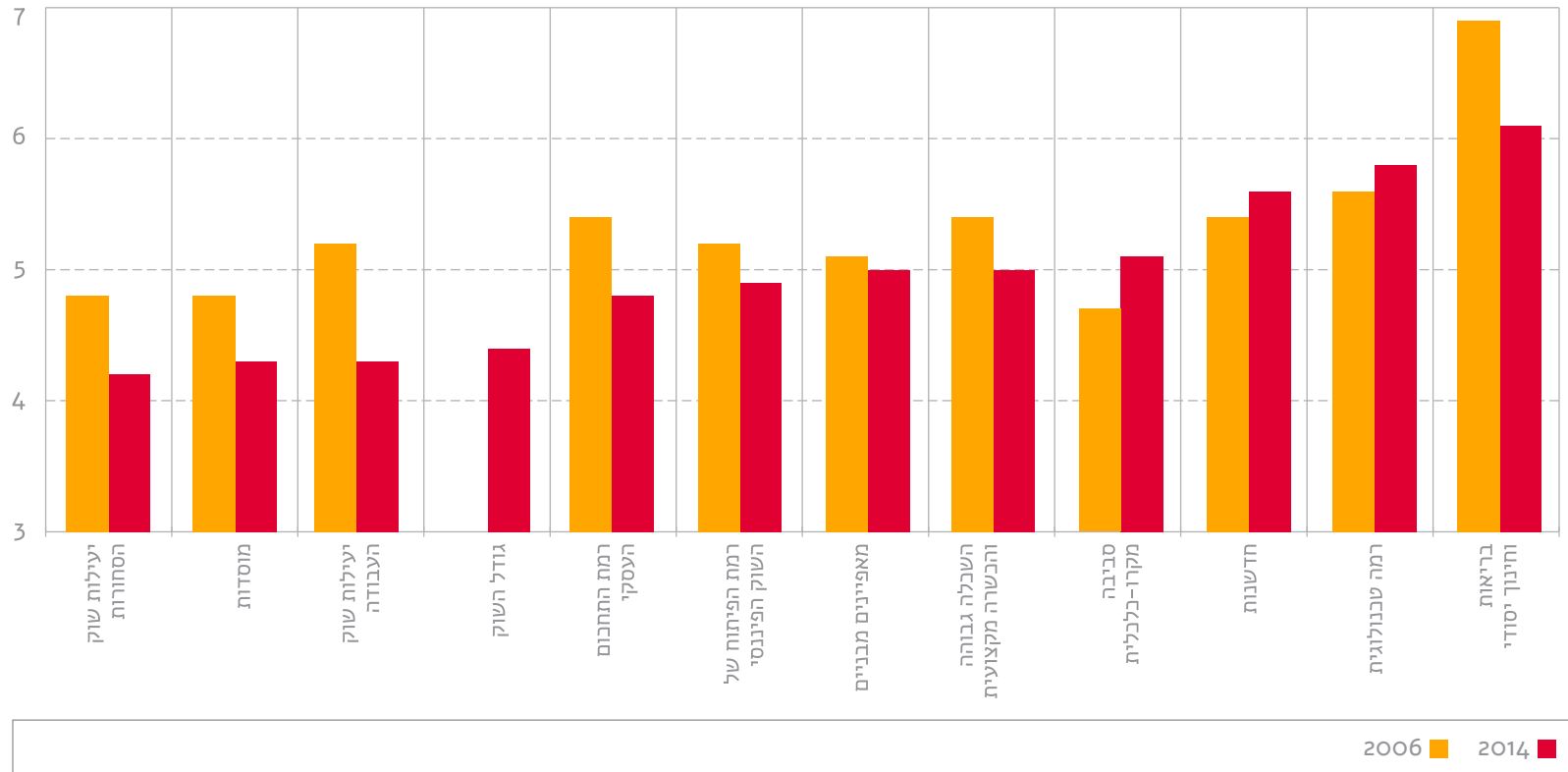
דוח התחרותיות העולמי, 2014
ציוני 40 המדינות המובילות (1- נמוך ביותר, 7- גבוה ביותר)

מקור: World Economic Forum, Competitiveness Report

יתרונותיה של ישראל לפי דוח התחרותיות נותרו בתחומי החדשנות והרמה הטכנולוגית. החולשות העיקריות של ישראל לפי הדוח הינן "יעילות שוק הסחורות", "יעילות שוק העבודה" ו-"מוסדות".

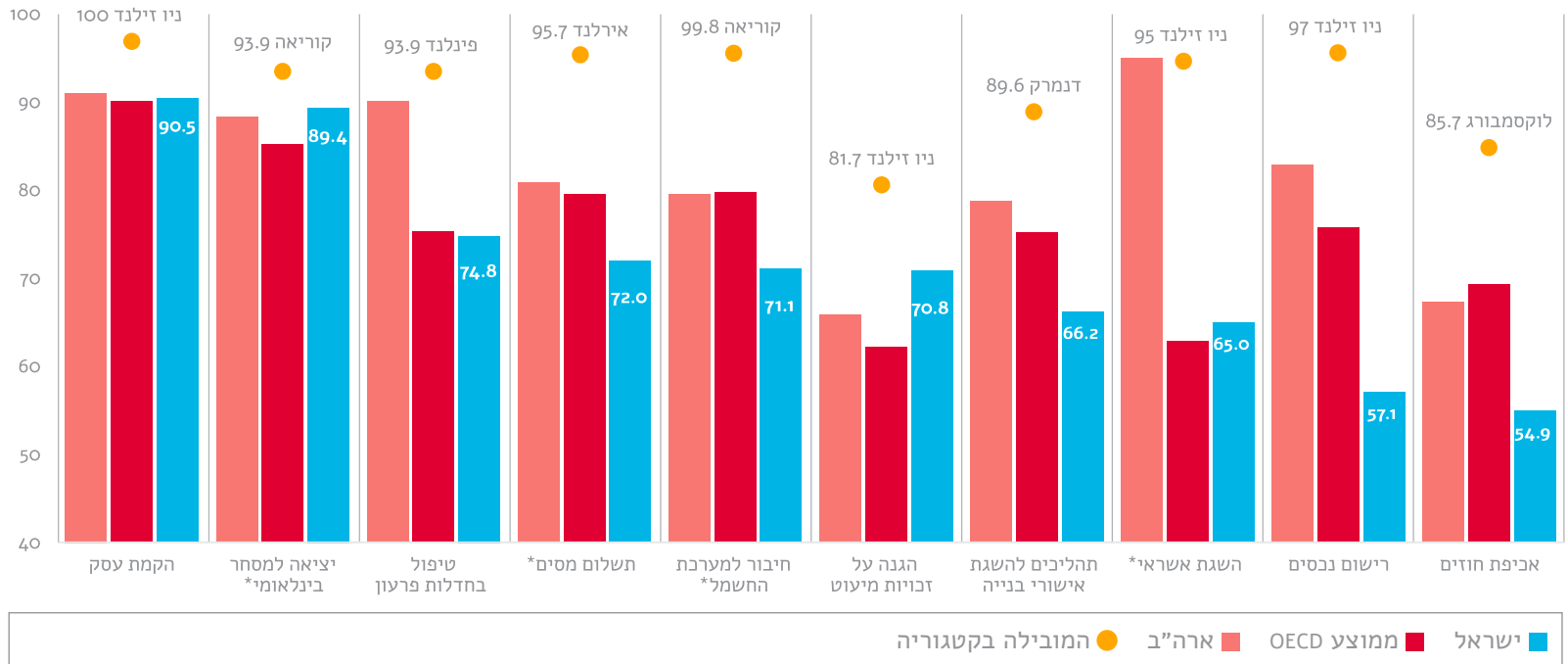
ציוניה של ישראל ב-12 הקטגוריות הראשיות בדוח התחרותיות, 2014

מקור: World Economic Forum, Competitiveness Report

על-פי דוח Doing Business של הבנק העולמי ישראל ממוקמת במקום ה-38 בלבד; שני התחומים הבעייתיים ביותר בישראל הם "אכיפת חוזים" ו-"רישום נכסים"

ציוניה של ישראל בדוח Doing Business, 2015
בהשוואה לארה"ב, ממוצע ה-OECD והמדינה המובילה בכל קטגוריה

*מדד הבוחן את מידת הקלות להשלמת תהליך זה

**הדירוג כולל 189 מדינות

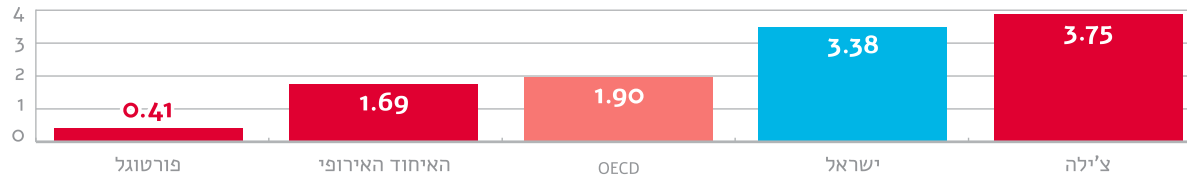
מקור: World Bank, Doing Business

החסמים ליזמות גבוהים מאוד בהשוואה בינלאומית.

חסמים ליזמות

מדד בין 0 (הכי פחות מגביל) ל-6 (הכי מגביל)

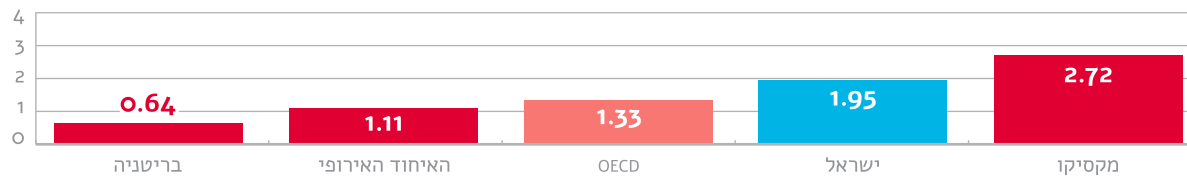
מורכבות של תהליכים רגולטוריים

נטל אדמיניסטרטיבי על סטארטאפים

הגנה רגולטורית על השקנים הקיימים

מקור: OECD, Going for Growth, 2015

החסמים העיקריים ליזמות הם חסמים רגולטוריים; ציוניה של ישראל נמוכים במיוחד במדדים של מורכבות רגולטורית והגנה רגולטורית עודפת הניתנת לחברות הותיקות הפעילות בשוק.

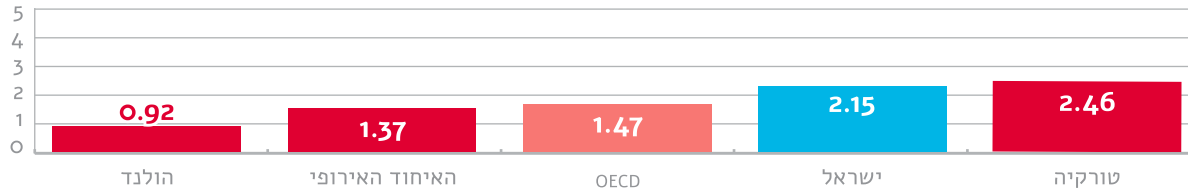
במדד ה"נטל האדמיניסטרטיבי על חברות הזנק" ממוקמת ישראל במקום ה-24 מתוך 33 חברות ה-OECD. במדדי ההגנה הרגולטורית והמורכבות הרגולטורית ממוקמת ישראל במקום השני מהסוף והשלישי מהסוף, בהתאמה.

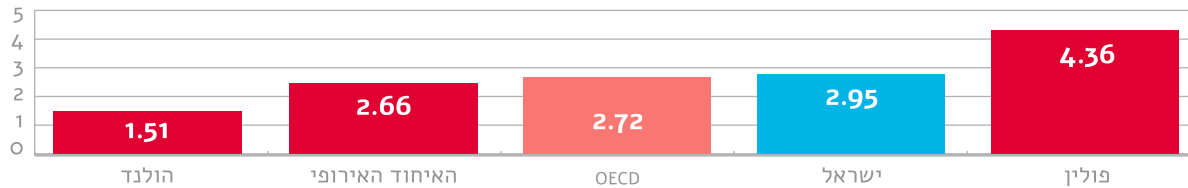
הרגולציה בשוק הסחורות והתערבות ממשלתית בסקטור העסקי מהווים גם הם חסם לתחרות.

רגולציה בשוק הסחורות ומעורבות בסקטור העסקי
מדד בין 0 (הכי פחות מגביל) ל-6 (הכי מגביל)

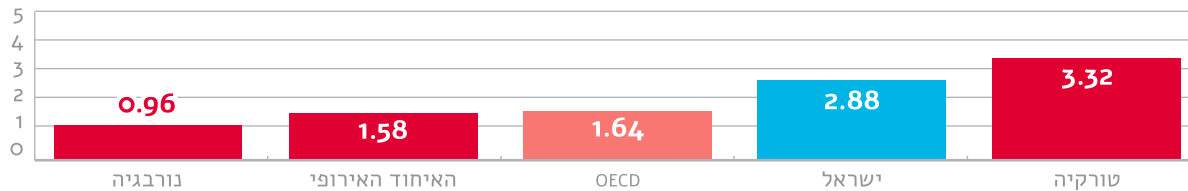
מגבלות רגולטוריות על שוק הסחורות

מעורבות המדינה: בעלות ציבורית

מעורבות המדינה: מעורבות בפעילות עסקית

מקור: OECD, Going for Growth, 2015

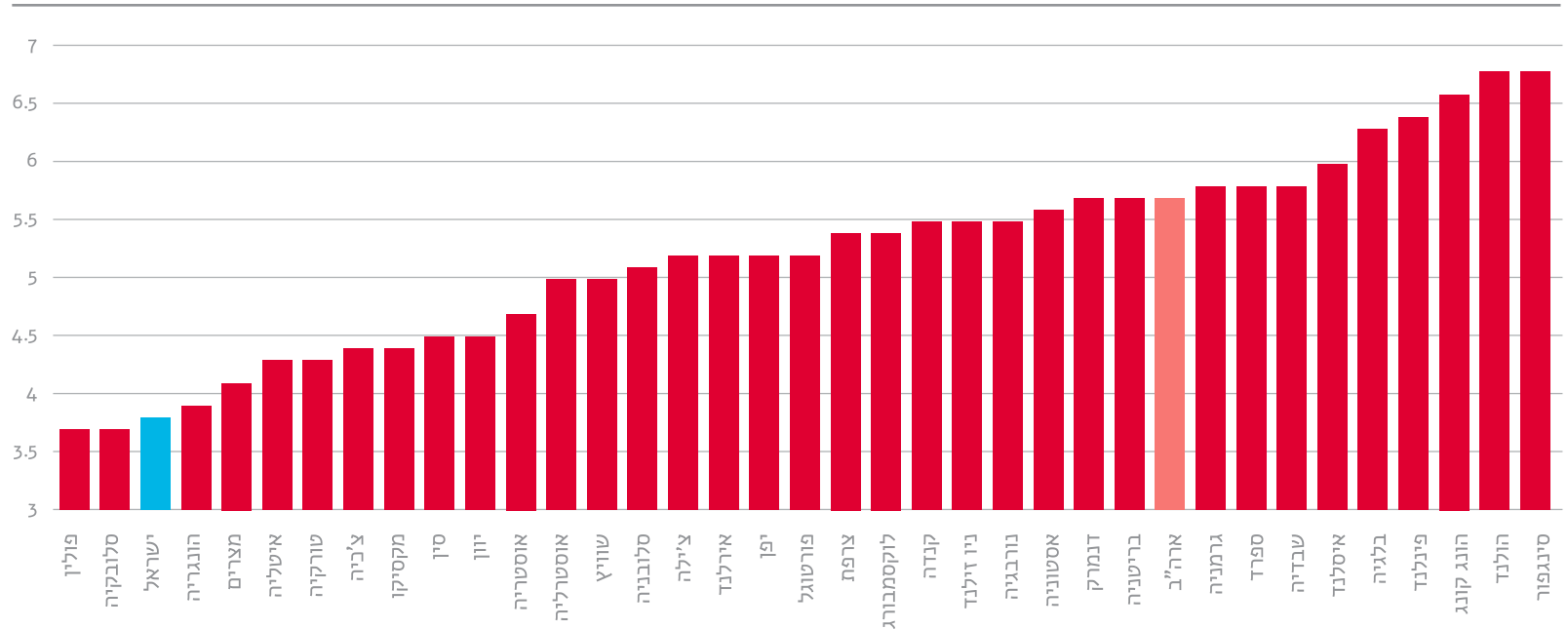
ישראל עדיין מאופיינת במעורבות ממשלתית גבוהה ובמגבלות רגולטוריות משמעותיות בתחום הטובין.

במדד ה"בעלות הציבורית" ממוקמת ישראל במקום ה-24 מתוך 33 חברות ה-OECD. במדדים של מעורבות המדינה בפעילות העסקית ומגבלות על שוק הסחורות ממוקמת ישראל במקום הלפני-אחרון.

הרמה הירודה של נמלי ישראל הינה אחד הגורמים לחוסר היעילות עליה מצביע דוח Doing Business לשנת 2015 של הבנק העולמי.

איכות הנמלים

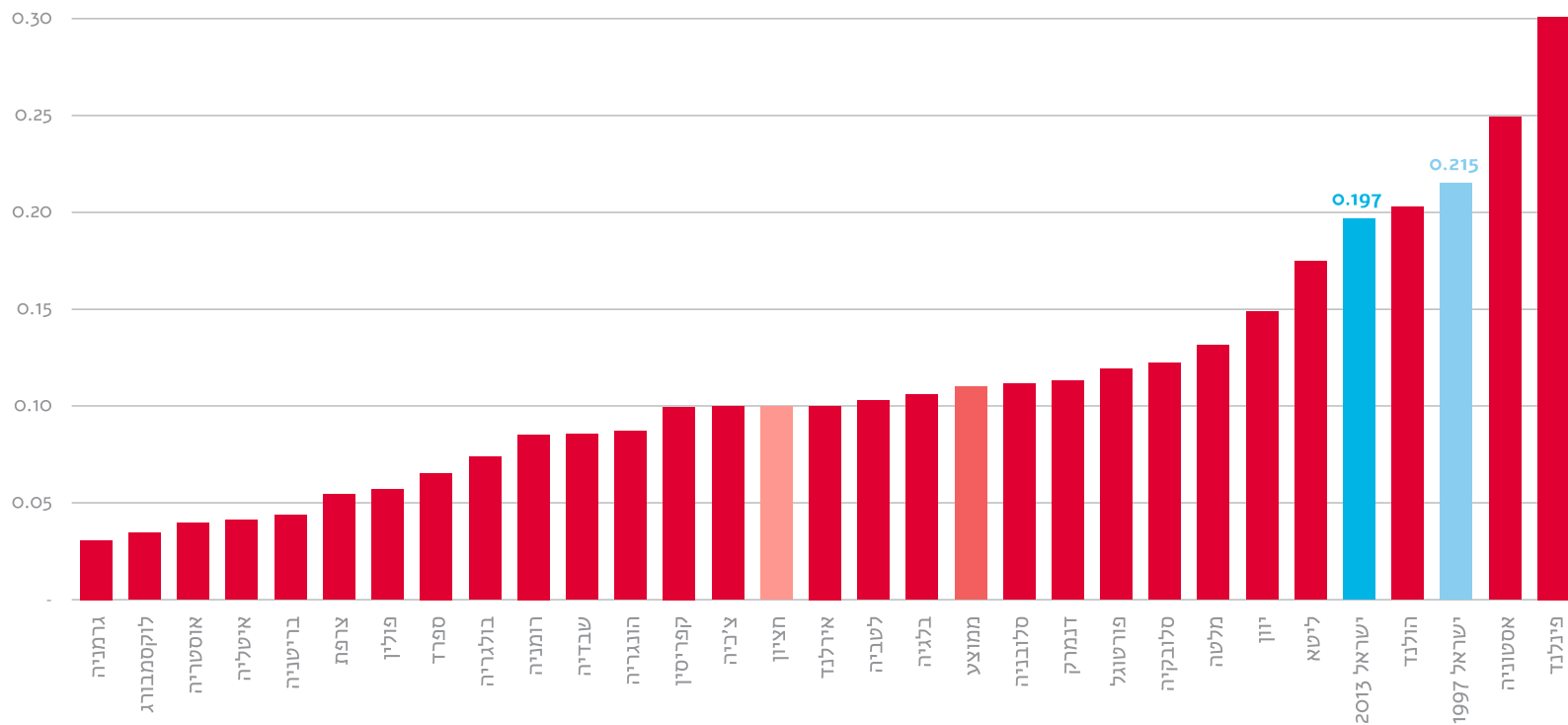
(1- הגרוע ביותר, 7- הטוב ביותר)

מקור: World Bank, Doing Business, 2015

מערכת הבנקאות בישראל עודנה ריכוזית מאוד.

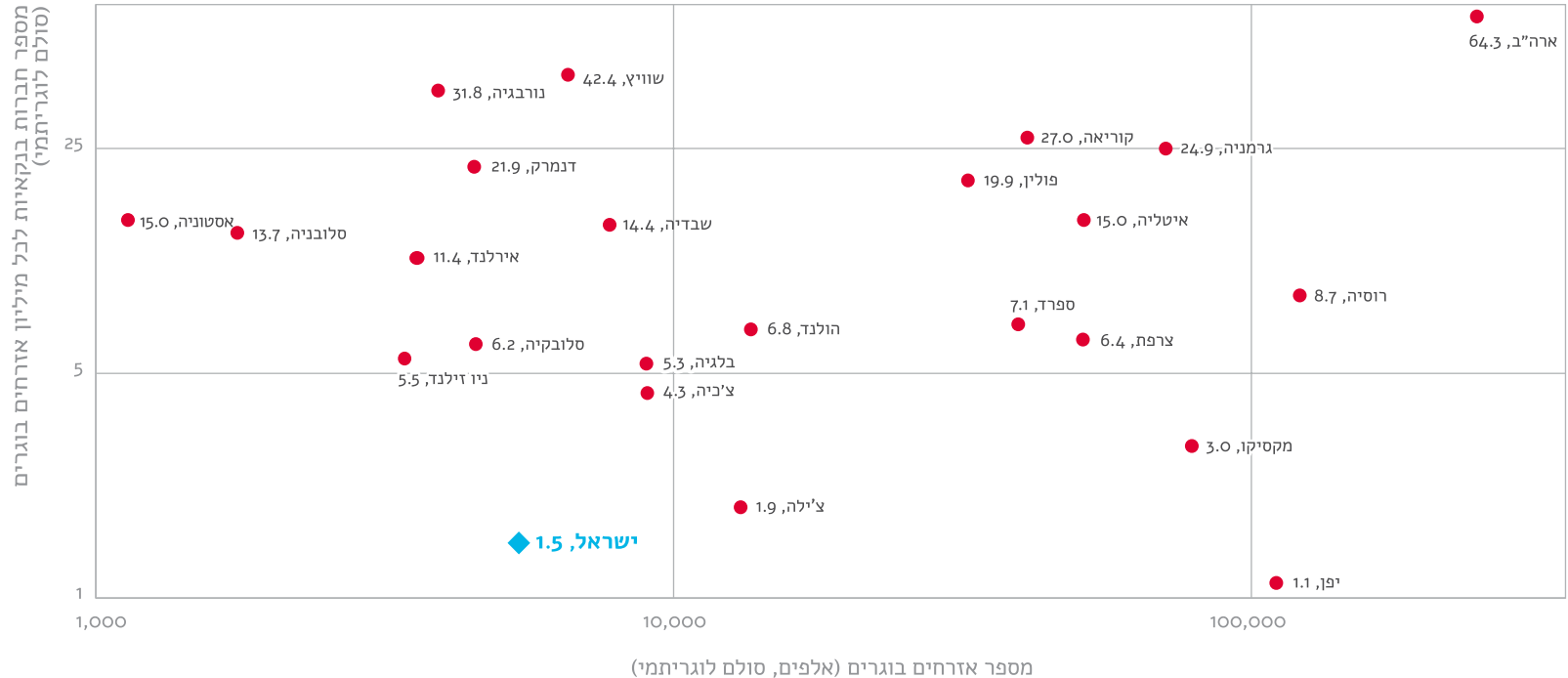
מדד הרפינדל הירשמן (HH) לריכוזיות בתחום הבנקאות, 2013

מקור: בנק ישראל

מספר חברות הבנקאות בישראל נמוך מאד בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.

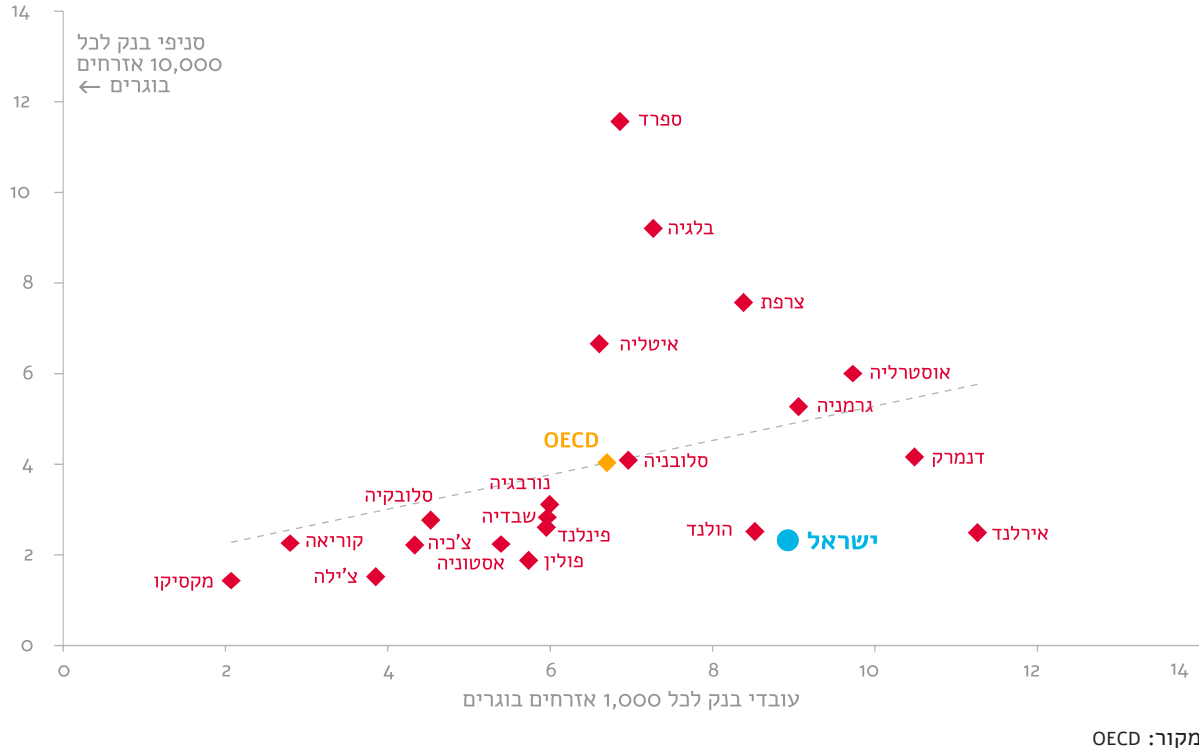
חברות בנקאות לכל מיליון אזרחים בוגרים במדינה (22 מדינות OECD, 2008 או 2009)

מקור: OECD

מספר העובדים במגזר הבנקאי, יחסית לגודל האוכלוסייה הבוגרת, גבוה בהשוואה למדינות מפותחות אחרות.

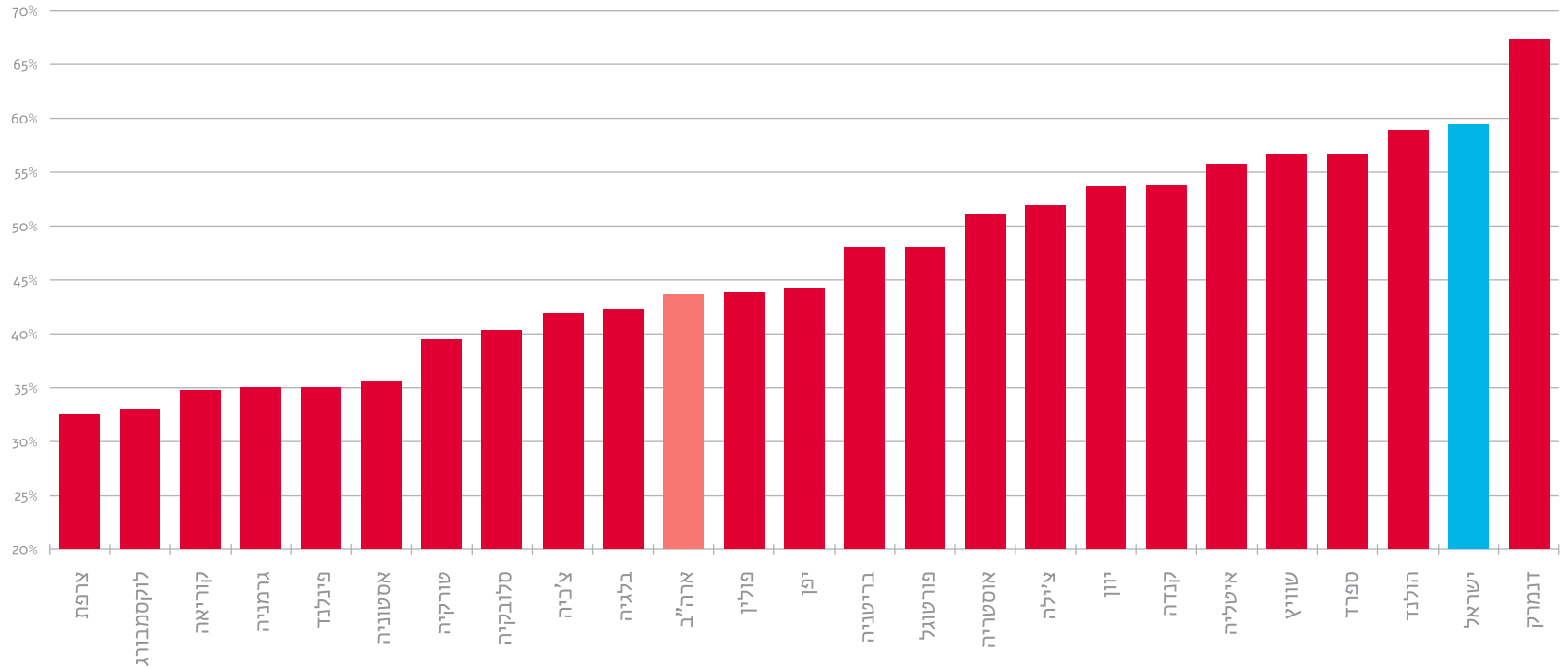
מספר סניפי הבנק ומספר העובדים במערכת הבנקאית יחסית לגודל האוכלוסייה הבוגרת

מספר סניפי בנק לנפש בישראל נמוך מהממוצע של המדינות המפותחות. עם זאת, אין מדובר בהכרח באינדיקציה לרמת שירות נמוכה, שכן צפיפות האוכלוסין הגבוהה אמורה להשפיע על מספר הסניפים הנדרש לצורך פריסה ברמה טובה. לעומת-זאת, המספר הגבוה של עובדים במגזר הבנקאי עשוי להעיד על היעדר תחרות מספקת וחוסר יעילות.

שכר והוצאות נלוות מהווים כמעט 60% מההוצאות התפעוליות של הבנקים - שיעור גבוה מאד בהשוואה בינלאומית.

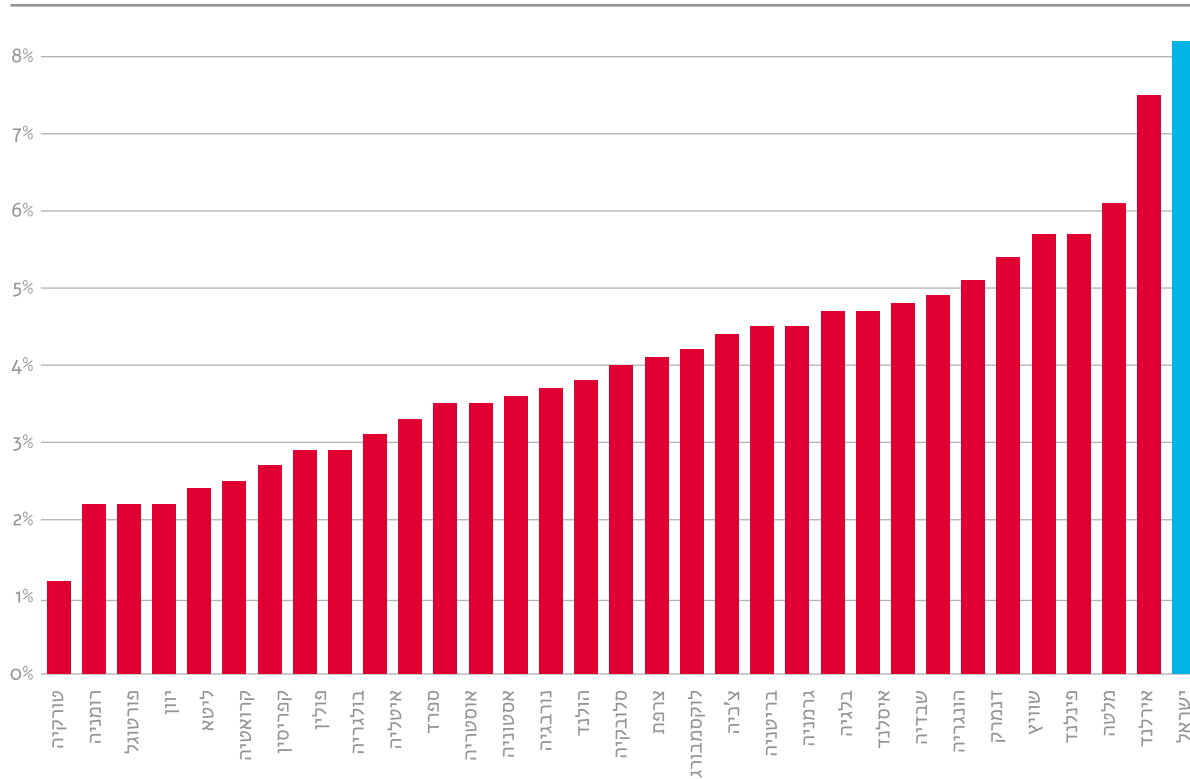
הוצאות שכר כאחוז מהוצאות התפעול במערכת הבנקאות, מדינות OECD, 2012 או 2013

מקור: בנק ישראל

שיעור המועסקים בישראל בענפי הטכנולוגיה העילית (היי-טק) גבוה מאוד בהשוואה למדינות אירופה.

מועסקים בתחום ההיי-טק, מתוך כלל המועסקים (גילאי 15-74), ישראל ומדינות אירופאיות, 2012

מקור: הלמ"ס

את הבולטות של ישראל מבחינת שיעור המועסקים בענפי הטכנולוגיה העילית ניתן לבחון בשני הקשרים.

מחד, הדבר מהווה אינדיקציה לעוצמה הטכנולוגית והמדעית של ישראל. מאידך, השיעור הגבוה יחסית עשוי לשקף את העובדה שישראל מתקרבת למיצוי בתחום זה וכי הצמיחה העתידית והשיעורים בכלכלה יצטרכו לנבוע ממקורות אחרים.

השכר הממוצע בענפי הטכנולוגיה העילית יותר מכפול בהשוואה לשכר בשאר הענפים במשק*.

מספר משרות ושכר ממוצע לעובד, לפי ענפים, 2013

היחס בין רמת השכר בענפי הטכנולוגיה העילית לבין רמת השכר בענפים האחרים הוא 2.25.

בענפי הטכנולוגיה העילית הועסקו 256 אלף עובדים בשנת 2013, בהשוואה ל-2.99 מיליון עובדים בשאר הענפים.

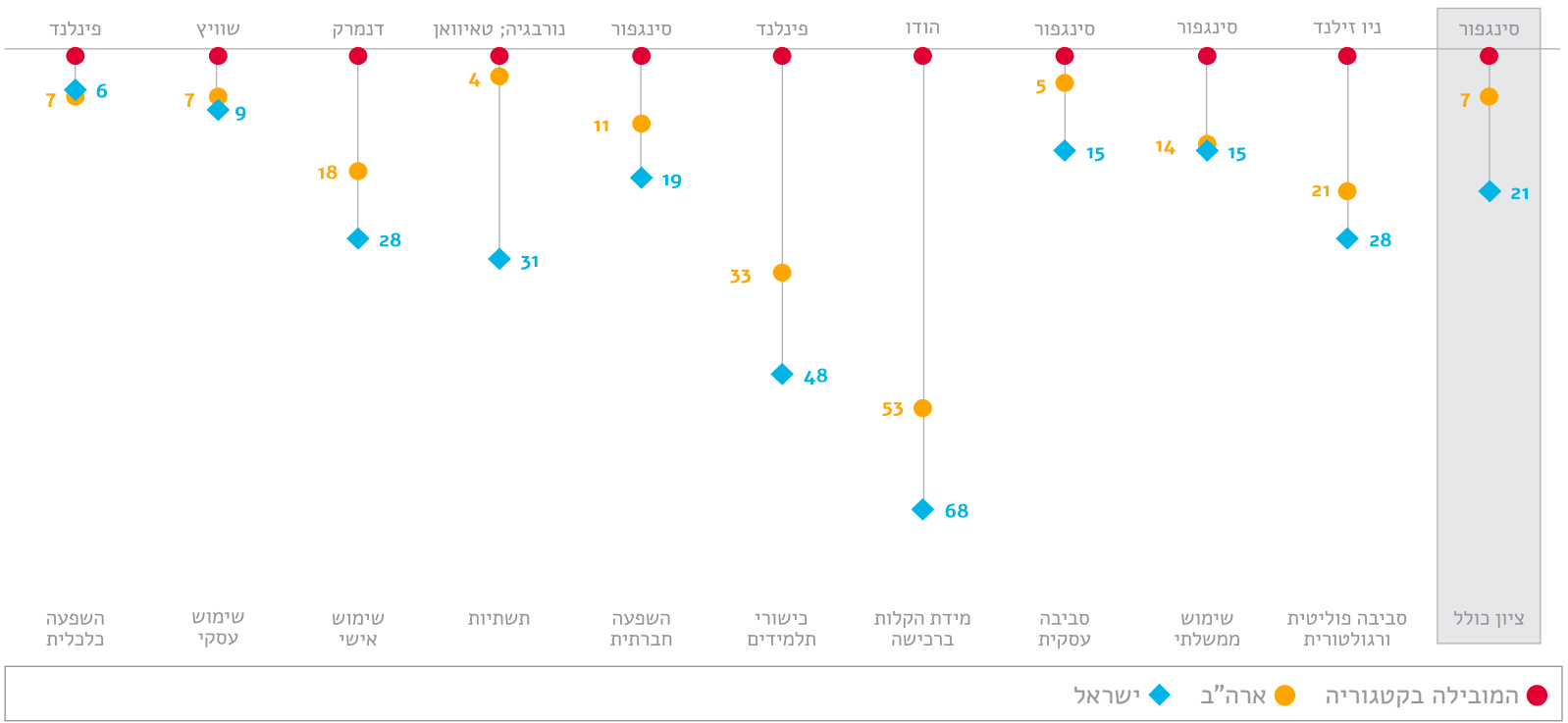
■ שכר ממוצע לעובד ■ מספר עובדים בענף

* כלל המשק, לרבות המגזר הציבורי, להוציא ענפי הטכנולוגיה העילית
מקור: הלמ"ס

בלטו לרעה הקטגוריות: קלות הרכישה של טכנולוגיות, רמת החינוך המדעי ורמת התשתיות. בלדוח טכנולוגיית המידע של ה-World Economic Forum דורגה ישראל במקום ה-21 בלבד.

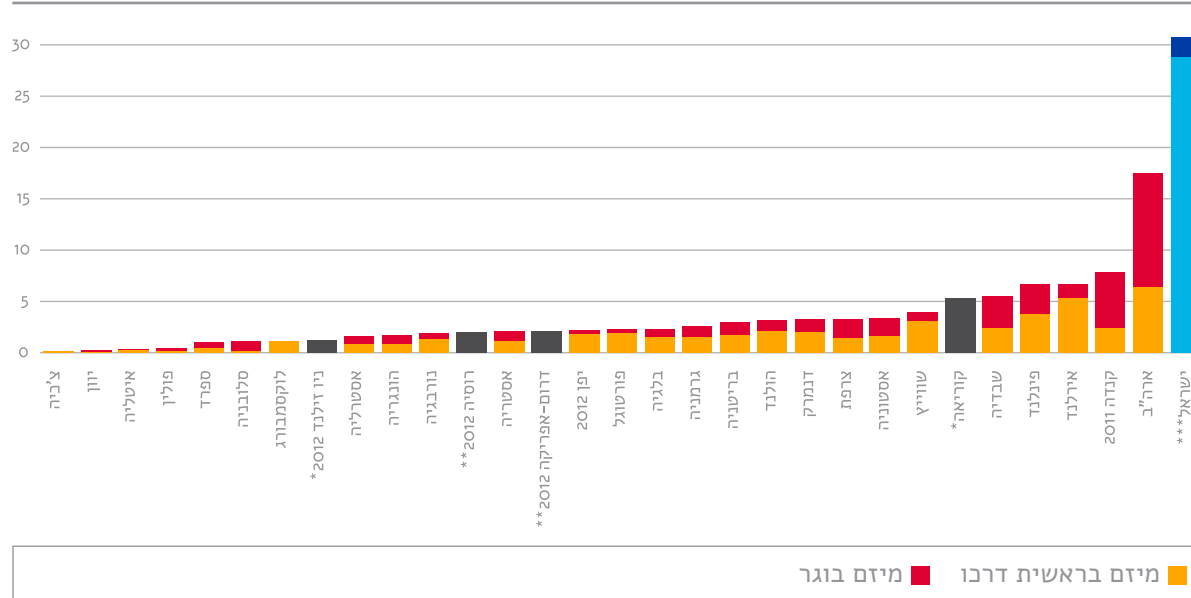
דירוג על-פי קטגוריה, 2015

מקור: World Economic Forum, The Global Information Technology Report, 2015

ישראל מובילה עולמית בהיקף השקעות ההון-סיכון. השקעות אלה כווננו בעיקר לעסקים בשלבים המוקדמים של התפתחותם.

השקעות בקרנות הון-סיכון על פי רמת הבשלות של יעד ההשקעה, אחוזי תוצר, 2013

חשיבותו של הון-סיכון היא גבוהה במיוחד עבור חברות צעירות שהן בעלות פוטנציאל לחדשנות וצמיחה אך חסרות הישגים מוכחים שביגנים יוכלו לגייס הון ממקורות קונבנציונליים (המערכת הבנקאית והמשקיעים המוסדיים).

משום-כך, התפתחותה של תעשיית הון-סיכון היא בעלת ערך רב ליצירת סביבה תומכת לזימות וחדשנות.

* המדינות הצבועות בצבע אחד הן מדינות עבורן לא קיימת הפרדה בין השקעה במיזם צעיר למיזם בוגר

** מדינות שאינן חברות בארגון ה-OECD

*** הנתונים עבור ישראל מתייחסים אך ורק להון סיכון המוענק לחברות היי-טק

מקור: OECD, Entrepreneurship at a Glance, 2014

דיור ושוק הדיירות

עליית מחירי הדיירות היא בעיקרה תוצאה של גידול בביקוש, הנובע בין השאר משינויים שחלו בגובה הריבית ובמיסוי על נדל"ן ושוק ההון, בשילוב עם קשיחות בהיצע

התפלגות ערך הדיירות בבעלות אינה שוויונית

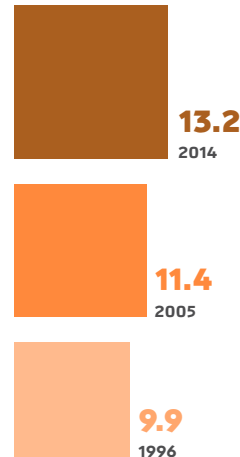

עשירון עליון
1.92 מיליון ₪

עשירון תחתון
0.29 מיליון ₪

היצע הדיור התרחב

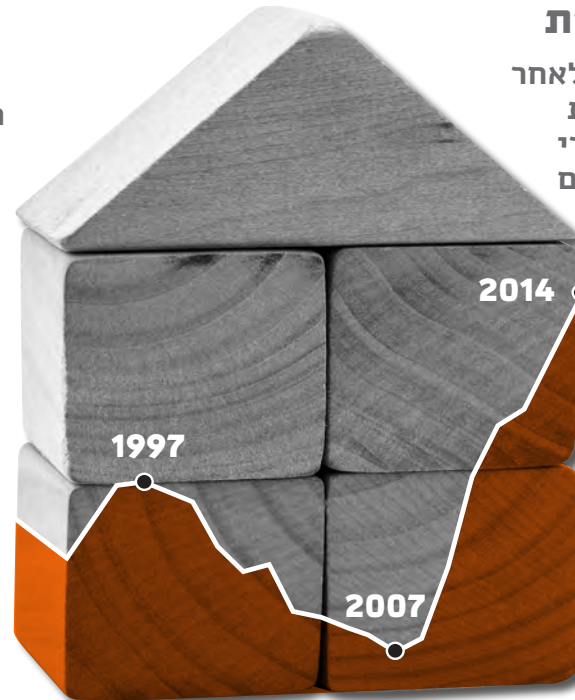
תוצר שירותי דיור לנפש אלפי שקלים

מחירי הדיירות

בין 2007-2014, לאחר כעשור של מגמת ירידה, עלו מחירי הדיירות הריאליים בשיעור שנתי ממוצע של

8%

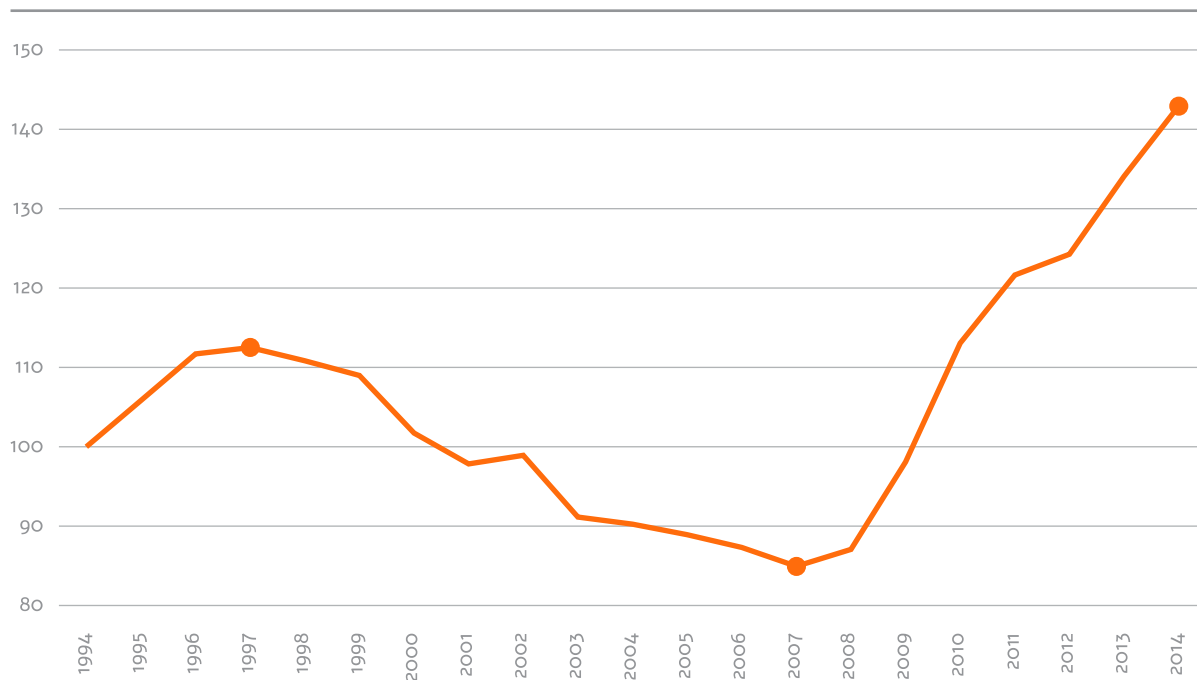

- מחירי הדירות עלו בחדות החל משנת 2008.
- היצע הדירות קשיח יחסית, אך בשנים האחרונות הוא גדל בשיעור גבוה מגידול האוכלוסייה; בשנים האחרונות חלה ירידה משמעותית בצפיפות הדיור בישראל, בעיקר בקרב המגזר היהודי הלא-חרדי.
- משום-כך, נראה כי עליית מחירי הדירות היא בעיקרה תוצאה של גידול ניכר בביקוש.
- הגידול בביקוש מקורו בין השאר בשינויים שחלו בגובה הריבית ובפער בין שיעורי המס על השקעות בנדל"ן למגורים (כולל בדירות יחידות) לבין שיעורי המס על השקעות באפיקים אחרים.
- הקושי ברכישת דירה נמוך בשנים האחרונות בהשוואה לסוף שנות ה-90 ותחילת שנות ה-2000.
- הנהנים העיקריים מהטבות המס הניתנות לבעלי דירת מגורים יחידה הם בעלי ההכנסות הגבוהות.

החל מ-2008 עלו מחירי הדירות בקצב מהיר.

מחירי דירות ריאליים (ביחס למדד המחירים לצרכן ללא סעיף הדיור)

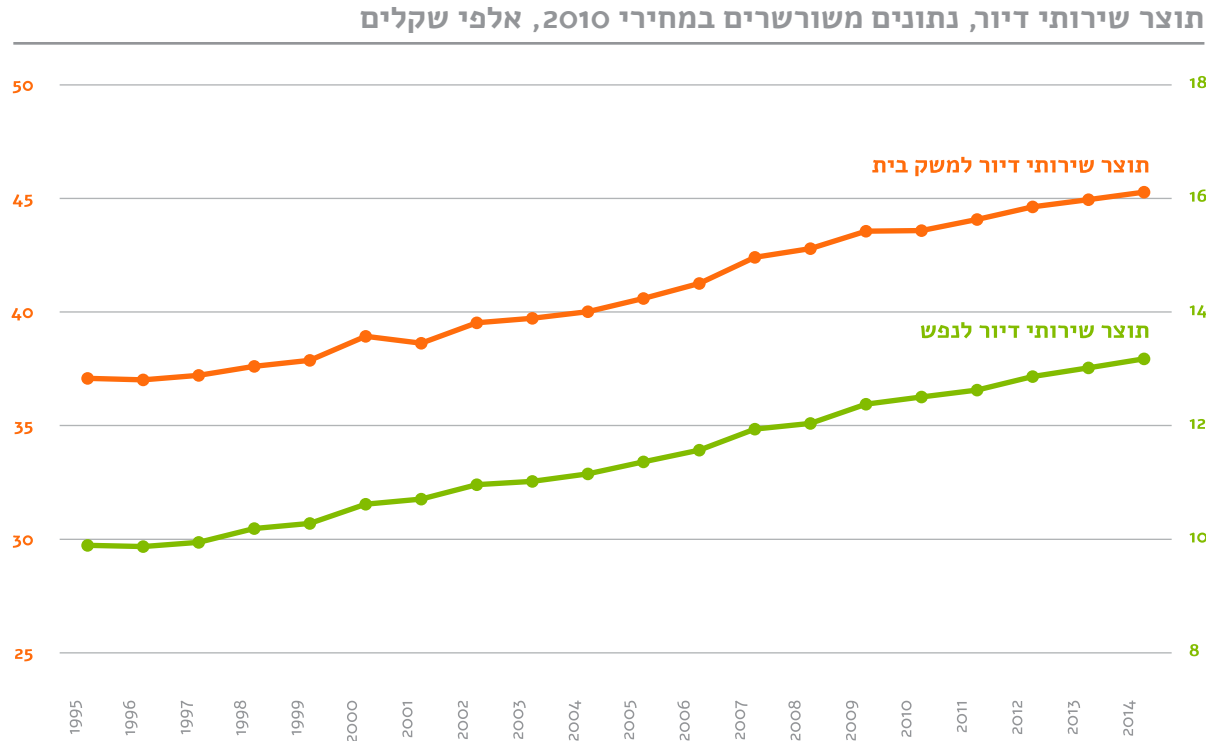
אינדקס, 1994 = 100

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

בין 2007 ל-2014, לאחר כעשור של מגמת ירידה, עלו מחירי הדירות הריאליים בשיעור שנתי ממוצע של 8 אחוזים. העלייה החדה הביאה לכך שמחירי הדירות הריאליים בשנת 2014 היו גבוהים ב-68 אחוזים מאלו שנרשמו בשנת 2007 וב-27 אחוזים מהשיא הקודם שנרשם בשנת 1997.

התרחבות היצע הדיור ניכרת על-פי נתונים שונים.

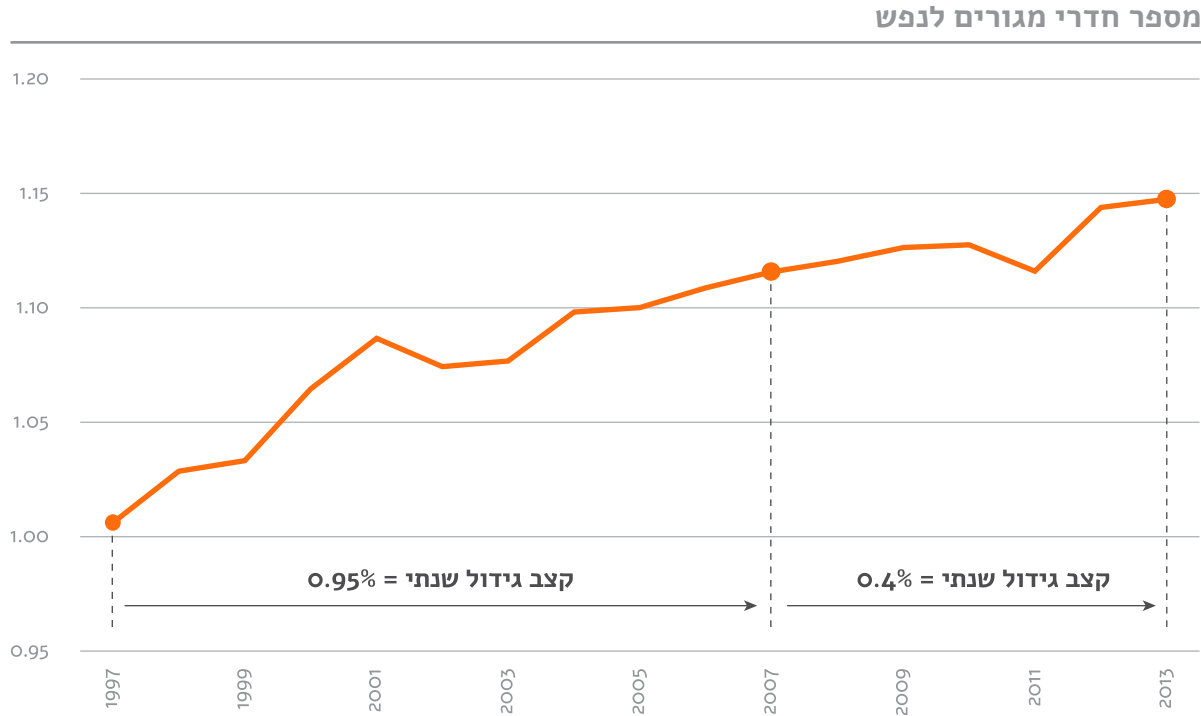
בניגוד לטענה הרווחת כי עליית מחירי הדירות נובעת בעיקר מאי-גידול בהיצע הדיור, ממצאים שונים מעידים על גידול מתמשך בהיצע שחל בשנים האחרונות.

נתוני החשבונאות הלאומית מצביעים על גידול מתמשך בתוצר שירותי הדיור (המהווה אינדיקטור מרכזי להיקף השטח למגורים), הן ביחס למספר משקי הבית והן ביחס למספר הנפשות.

*מספר משקי הבית בשנת 2014 הוא אומדן של פורום קהלת לכלכלה

מקור: הלמ"ס ועיבודי פורום קהלת לכלכלה

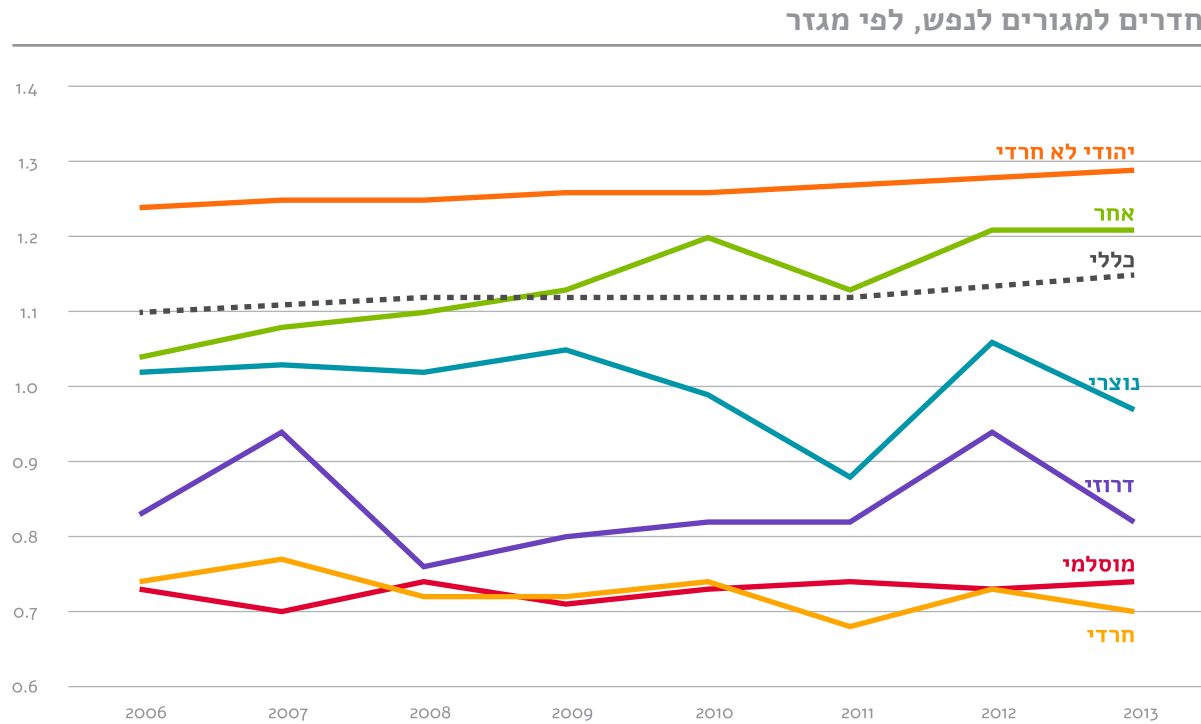
גידול במספר החדרים למגורים לנפש מהווה אינדיקציה נוספת להתרחבות היצע הדיור

למרות שקצב הגידול התמתן בהשוואה לעשור הקודם, הוא נותר גבוה. בסך הכל, בין השנים 1997-2013, חל גידול של כ-14% במספר חדרי המגורים לנפש.

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

בשנים האחרונות חל גידול משמעותי במספר החדרים לנפש.

בין השנים 2006–2013 עלה מספר החדרים הממוצע לנפש בכ-4.5%, תוך ירידה בצפיפות הדיור. קיימת שונות רבה בקרב המגזרים השונים, הן במספר חדרי המגורים לנפש והן במגמת השינוי בשנים האחרונות. כך, למשל, התרחב הפער בין מספר החדרים לנפש בין המגזר היהודי הלא-חרדי ובין המגזר החרדי*.

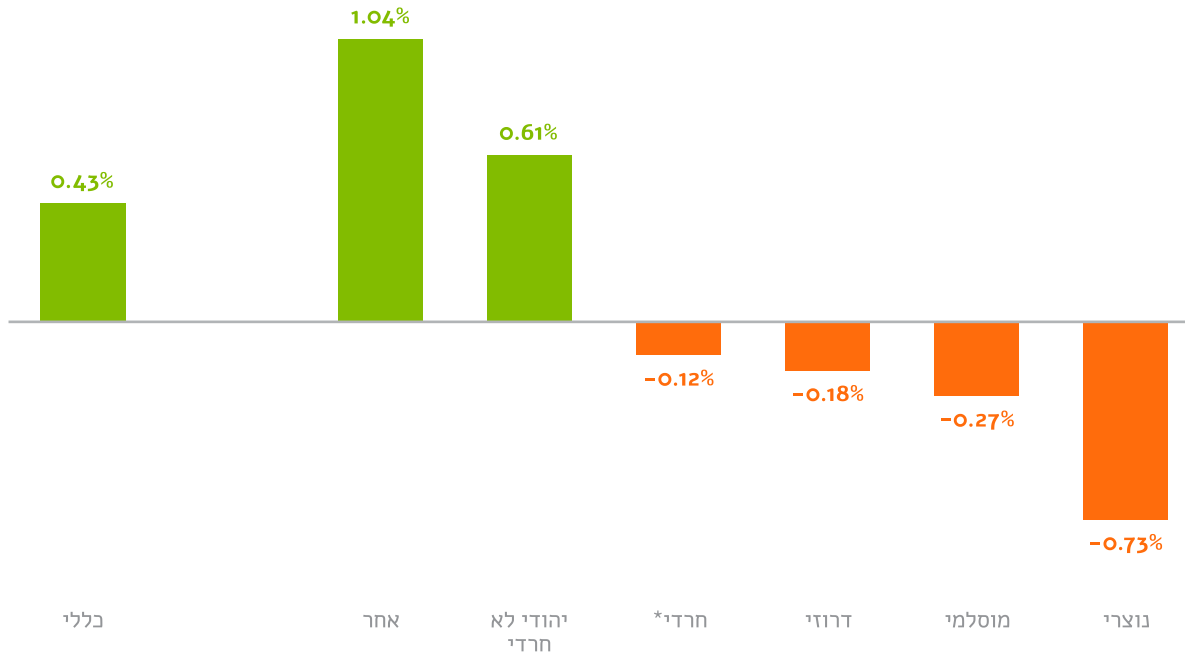
*מגזר חרדי: לפי מוסד לימודים אחרון

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לסקרי ההוצאות של הלמ"ס

מגמת השינוי במספר החדרים הייתה חיובית, גם לאחר שנלקחו בחשבון מספר המבוגרים ומספר הילדים במשק בית.

שינוי שנתי ממוצע במספר החדרים למגורים למשק בית, לפי מגזר, 2006-2013

*מגזר חרדי: לפי מוסד לימודים אחרון

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לסקרי ההוצאות של הלמ"ס

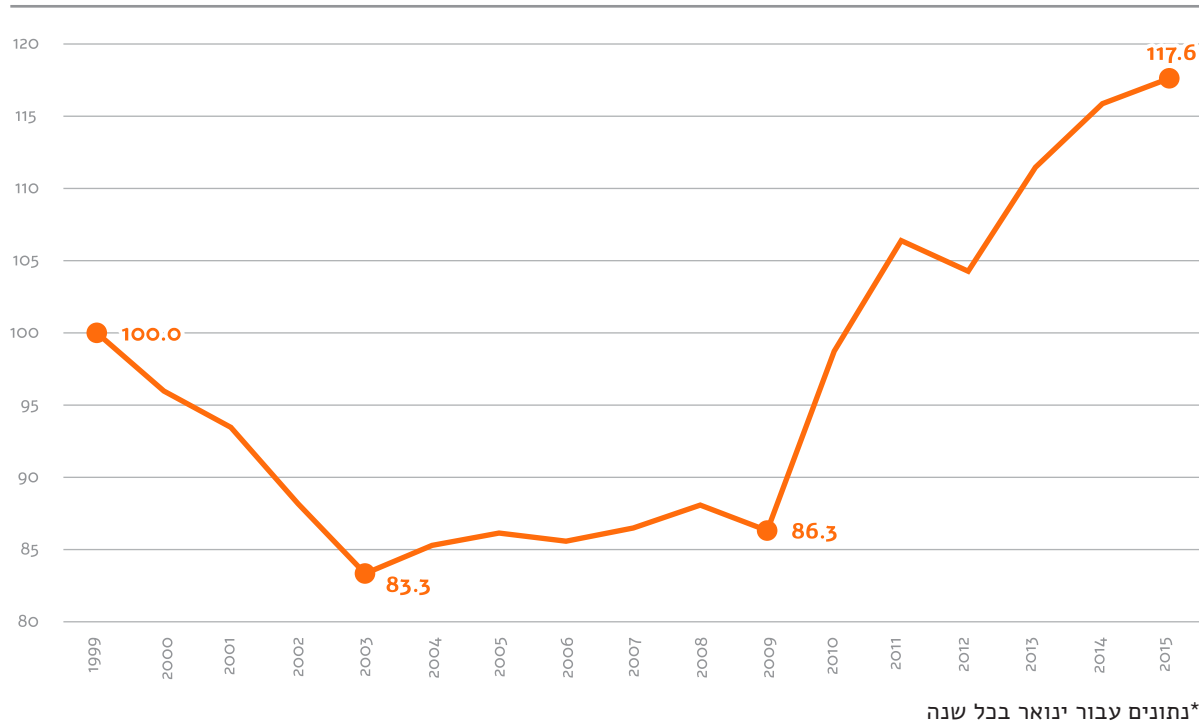
בניתוח באמצעות גרסיה נבחן הקשר בין מספר החדרים למשק בית והרכב הגילאי של משק הבית.

בשנים 2006-2013 מגמת השינוי הייתה חיובית (גידול שנתי ממוצע של 0.43%) גם לאחר שנלקחו בחשבון מספר הילדים ומספר המבוגרים במשק בית. תוצאה דומה התקבלה גם כאשר נלקחה בחשבון התפלגות האוכלוסייה לפי מגזרים.

בבדיקה לכל מגזר בנפרד, נמצא גידול משמעותי בקרב משקי בית של יהודים שאינם חרדים*; זאת לצד קיטון במספר החדרים בקרב המגזרים האחרים.

הגידול ביחס בין מחירי הדירות למחירי השכירות מעיד על התחזקות הביקוש לרכישת דירה לצורך השקעה.

יחס מחירי דירות למחירי שכירות (סעיף הדיור במדד המחירים לצרכן)
שנת בסיס 1999 = 100

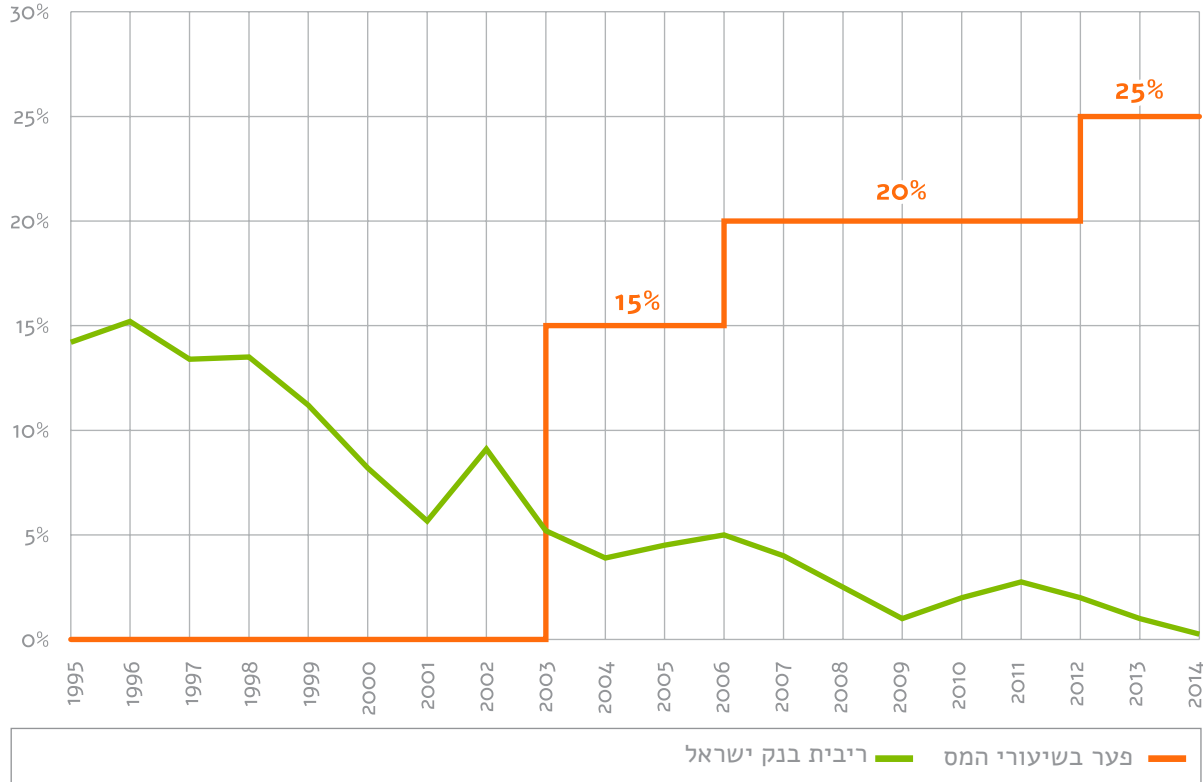
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

בשנים האחרונות עלו מחירי הדירות בקצב מהיר יותר ממחירי השכירות.

הגידול הניכר ביחס בין מחירי הדירות למחירי השכירות מעיד על התחזקות הביקוש לרכישת דירות (כמוצר השקעה) ולא על גידול בביקוש למגורים (צריכת שירותי דיור).

את העלייה במחירי הדירות ניתן לייחס במידה רבה לירידה בשיעורי הריבית אך גם לעלייה בשיעור המס על רווחי הון; שתיהן תרמו להגברת הביקוש להשקעה בנדל"ן.

ריבית בנק ישראל והפער בין מס על רווחי הון ומס שבח על דירה יחידה

מקור: בנק ישראל, משרד האוצר

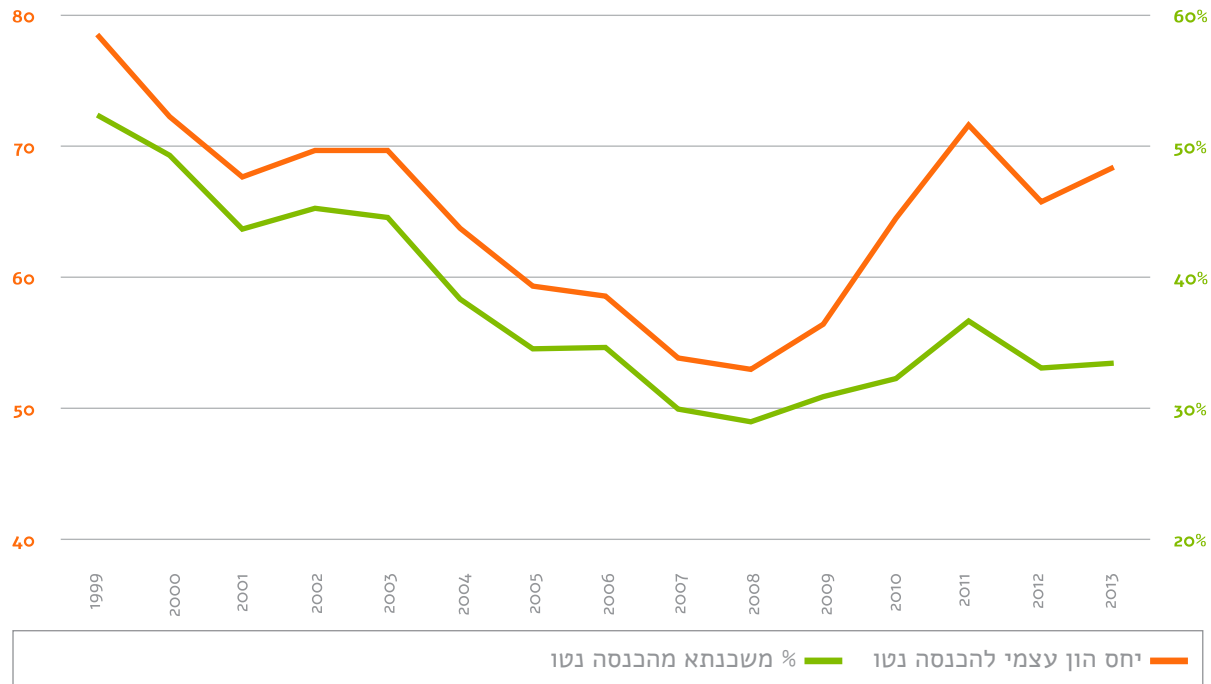
הירידה החדה בשיעורי הריבית במשק הוזילה מאוד את עלות תשלומי המשכנתא עבור רוכשי הדירות.

גורם נוסף להגדלת הביקוש הוא הפער בין שיעור המס על רווחי ההון לבין שיעור המס על רכישת דירה יחידה.

שני הגורמים יחדיו הגדילו את הכדאיות של רכישת דירה על פני חלופות השקעה אחרות.

הקושי ברכישת דירה נמוך בשנים האחרונות בהשוואה לסוף שנות ה-90 וראשית שנות ה-2000.

היחס בין תשלום המשכנתא* החודשי הממוצע וההון העצמי הנדרש לרכישת דירה** לבין ההכנסה החודשית נטו למשק בית

ההון העצמי ותשלום החזר המשכנתא הינם מרכיבים עיקריים במימון רכישת דירה. בחינת השינויים שחלו בכל מרכיב לחוד מהווה אינדיקציה לרמת הקושי ברכישת דירה בהשוואה לשנים קודמות.

גובה החזר המשכנתא יחסית להכנסה נטו של משקי הבית ירד באופן ניכר בין 1999 ל-2005 ונותר יציב למדי במהלך השנים האחרונות.

היחס בין ההון העצמי להכנסה החודשית נטו למשק בית ירד משמעותית בין 1999 ל-2008, ועלה בחדות במהלך השנים האחרונות.

שילוב שני הרכיבים מצביע על כך שהקושי ברכישת דירה ב-2013 היה גבוה בהשוואה ל-2008, אך נמוך במידה משמעותית בהשוואה ל-1999.

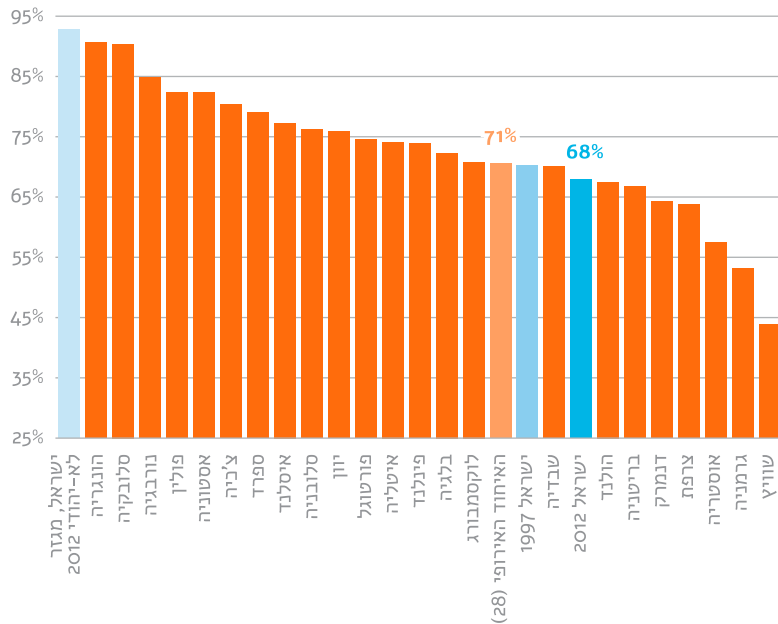
*משכנתא צמודת מדד ל-25 שנה על סך מיליון שקלים (מחירי 2013, מתואם למחירי הדירות).

**הון עצמי של מיליון שקלים (במחירי 2013, מתואם למחירי הדירות).

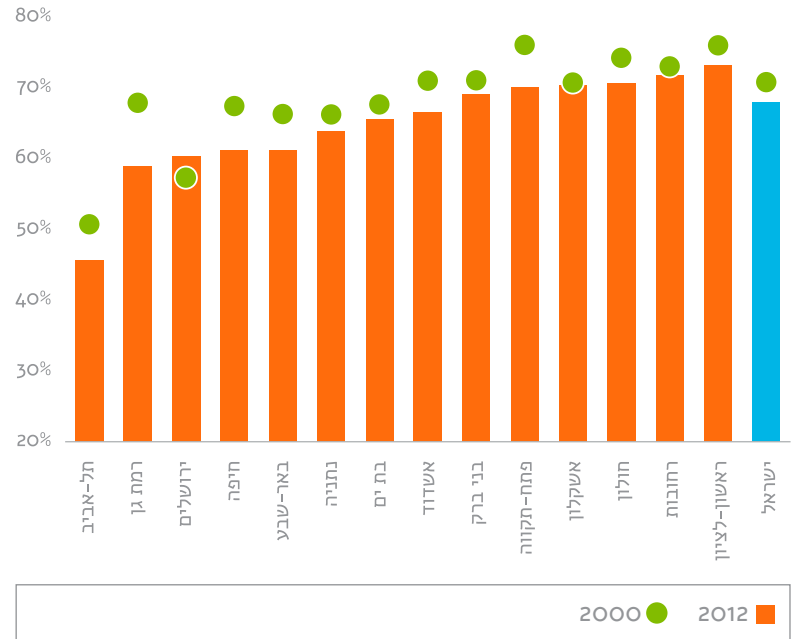
מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס ובנק ישראל

שיעור המתגוררים בדירה בבעלותם בישראל איננו חריג בהשוואה למדינות אירופאיות.

שיעור המתגוררים בדירות בבעלותם, ישראל, האיחוד האירופי וחברות OECD אירופאיות (2012)

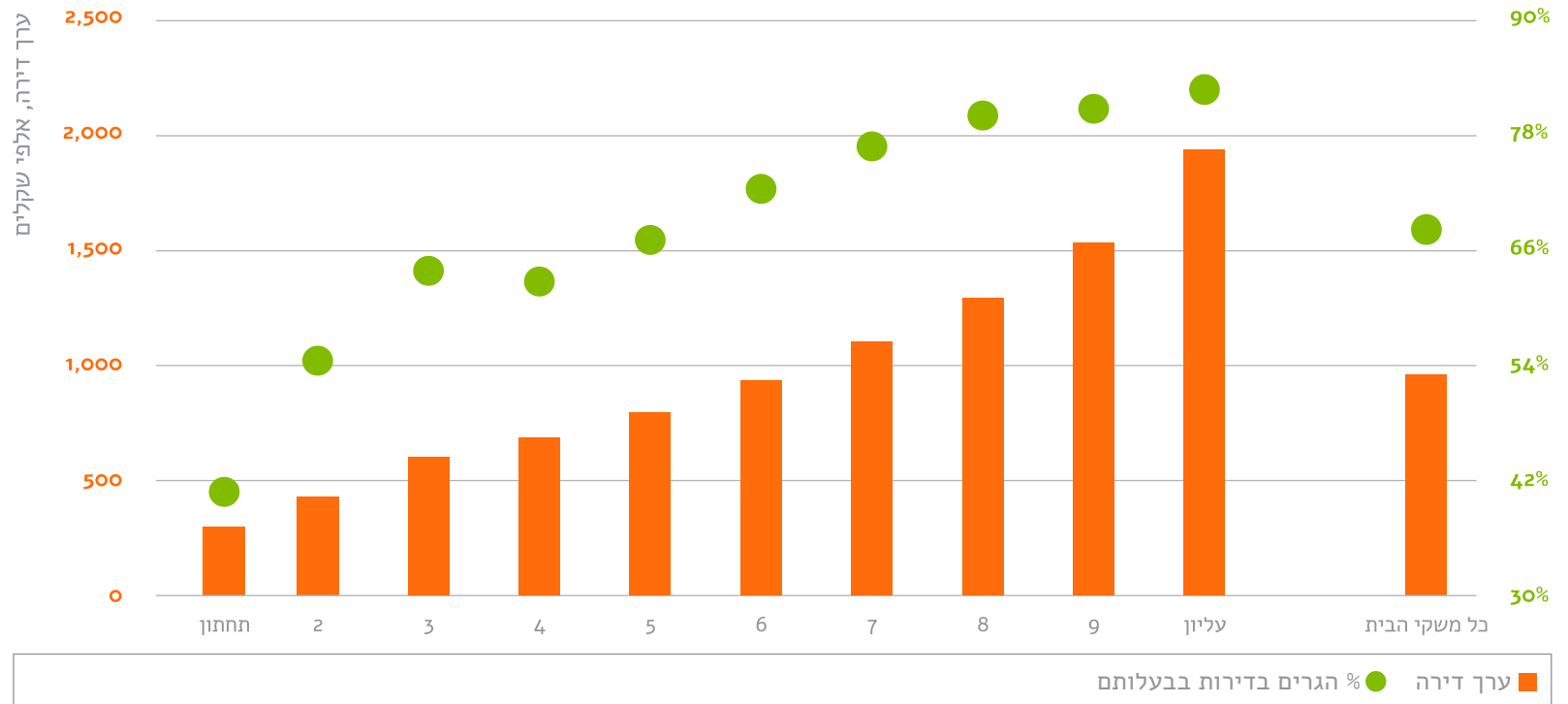
שיעור המתגוררים בדירות בבעלותם, 14 הערים הגדולות

מקור: תרשים ימני - הלמ"ס; תרשים שמאלי - Eurostat

ככל שההכנסה של משקי הבית גבוהה יותר, הן שיעור המתגוררים בדירות בבעלות והן ערך הדירות שבבעלותם גבוהים יותר.

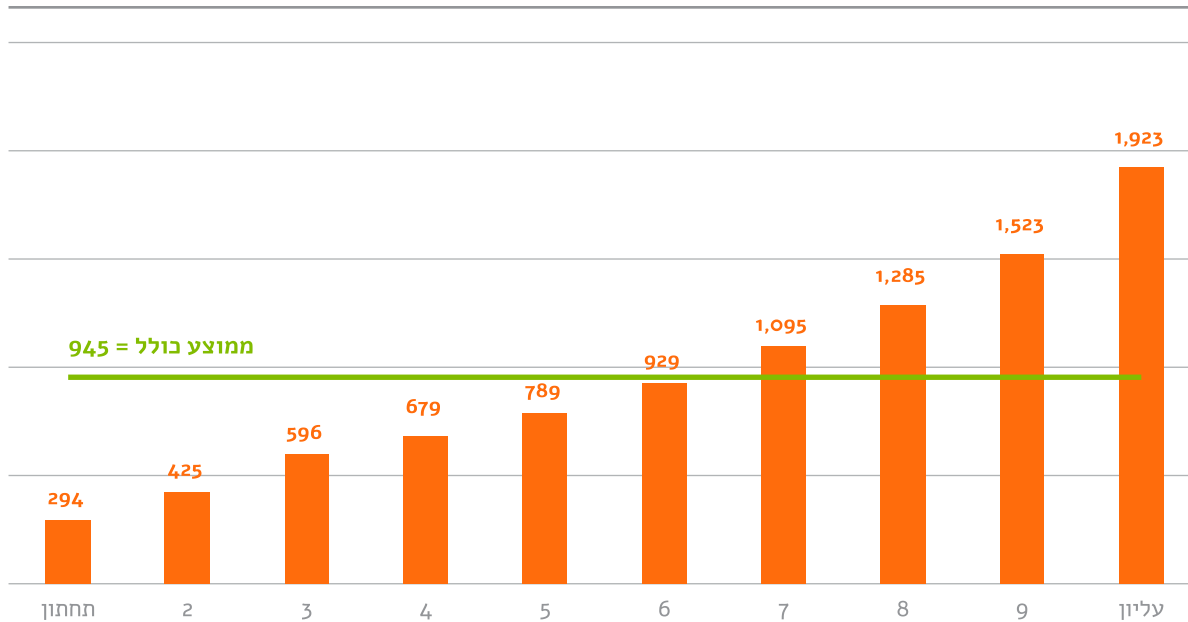
ערך הדירות בבעלות ושיעור הגרים בדירות בבעלותם, לפי עשירוני הכנסה (2012)

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

התפלגות השווי של דירות בבעלות דיירים מאופיינת במידה נמוכה מאוד של שוויוניות.

ערך הדירות בבעלות, ממוצע לכלל משקי הבית בכל עשירון (אלפי שקלים, 2012)

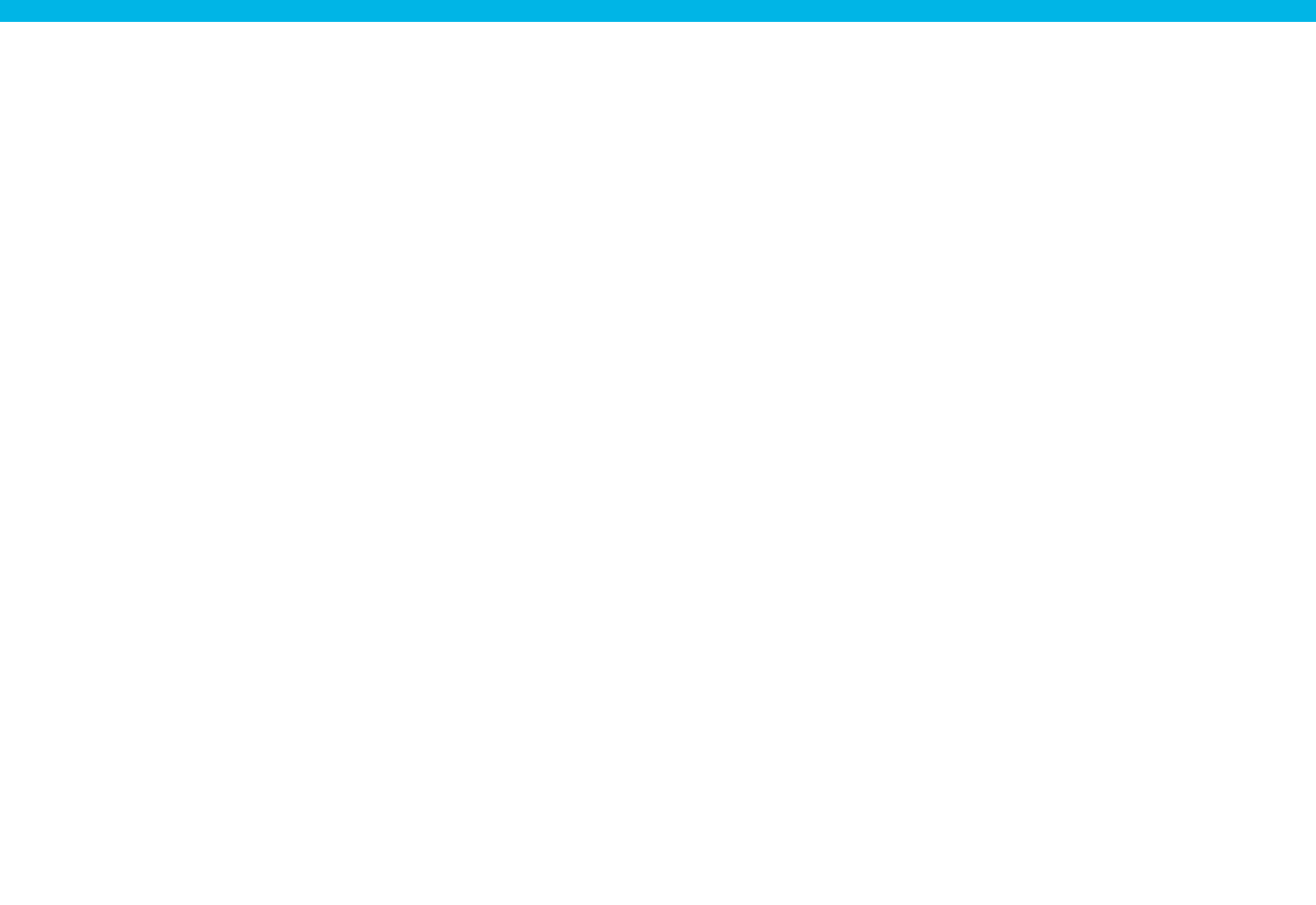

מקור: עיבודי פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס

הערך הממוצע של דירה בבעלות הדיירים בכל עשירון של משקי בית שווה למכפלה של שיעור המתגורים בדירה בבעלותם, בכל עשירון, בערך הממוצע של דירה בבעלות באותו עשירון.

ערך הדירות הממוצע בשנת 2012 עמד על 1.92 מיליון שקלים בעשירון העליון, לעומת 0.29 מיליון שקלים בעשירון התחתון.

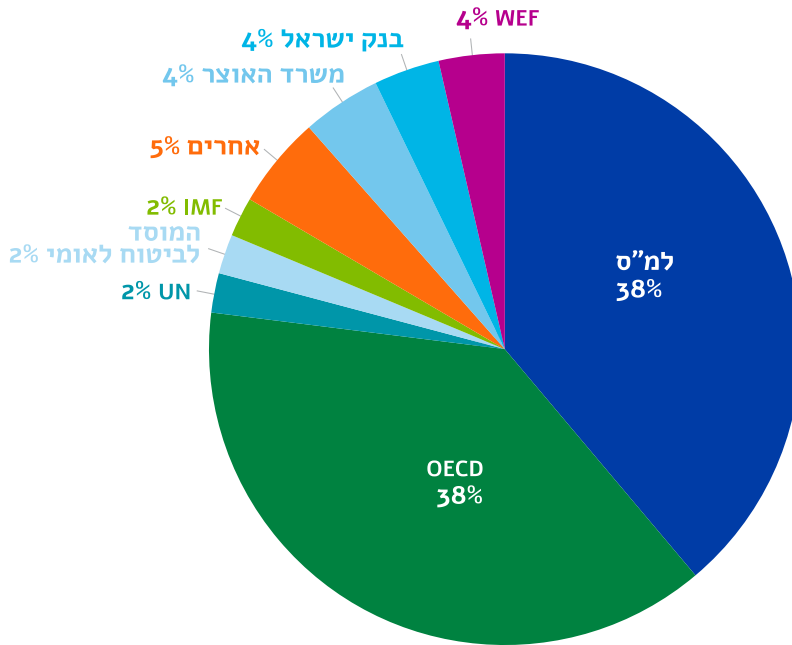
משמעות הדבר היא שהנהנים העיקריים מהטבות המס הניתנות לבעלי דירת מגורים הם בעלי ההכנסות הגבוהות (והדבר נכון גם כשמדובר בדירת מגורים יחידה).

מקורות מידע והערות מתודולוגיות

מקורות התרשימים המופיעים בפרסום זה

מקורות המידע: הגופים העיקריים מהם נלקחו נתונים המופיעים בפרסום זה הם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) וארגון המדינות המפותחות (OECD). בנוסף לכך, נלקח מידע מהגורמים הבאים: בנק ישראל (BOI), הבנק העולמי (WB), קרן המטבע הבינלאומית (IMF), האו"ם (UN), ארגון העבודה הבינלאומי (ILO), הנציבות האירופית (EUROSTAT), הפורום הכלכלי העולמי (WEF) וכן מספר משרדי ממשלה בישראל הנזכרים בשמותיהם.

• השנה המאוחרת היא השנה האחרונה שלגביה קיים מידע.

• השנה הראשונה היא שנת 2000, השנה הראשונה שלגביה קיים נתון, או, בחלק קטן מן המקרים, שנה שמשקפת את המצב לפני שינוי המגמה

• במקרים שבהם נסקרות שנים נבחרות, במקום רצף מלא של שנים, נעשה הדבר בהתאם לעקרונות הנזכרים

עיבוד נתונים: המידע המוצג בפרסום זה כולל נתונים כפי שפורסמו על-ידי הגופים הנזכרים וכן נתונים אשר עובדו על-יד פורום קהלת לכלכלה.

מקורות מידע והערות מתודולוגיות (המשך)

מדינות הייחוס: השוואת ישראל למדינות אחרות נעשתה על-פי העקרונות הבאים:

- במרבית המקרים הושוותה יש-ראל לממוצע מדינות ה-OECD, ובנוסף לכך גם לארצות הברית, לאיחוד האירופי ולגוש האירו (בשל היותן כוחות כלכליים ודמוגרפיים משמעותיים).

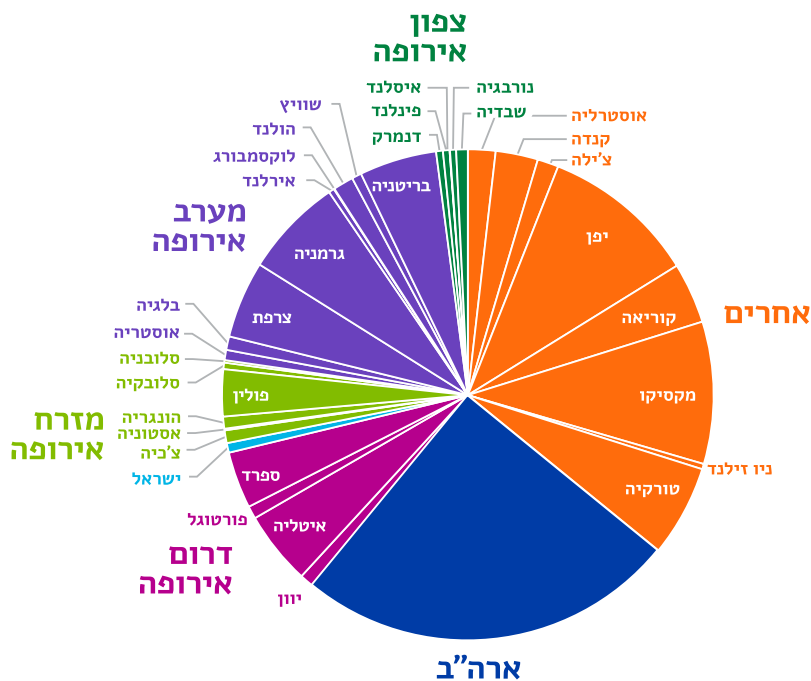
- בחלק מן המקרים קובצו נתוני מדינות ה-OECD על-פי מפתח גיאוגרפי - אך רק במידה שהשונות בתוך כל אזור הייתה נמוכה יחסית.

- כאשר הייתה חשיבות לדבר חושב ממוצע משוקלל של מדינות ה-OECD, והוצג בנוסף לממוצע הפשוט; כל עוד לא נאמר אחרת, הממוצע של מדינות ה-OECD הוא הממוצע הפשוט.

- כאשר מקור המידע איננו ה-OECD, המדינות הנבחרות הן: כלל המדינות המשתייכות למאגר, חברות ה-OECD המור-פיעות במאגר, או הטובות ביותר בקטגוריה.

קבוצות האוכלוסייה: נתונים מוצגים בחלוקה לקבוצת גיל או על-פי מין כאשר חלו-קה זו קשורה למגמה הנבחנת. כאשר מדובר בחלוקה על-פי מאפיינים אחרים מופיעה הערה בנוגע לאופן הזיהוי של הקבוצות השונות (למשל מגזר חרדי).

מדינות ה-OECD לפי גודל אוכלוסייה, 2012

מקור: OECD

פורום קהלת לכלכלה

פורום קהלת לכלכלה מקדם מדיניות תומכת צמיחה, תחרות, וחירות, באמצעות מחקר כלכלי וחברתי. הפורום נוסד בירושלים בספטמבר 2014, בתמיכת פורום קהלת וקרן תקוה. הפורום מתמחה בניחוח סוגיות כלכליות וחברתיות ובהכנת הצעות מדיניות על בסיס מחקרי, תיאורטי ואמפירי. פעילות הפורום ופרסומיו מכוונים למקבלי ההחלטות ולקהל הרחב ומטרתם לגבש תמונה מדויקת של המציאות הכלכלית והחברתית בישראל, לאתגר תפיסות מקובלות, ולהציע פתרונות מדיניות שיאפשרו לקדם שגשוג כלכלי וחברתי.

פורום קהלת

פורום קהלת הוא מכון מחקר השוכן בירושלים ופועל לעיגון מעמד הקבע של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, לחיזוק הדמוקרטיה הישראלית, קידום חירות הפרט ועידוד יישום עקרונות השוק החופשי בישראל. הפורום איננו מפלגתי ונשען על מקורות עצמאיים פרטיים ללא מימון ישיר או עקיף ממדינת ישראל או מכל ישות מדינית אחרת. כל תוצרי הפורום מוגשים למקבלי ההחלטות ללא תמורה.

קרן תקוה

קרן תקוה היא מוסד פילנתרופי ומכון חשיבה אמריקני, ששם לו למטרה לטפח מצוינות אינטלקטואלית ואזרחית בעם ישראל ובמדינת ישראל. הקרן עושה זאת באמצעות מפעלים חינוכיים ואינטלקטואליים, בהם באים לידי ביטוי מיטב ההוגים והתורות המדיניות, המוסריות, הכלכליות שהתפתחו במהלך ההיסטוריה.

תפיסת העולם של הקרן: בהכרתה הפוליטית הקרן היא ציונית; בהשקפתה הכלכלית היא מצדדת בשוק חופשי; בתפיסתה התרבותית היא בעלת נטייה מסורתית; ומבחינה אזרחית ודתית היא דוגלת בחירות הפרט. הקרן מעודדת דיון וויכוח ערים ופתוחים בין חלקי החברה הישראלית, בין ישראל לתפוצות, ובין ההגות היהודית לעולמית.

הקרן משקיעה במגוון רחב של יוזמות בישראל, בארצות הברית וברחבי העולם, ובכלל זה תכניות אקדמיות וחינוכיות, מענקי מחקר ופרסומים.

פורום קהלת

פורום קהלת הוא מכון מחקר השוכן בירושלים ופועל לעיגון מעמד הקבע של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, לחיזוק הדמוקרטיה הישראלית, קידום חירות הפרט ועידוד יישום עקרונות השוק החופשי בישראל. הפורום איננו מפלגתי ונשען על מקורות עצמאיים פרטיים ללא מימון ישיר או עקיף ממדינת ישראל או מכל ישות מדינית אחרת. כל תוצרי הפורום מוגשים למקבלי ההחלטות ולציבור ללא תמורה.

פורום קהלת (ע"ר)

רח' עם ועולמו 8
ירושלים, 9546306

טל' 02-6312720

פקס' 02-6312724

office@kohelet.org.il

www.kohelet.org.il

ISBN 978-965-7674-15-4

9 789657 674154